

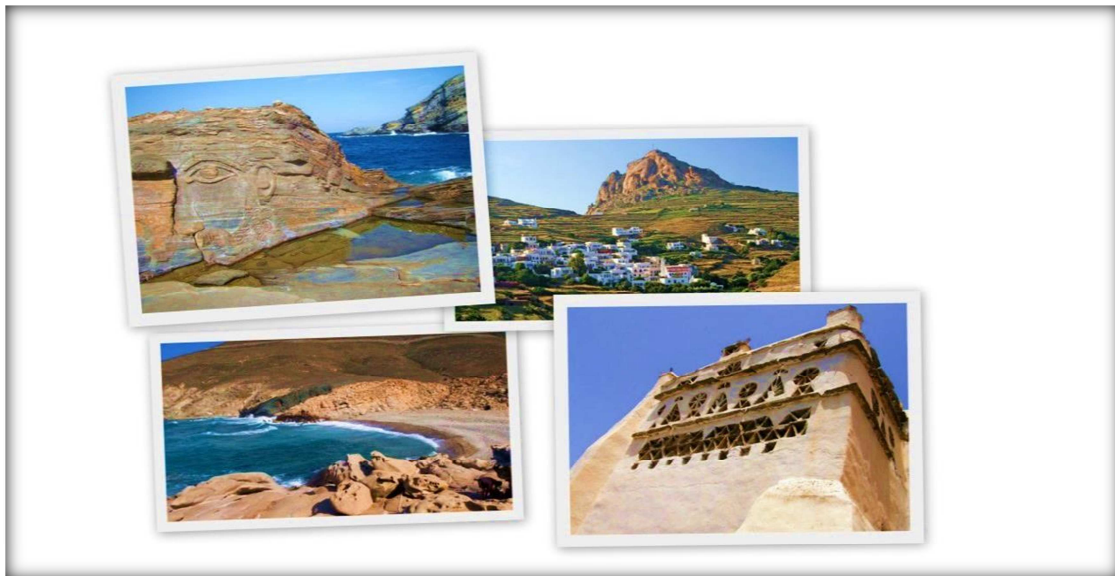

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΝΗΣΟ ΤΗΝΟ
«Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»**

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ, ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ : ΔΕΛΑΤΟΛΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ (Α.Μ. 14611)

ΔΕΛΑΤΟΛΑΣ ΜΑΡΙΟΣ (Α.Μ. 14627)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : κ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΗΛΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ

«Ιούνιος 2016»

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους ανθρώπους που προσέφεραν την βοήθεια τους για την διεκπεραίωση της.

Αρχικά θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη μας στον καθηγητή Γεώργιο Κατσουλέα που μας έδωσε την ευκαιρία να συνεργαστούμε μαζί του στο συγκεκριμένο θέμα και κυρίως για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε, και την υπομονή που έκανε κατά τη διάρκεια υλοποίησης της πτυχιακής εργασίας. Η βοήθεια του καθώς και η καθοδήγηση του στην κατανόηση του θέματος ήταν πολύτιμη.

Θα θέλαμε επίσης να ευχαριστήσουμε τον πατέρα Μάρκο Φώσκολο για την επίλυση διάφορων θεμάτων αλλά και για την παροχή της βιβλιοθήκης του, τον Δήμο Τήνου και όλο το προσωπικό του για όλη την βοήθεια που μας πρόσφεραν, το Λιμεναρχείο της Τήνου και όλες τις υπηρεσίες και τους φορείς στους οποίους απευθυνθήκαμε.

Ευχαριστούμε επίσης την Ρόζα Δελατόλα και τον Μάνθο Δελλατόλα για την τιμή και την στήριξη που μας παρείχαν, αλλά και για τις χρήσιμες πληροφορίες και την εξάισια συνεργασία που είχαμε μαζί τους.

Τέλος ένα μεγάλο και εγκάρδιο ευχαριστώ αξίζουν δύο ήρωες της καθημερινότητάς μας, οι γονείς μας, που μας στηρίζουν ηθικά και οικονομικά όλα αυτά τα χρόνια, δίνοντάς μας κουράγιο να προχωρήσουμε και να υπερπηδήσουμε κάθε εμπόδιο για να φτάσουμε στο στόχο μας. Πέραν όμως από την πολύτιμη αυτή στήριξη, μας έδωσαν όλα τα εφόδια ώστε να γίνουμε σωστοί άνθρωποι και αυτό είναι κάτι που δεν μαθαίνεται, αλλά μεταδίδεται.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	σελ.4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	σελ.7
ABSTRACT	σελ.8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	σελ.12
1.1.1 Εισαγωγή	σελ.12
1.1.2 Βασικοί ορισμοί	σελ.12
1.1.3 Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του Τουρισμού	σελ.13
1.1.4 Βασικές κατηγορίες τουρισμού	σελ.13
1.1.5 Οι ευρύτερα διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού	σελ.16
1.1.6 Ειδικές Μορφές Τουρισμού	σελ.18
1.1.7 Ο τουρισμός ως μοχλός ανάπτυξης	σελ.20
1.1.8 Το φαινόμενο της Ελλάδας	σελ.23
1.1.9 Το αποτύπωμα του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία	σελ.24
1.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	σελ.25
1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.29
1.4 ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	σελ.31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΚΥΚΛΑΔΕΣ – ΝΗΣΟΣ ΤΗΝΟΣ

2.1 ΚΥΚΛΑΔΕΣ	σελ.37
2.1.1 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Κυκλάδων	σελ.37
2.1.2 Χαρακτηριστικά τουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων	σελ.39
2.1.3 Συνοπτική παρουσίαση των ειδικών / εναλλακτικών μορφών τουρισμού	σελ.41
2.2 ΝΗΣΟΣ ΤΗΝΟΣ	σελ.44
2.2.1 Γεωγραφικά - διοικητικά στοιχεία της Τήνου	σελ.44
2.2.2 Δημογραφικά στοιχεία της Τήνου	σελ.45
2.2.3 Ιστορική Αναδρομή	σελ.47
2.2.4 Μυθολογία της Τήνου	σελ.50

2.2.5 Η προέλευση ονομασίας της Τήνου.....σελ.50	σελ.50
2.2.6 Θρησκευτικά Δόγματα που Αναφέρονται στην Τήνο σελ.51	σελ.51
2.2.7 Φυσικό Περιβάλλον σελ.52	σελ.52
2.2.8 Οικιστικό περιβάλλον σελ.53	σελ.53
2.2.9 Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους σελ.55	σελ.55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3° ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΗΝΟΥ

3.1 ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ.....σελ.57	σελ.57
3.1.1 Γενικά στοιχεία.....σελ.57	σελ.57
3.1.2 Οικονομικά χαρακτηριστικά του μόνιμου πληθυσμού της Τήνου σελ.58	σελ.58
3.1.3 Μέθοδοι ταξινόμησης των οικονομικών δραστηριοτήτων της Τήνου σελ.60	σελ.60
3.2 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....σελ.61	σελ.61
3.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....σελ.63	σελ.63
3.4 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....σελ.62	σελ.62
3.4.1 Στατιστικά στοιχεία αφίξεων σελ.67	σελ.67
3.5 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ σελ.68	σελ.68
3.6 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ σελ.70	σελ.70
3.6.1 Καινοτόμες Βιοτεχνίες Ποτών σελ.71	σελ.71
3.7 ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΩΝ «5Ps» ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ.....σελ.74	σελ.74
3.7.1 Τουριστικό Μάρκετινγκ σελ.74	σελ.74
3.7.2 Το Μείγμα Μάρκετινγκ – Marketing Mix σελ.75	σελ.75
3.7.3 Το Προϊόν (Product) σελ.76	σελ.76
3.7.4 Η Τιμή (Price) σελ.79	σελ.79
3.7.5 Η Τοποθεσία (Place) σελ.80	σελ.80
3.7.6 Η Προώθηση (Promotion) σελ.83	σελ.83
3.7.7 Οι Άνθρωποι (People) σελ.84	σελ.84
3.7.8 Συμπεράσματα σελ.86	σελ.86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ

4.1 Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ σελ.87	σελ.87
4.1.1 Ο χριστιανικός Ναός της Παναγίας Ευαγγελιστρίας σελ.88	σελ.88
4.1.2 Περιγραφή του Δεκαπενταύγουστου στην Τήνο σελ.89	σελ.89
4.1.3 Στατιστικά στοιχεία προσκυνητών σελ.89	σελ.89
4.1.4 Η οικονομική αυτοδυναμία του Π.Ι.Ι.Ε.Τ. σελ.90	σελ.90

4.1.5 Το Καθολικό μοναστήρι των Ιησουϊτών	σελ.92
4.1.6 Εξωκκλήσια – Πανηγύρια	σελ.94
4.2 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.95
4.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	σελ.96
4.3.1 Αρχαιολογικοί χώροι	σελ.97
4.3.2 Μουσεία πολιτισμού και αναβίωσης	σελ.99
4.3.3 Ίδρυμα Τηνιακού πολιτισμού	σελ.103
4.3.4 Πολιτιστικές εκδηλώσεις – Φεστιβάλ	σελ.104
4.3.5 Πολιτιστικές εκδηλώσεις τοπικών συλλόγων	σελ.106
4.4 ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	σελ.108
4.4.1 Tinos food paths.....	σελ.110
4.5 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	σελ.111
4.5.1 Tinos surf lessons	σελ.111
4.5.2 Paesino diving center	σελ.112
4.6 ΑΝΑΡΡΙΧΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	σελ.113
4.6.1 Climb Exomnourgo	σελ.113
4.7 ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	σελ.113
4.7.1 Tinos horse riding	σελ.115
4.7.2 Ο Γύρος του νησιού με ποδήλατο	σελ. 115
4.8 ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	σελ.116
4.9 S.W.O.T. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ.....	σελ.116
4.10 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	σελ.119
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ.120
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ.125
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.127
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.129

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΟΗΕ	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΠΟΤ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΣΕΤΕ	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΑΕΠ	ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ
ΟΟΣΑ	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΟΤ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΕΠΑΝ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΜΜΕ	ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΤΙΦΚ	ΤΟΠΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ
Π.Ι.Ι.Ε.Τ.	ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΕΡΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΤΗΝΟΥ
ΠΙΟΠ	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΟΜΙΛΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
Ι.ΤΗ.Π.	ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΝΙΑΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΙΑΝΤΔ	INTERNATIONAL ASSOCIATION OF NITROX AND TECHNICAL DIVING
SWOT	STRENGTHS WEAKNESSES OPPORTUNITIES THREATS / ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ , ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ , ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ , ΑΠΕΙΛΕΣ
EDEN	(European Destinations of Excellence/Ευρωπαϊκοί Προορισμοί Αριστείας)
WWF	WORLD WIND FUND / ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ
UNEP	UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME / ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ
IUCN	INTERNATIONAL UNION CONSERVATION NATURE / ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΝΩΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ.
1.	Χάρτης των Κυκλάδων	39
2.	Χάρτης της Τήνου	44
3.	Εξώμβουργο ή Ξώμπουργο	49
4.	Τηνιακή Ύπαιθρος	53
5.	Παναγία Τήνου	90
6.	Χάρτης πεζοπορικών διαδρομών Τήνου-Trekking map	115

ΠΙΝΑΚΕΣ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ
1.	Αφίξεις και έσοδα	24
2.	Ειδικές και Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις Κυκλάδες.	41
3.	Κατανομή του πληθυσμού της Τήνου ανά Δημοτική Ενότητα.	45
4.	Ηλικιακή δομή του πληθυσμού	46
5.	Κατανομή του πληθυσμού σε μέγεθος, αριθμό οικισμών και ποσοστό κατοίκων.	47
6.	Διαχρονική Εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος	58
7.	Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά φύλο	59
8.	Διάρθρωση ενεργού πληθυσμού 2011	60
9.	Χρήσεις γης	61
10.	Ενίσχυση και Αποζημίωση Αγροτών	63
11.	Κατανομή Επιχειρήσεων μεταποίησης	64
12.	Σύνολο Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων της Τήνου και του Νομού Κυκλάδων	66

13.	Διακίνηση επιβατών λιμένος Τήνου 2013 – 2015	68
14.	Σύνολο Επιχειρήσεων της Τήνου και του Νομού Κυκλάδων ανά τομέα του Επιμελητηρίου Κυκλάδων	71
15.	Ξενοδοχειακό Δυναμικό Τήνου	78
16.	Αξιολόγηση συγκριτικού πλεονεκτήματος προσέγγισης τμημάτων τουριστικής αγοράς	81
17.	Απολογισμός Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελιστρίας Τήνου 2013-2014	91
18.	Προοπτικές της Τήνου στους εθνικούς στρατηγικούς κλάδους του τουρισμού.	95
19.	SWOT εσωτερική ανάλυση της Τήνου.	117
20.	SWOT εξωτερική ανάλυση της Τήνου.	118

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ
1.	Διεθνείς Τουριστικές αφίξεις 1950 – 2005	21
2.	Κριτήρια επιλογής Ξενοδοχείου	80
3.	Διαφοροποίησης εξυπηρέτησης τουριστών	84

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ
1.	Βασικές κατηγορίες Τουρισμού	14
2.	Παράγοντες Παρακίνησης Τουριστών	77

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια βασική μορφή τουρισμού, η οποία αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια είναι ο εναλλακτικός τουρισμός. Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να γίνει περισσότερο ελκυστικός για τους τουρίστες λόγω του ότι προσφέρει διαφορετικούς τρόπους διασκέδασης και αναψυχής. Η Ελλάδα είναι μια χώρα υποδοχής μαζικού τουρισμού. Οι τοπικές οικονομίες αναζητούν έναν τρόπο ολοκληρωμένης ανάπτυξης, για αυτό το λόγο προσπαθούν συνεχώς να εξελίσσονται σύμφωνα με τους ρυθμούς μιας σύγχρονης κοινωνίας. Σήμερα η προσπάθεια αυτή φαίνεται να αποδίδει καρπούς μιας και οι επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν από αυτές τις δράσεις ευημερούν και αυξάνονται δείχνοντας ένα διαφορετικό μοντέλο τουρισμού από αυτό που ξέρουμε τα τελευταία 40 και πλέον χρόνια.

Σκοπός της παρούσης πτυχιακής εργασίας, αναφέρεται η συλλογή, καταγραφή και ανάλυση στοιχείων που αφορούν την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο νησί της Τήνου και να προβάλει το πόσο σημαντικό ρόλο έχουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην οικονομία της Τήνου. Με αυτή τη λογική, αναπτύσσεται και η δομή της εργασίας. Προκειμένου λοιπόν η εν λόγω πτυχιακή εργασία να θεωρείται ορθή και αντιπροσωπευτική ως προς τα στοιχεία που εξετάζει και παραθέτει, διαχωρίζεται σε (4) σχετικά κεφάλαια. Στο πρώτο και δεύτερο κεφάλαιο γίνονται κυρίως θεωρητικές αναφορές, όπου στο μεν πρώτο περιγράφεται η εννοιολογική προσέγγιση τουρισμού και βιωσιμότητας καθώς και η εισαγωγή της βιωσιμότητας στον τουρισμό και στο δεύτερο κεφάλαιο τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Κυκλάδων και στη συνέχεια γίνεται μια αναλυτική αναφορά στο χώρο της Τήνου, παραθέτοντας διοικητικά, γεωγραφικά και δημογραφικά στοιχεία. Εν συνεχεία στο τρίτο κεφάλαιο παραθέτονται στοιχεία για την οικονομία και την επιχειρηματικότητα της Τήνου με τη χρήση στατιστικών μεθόδων, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο περιγράφεται ο Θρησκευτικός τουρισμός και η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Τέλος καταγράφονται συγκεντρωτικά τα εσωτερικά και εξωτερικά χαρακτηριστικά της Τήνου με την μέθοδο S.W.O.T και στη συνέχεια αναφέρονται οι στρατηγικές τουριστικής προβολής.

ABSTRACT

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE ISLAND OF TINOS «RELIGIOUS TOURISM AND THE DEVELOPMENT OF ALTERNATIVE TOURISM»

A basic tourism form which has been developed the last years is alternative tourism. Alternative tourism can be very appealing due to its variety of entertainment and pleasure. Greece is a country that hosts many tourists, and for that local economies are searching to find a way of a complete development so they keep being evolved at the pace of a contemporary society. Today this effort has paid off as the businesses that were created from these actions have been developed and increased showing us a different tourism form from the one which we have known the past 40 years.

The aim of this dissertation is to compile, chronicle, and analyse information about the sustainable tourism development and the alternative tourism forms in the island of Tinos and to show the important role of small businesses in the economy. The construct of the assignment is based by that logic. So that this dissertation is right and representative to the information that is given it is separated in four (4) chapters. The first and second chapters is about theoretical reports where in the first it is given a conceptual approach of tourism and the entry of sustainable in tourism and in the second is about the characteristics of Cyclades and also a detailed report about Tinos and its administrative, demographic and geographic elements. In the third chapter are listed the elements of the economy and entrepreneurship in the island of Tinos with the use of statistic methods and in the fourth chapter is about religious tourism and the development of alternative tourism forms in the island. In the end all the external and external characteristics of the island are reported with the use of S.W.O.T. method. Consequently are reported the strategies of tourism promotion.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την τελευταία περίοδο η ελληνική οικονομία και κοινωνία βρίσκεται μπροστά στην μεγαλύτερη ενδεχομένως οικονομική κρίση που έχει περάσει από τη μεταπολίτευση. Η ύφεση, που φαίνεται να βαθαίνει συνεχώς τουλάχιστον για τα επόμενα χρόνια, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα, αναζητώντας νέες ή αξιοποιώντας ήδη υπάρχουσες μορφές ανάπτυξης. Βασικοί μοχλοί ανάπτυξης της χώρας μας για πολλά χρόνια ήταν η ναυτιλία και ο τουρισμός. Γι' αυτό και είναι πολλοί αυτοί που ισχυρίζονται ότι η διέξοδος από τη κρίση είναι δυνατόν να έρθει μέσα από την παραγωγικότητα και την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα.

Ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας και με μεγάλη συμμετοχή στην απασχόληση. Η σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία και κοινωνία είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Η συμβολή της τουριστικής οικονομίας το 2014 στο ΑΕΠ της χώρας φτάνει το 20%, ενώ η συνολική απασχόληση στην τουριστική οικονομία (833.200 θέσεις εργασίας) αντιστοιχεί στο 22% των απασχολουμένων. Μέχρι το 2019 η απασχόληση στην τουριστική οικονομία μπορεί να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 360.000 άτομα, καλύπτοντας το 100% των ανέργων κατά το 2014. Για τρεις νησιωτικές Περιφέρειες (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Ιόνιο) συνεισφέρει άμεσα στη δημιουργία τουλάχιστον 50% του ΑΕΠ των Περιφερειών αυτών. Οι περιφέρειες αυτές έχουν από τα υψηλότερα κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα, υποστηρίζοντας την άποψη ότι ο τουρισμός οδηγεί σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των περιοχών στις οποίες αναπτύσσεται. Συγκρινόμενος σε παγκόσμιο επίπεδο, ο ελληνικός τουρισμός καταγράφει ικανοποιητικές επιδόσεις. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ), η Ελλάδα το 2014 ήταν 16η σε επίπεδο διεθνών αφίξεων και 12η σε επίπεδο εσόδων. Επίσης, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) το 2009, η χώρα μας καταλαμβάνει την 24η θέση μεταξύ 133 χωρών στο Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας, ενώ στο Γενικό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας καταλαμβάνει μόλις την 67η¹.

Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι ο ελληνικός τουρισμός είναι ένας από τους ελάχιστους τομείς της εθνικής οικονομίας, ο οποίος είναι ανταγωνιστικός σε παγκόσμιο επίπεδο και η Ελλάδα σ' αυτόν τον τομέα διαθέτει ισχυρά συγκριτικά

---

¹<http://www.sete.gr>

πλεονεκτήματα. Ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας του τουρισμού έγκειται στο γεγονός ότι εμφανίζονται στο προσκήνιο διαρκώς νέες τουριστικές αγορές που προσελκύουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών οι οποίοι αναζητούν πάντα μια νέα εμπειρία. Καταρχάς οι προτιμήσεις και οι αντιδράσεις των επισκεπτών χαρακτηρίζονται από έναν δυναμισμό και μπορούν να μεταβληθούν πολύ εύκολα. Η οικονομική κρίση που μαστίζει όλον τον πλανήτη κάνει τον υποψήφιο τουρίστα να είναι πιο απαιτητικός στην αναλογία κόστους οφέλους που καλείται να επιλέξει. Όλα αυτά αυξάνουν τον ανταγωνισμό στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη.

Όλα τα παραπάνω σημαίνουν ότι κάθε χώρα με τουριστική παράδοση και όχι μόνο πρέπει να παραμένει σε εγρήγορση, να αντιλαμβάνεται τα νέα δεδομένα που κάθε χρόνο διαμορφώνονται και να αντιδρά γρήγορα στις νέες προκλήσεις, ώστε να συμπεριλαμβάνεται στη λίστα των ελκυστικότερων τουριστικών προορισμών. Σε μια τέτοια δύσκολη περίοδο λοιπόν, τίποτα δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένο και η τουριστική στρατηγική της Ελλάδας και συνεπώς της Τήνου πρέπει να επικαιροποιηθεί. Το παραδοσιακό πρότυπο «ήλιου-θάλασσας» πρέπει να συνδεθεί και με νέες μορφές τουρισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στην ποιότητα και στην προστασία του περιβάλλοντος, ώστε οι ταξιδιώτες του σήμερα, που το προφίλ τους είναι εντελώς διαφορετικό από αυτό της δεκαετίας του '80, να έχουν ενδιαφέρον να επισκεφτούν την Τήνο.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της αναπτυξιακής διαδικασίας και της σπουδαιότητάς της, κύριο αντικείμενο της μελέτης που θα αναπτυχθεί στα επόμενα κεφάλαια θα αποτελέσουν οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί του τουρισμού, η βιώσιμη ανάπτυξη που επικρατεί στις Κυκλάδες και πιο συγκεκριμένα στο νησί της Τήνου και για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Εννοιολογική Προσέγγιση Τουρισμού και Βιωσιμότητας

1.1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1.1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός είναι μια οικονομική δραστηριότητα που εάν δεν αναπτυχθεί μετά από σχεδιασμό είναι πολύ πιθανό να επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στο φυσικό, όσο και στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον των τουριστικών περιοχών. Σε μια εποχή κατά την οποία η εξέλιξη της τεχνολογίας, η οικονομική μεγέθυνση και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου οδηγούν στην αύξηση του ελεύθερου χρόνου, στη διευκόλυνση των μετακινήσεων και κατά συνέπεια στην αύξηση της τουριστικής ζήτησης, είναι απαραίτητος ο ορθολογικός σχεδιασμός για τον τομέα του τουρισμού.

Ο σχεδιασμός για τον τουρισμό θα πρέπει να στοχεύει στην προσπάθεια διαφύλαξης του περιβάλλοντος το οποίο έλκει και αναπτύσσει τον τουρισμό, προκειμένου να εξασφαλισθούν η διάρκεια και οι θετικές επιπτώσεις από τη διεύρυνσή του. Η πολιτική για τον τουρισμό θα πρέπει να στοχεύει στη μεγιστοποίηση των ωφελειών και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων.

Στο κεφάλαιο αυτό, το οποίο αποτελεί και την εισαγωγή μας στην μελέτη του θέματος «Βιώσιμη τουριστική Ανάπτυξη», εντασσόμαστε στο θέμα αρχικά κάνοντας μια ανάλυση των εννοιολογικών ορισμών που το περικλείουν και μετέπειτα καταπιανόμαστε με την παρουσίαση του γενικού σκοπού της εργασίας.

1.1.2 Βασικοί ορισμοί

Το ταξίδι συνιστά μια ανθρώπινη εμπειρία ήδη από τα αρχαία χρόνια. Ωστόσο από τότε μέχρι σήμερα η πορεία εξέλιξης του ταξιδιού έχει υποστεί τόσες

μεταλλαγές, με αποτέλεσμα να έχει διαμορφωθεί από το 1950 κι έπειτα η έννοια του τουρισμού όπως τη γνωρίζουμε σήμερα. Είναι χαρακτηριστικό πράγματι ότι μετά το πέρας του Β' Παγκόσμιου Πολέμου ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας όπως αποτυπώνεται στους δύο βασικούς δείκτες που χρησιμοποιούνται για την «μέτρηση» του τουριστικού φαινομένου: στο δείκτη αφίξεων τουριστών και στο δείκτη διανυκτερεύσεων. Ο τουρισμός αποτελεί ένα ιδιόμορφο κοινωνικό φαινόμενο που αφενός σχετίζεται με τα νέα κοινωνικά και καταναλωτικά πρότυπα που επικρατούν στις ανεπτυγμένες χώρες και αφορούν στον τρόπο χρήσης του ελεύθερου χρόνου και αφετέρου δημιουργεί έναν ισχυρό οικονομικό τομέα², ο οποίος δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι επηρεάζει άμεσα και δυναμικά την ανάπτυξη χωρών και περιοχών.

Η εννοιολογική προσέγγιση του τουρισμού όμως δεν υπήρξε και ακόμα και σήμερα δεν θεωρείται μια εύκολη υπόθεση. Πρόκειται για μια έννοια διεπιστημονική, η οποία ανάλογα με το επιστημονικό πρίσμα από το οποίο μελετάται μπορεί να οριστεί και διαφορετικά. Το γεγονός επίσης ότι ο τουρισμός αναπτύχθηκε σχετικά πρόσφατα και ότι μεταλλάσσεται διαρκώς, ως αποτέλεσμα του δυναμικού του χαρακτήρα, σημαίνει ότι και η εννοιολογική του προσέγγιση συνεχώς προσλαμβάνει νέο περιεχόμενο. Ήδη από το 1937 μια ομάδα ειδικών στατιστικολόγων της τότε Κοινωνίας των Εθνών επεχείρησε να δώσει έναν ορισμό για την έννοια του τουρίστα, σύμφωνα με τον οποίο «τουρίστας θεωρείται κάθε άτομο που μετακινείται για ένα χρονικό διάστημα τουλάχιστον 24 ωρών σε μια χώρα διαφορετική από αυτή που βρίσκεται η κατοικία του»³. Ο ορισμός αυτός μεταλλάχθηκε στην πορεία του χρόνου καθώς η ανάγκη που ωθούν στην πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, οι κοινωνικές συνθήκες μεταβλήθηκαν και οι ανεπάρκειες του ορισμού ήταν φανερές. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ΠΟΤ) από το 1991 έχει εκδώσει μια σειρά από συστάσεις σχετικά με στατιστικές για τον τουρισμό, οπότε και διεξήχθη το Συνέδριο της Οτάβα. Οι συστάσεις αυτές υιοθετήθηκαν επίσημα και από τη Στατιστική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών το 1993. Στις συστάσεις αυτές υπάρχουν οι ορισμοί, οι οποίοι χρησιμοποιούνται πλέον διεθνώς, τουλάχιστον για την κάλυψη των στατιστικών αναγκών.

---

²Π. Τσάρτας, *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον Τουρισμό*, Εξάντας, 1996, σελ. 23

³United Nations, *Guidelines for Tourism Statistics*, Νέα Υόρκη, 1971

1.1.3 Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του Τουρισμού

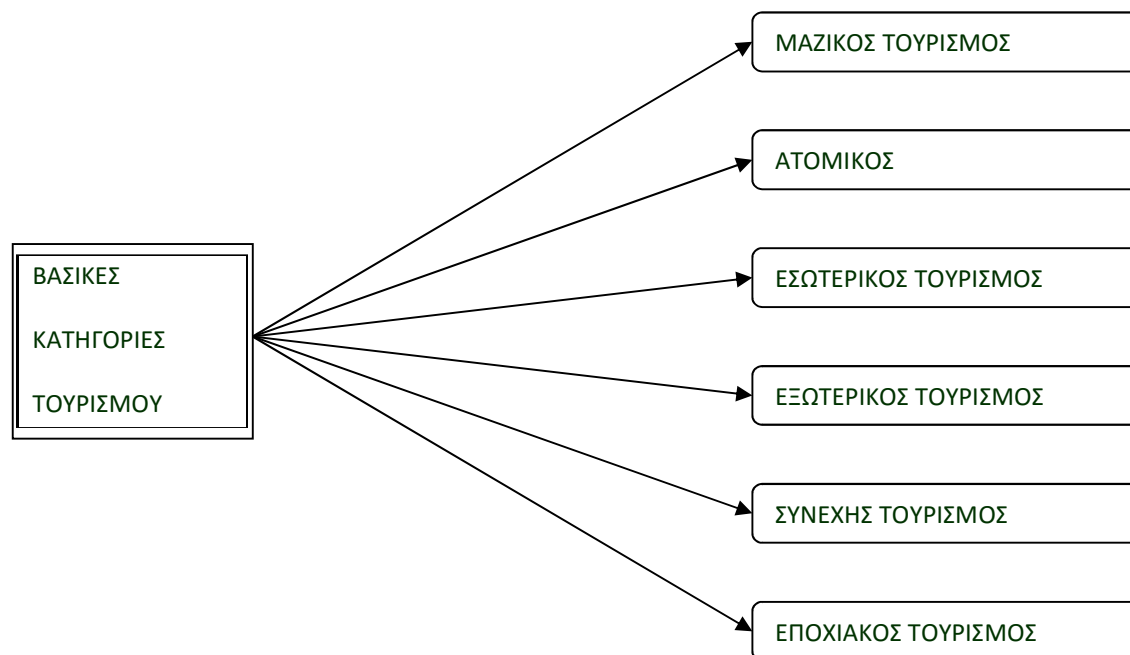
Ο τουρισμός αποτελεί :

1. την προσωρινή μετακίνηση ανθρώπων σε τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονται εκτός των τόπων της μόνιμης κατοικίας τους ,
2. την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στους τουριστικούς προορισμούς που επισκέπτονται και
3. τη χρησιμοποίηση των τουριστικών εγκαταστάσεων που δημιουργήθηκαν για να ικανοποιούν τις τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Οι σημαντικές βελτιώσεις στις συγκοινωνίες και τα διάφορα μεταφορικά μέσα, ο πολλαπλασιασμός των τουριστικών καταλυμάτων, η αύξηση της παραγωγής και διάθεσης τουριστικών πακέτων διακοπών και όχι μόνο, καθώς επίσης και άλλων σχετικά φθηνών μορφών διακοπών και ταξιδιών συνέβαλαν ακόμα περισσότερο στη δημιουργία μεγαλύτερων ευκαιριών για την πραγματοποίηση ταξιδιών για διακοπές και ευχαρίστηση. Σήμερα η πλειοψηφία των ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς επίσης ολόένα και περισσότεροι άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν κάποιας μορφής τουρισμό και με αυτό τον τρόπο να ικανοποιούν στο μέτρο του εφικτού συγκεκριμένες τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες.

1.1.4 Βασικές κατηγορίες τουρισμού

Η διάκριση του τουρισμού σε έξι βασικές κατηγορίες (διάγραμμα 1) εξαρτάται, κατά κύριο λόγο, από τους παράγοντες που προσδιορίζουν το φαινόμενο. Συγκεκριμένα αυτές είναι οι εξής:

Διάγραμμα 1: Βασικές κατηγορίες Τουρισμού– **Μαζικός τουρισμός**

Ο μαζικός τουρισμός⁴ θεωρείται η κατηγορία εκείνη του τουρισμού που χαρακτηρίζεται από ομαδικότητα συμμετοχής των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας.

– **Ατομικός τουρισμός**

Ο ατομικός τουρισμός είναι η αντίθετη του μαζικού τουρισμού κατηγορία, που χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη ατομική οργάνωση και εκτέλεση του ταξιδιού εκ μέρους των τουριστών. Η ανάπτυξη αυτής της κατηγορίας τουρισμού συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό, πλην όμως όχι αποκλειστικά με ατομικά-ιδιωτικά μέσα μετακίνησης, όπως είναι τα αυτοκίνητα, τα αυτοκινούμενα τροχόσπιτα, τα θαλαμηγά σκάφη και άλλα, τόσο κατά τη μετάβαση όσο και κατά τη διάρκεια της παραμονής του τουρίστα στη χώρα υποδοχής και φιλοξενίας του. Ο κύριος χαρακτήρας της κατηγορίας αυτής τουρισμού είναι περιηγητικός.

– **Εσωτερικός τουρισμός**

Ο εσωτερικός τουρισμός πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μιας χώρας μέσα πάντα στα φυσικά όρια, δηλαδή μέσα στην επικράτειά της.

⁴ Ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται και σαν οργανωμένος ομαδικός ή ομαδικός. Ηγουμενάκης Ν. «Εισαγωγή στον τουρισμό» INTERBOOKS 1998

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού είναι η εκπλήρωση ορισμένων βασικών όρων. Και πρώτα απ'όλα θα πρέπει να δημιουργηθούν τα κατάλληλα και ταυτόχρονα οικονομικά προσιτά στους ντόπιους τουρίστες μέσα φιλοξενίας, η ανυπαρξία ή/ και ανεπάρκεια των οποίων αποτελεί αν όχι τον κυριότερο, τουλάχιστον έναν από τους κυριότερους ανασταλτικούς παράγοντες ανάπτυξης της κατηγορίας τουρισμού για την οποία ο λόγος, δηλαδή του εσωτερικού τουρισμού.

– **Εξωτερικός τουρισμός**

Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός⁵ πραγματοποιείται από άτομα που διαμένουν μόνιμα σε μια χώρα και την εγκαταλείπουν προσωρινά για να επισκεφτούν κάποια άλλη ή κάποιες άλλες χώρες για τουριστικούς λόγους και με αυτόν τον τρόπο να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες τους. Κατά συνέπεια εξωτερικό τουρισμό έχει οποιαδήποτε χώρα, όταν μόνιμοι κάτοικοι άλλων χωρών την επισκέπτονται ή όταν μόνιμοι κάτοικοι της επισκέπτονται άλλες χώρες για τουριστικούς λόγους.

– **Συνεχής τουρισμός**

Χαρακτηριστική διάκριση του συνεχούς τουρισμού είναι ότι διαρκεί όλο το χρόνο, που σημαίνει ότι σε καμιά περίπτωση δεν επηρεάζονται οι δραστηριότητές του από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλες τις εποχές, δηλαδή σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Οι αντιπροσωπευτικότερες μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός κινήτρων, ο τουρισμός εκθέσεων, ο τουρισμός πόλης και ο μορφωτικός τουρισμός.

– **Εποχιακός τουρισμός**

Χαρακτηριστική διάκριση του εποχιακού τουρισμού είναι ότι δεν διαρκεί όλο το χρόνο, που σημαίνει ότι σε αντίθεση με τον συνεχή τουρισμό, οι δραστηριότητές του επηρεάζονται αποφασιστικά από κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε διαφορετικές εποχές, γι' αυτό και αναστέλλονται αυτές προσωρινά για ένα μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα κάθε έτους. Οι αντιπροσωπευτικότερες μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο γενικός τουρισμός κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και ο τουρισμός χειμερινών σπορ.

---

⁵ Διακρίνεται σε ενεργητικό και παθητικό. Ηγουμενάκης Ν. «Εισαγωγή στον Τουρισμό» interbooks 1998

1.1.5 Οι ευρύτερα διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Για την καταπολέμηση σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο τουρισμός σε πολλές χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, μεταξύ των οποίων και το πρόβλημα της εποχικότητας, οι πολιτικές τους εξουσίες και ειδικότερα οι αρμόδιοι για τον τουρισμό στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα αναπτύσσουν διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες κάτω από προϋποθέσεις μπορούν να δώσουν διέξοδο στα αδιέξοδά του. Οι πιο γνωστές και ευρύτερα διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναλύονται παρακάτω :

– Γενικός Τουρισμός

Ο γενικός τουρισμός ή τουρισμός διακοπών-αναψυχής, όπως χαρακτηρίζεται και αλλιώς, αποτελεί μια δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου του ανθρώπου που σχετίζεται στενά με την ανάγκη που έχει αυτό για ανάπαυση και αναψυχή. Η μορφή αυτή τουρισμού είναι αναμφίβολα η σημαντικότερη τόσο από άποψης μεγέθους στο σύνολο της τουριστικής αγοράς όσο και από άποψης αναγκών σε πόρους και υπηρεσίες που απαιτούνται για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών.

Ο γενικός τουρισμός, ως προς τη μορφή του διακρίνεται γενικά σε τρεις κατηγορίες και συγκεκριμένα : α) σε τουρισμό περιήγησης, όπου ο τουρίστας παρουσιάζει γεωγραφική κινητικότητα και μετακινείται τον περισσότερο χρόνο των διακοπών του από χώρα σε χώρα ή από περιοχή σε περιοχή στην ίδια μοναδική χώρα τουριστικού προορισμού, β) σε τουρισμό διαμονής, όπου ο τουρίστας παραμένει στην ίδια συγκεκριμένη περιοχή ή τόπο της χώρας τουριστικού προορισμού σε όλη τη διάρκεια των διακοπών του, και γ) σε τουρισμό μικτού χαρακτήρα, που περιλαμβάνει τουρισμό περιήγησης και τουρισμό διαμονής.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του γενικού τουρισμού που, αποτελεί την πιο προσοδοφόρα μορφή του σύγχρονου τουρισμού, είναι η δημιουργία μιας κατάλληλης υποδομής και ανωδομής, όπως είναι για παράδειγμα η κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων όλων των ειδών και κατηγοριών, η ύπαρξη αναπτυγμένου συγκοινωνιακού δικτύου και σύγχρονων μεταφορικών μέσων, η επάρκεια μέσων ψυχαγωγίας και διασκέδασης, η δυνατότητα για ψώνια και κατά προτίμηση αφορολόγητων ειδών, η κατάλληλη εκπαίδευση των στελεχών και του

ειδικευμένου προσωπικού που απασχολούνται στην τουριστική βιομηχανία και άλλα.

– **Μορφωτικός Τουρισμός**

Ο μορφωτικός τουρισμός αποτελεί μια μορφή τουρισμού, στην οποία τα άτομα έχουν σαν κύριο σκοπό τη συμμετοχή σε πολιτιστικές, γενικά, εκδηλώσεις. Συγκεκριμένα αυτό το είδος τουρισμού, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων επισκέψεις ιστορικών μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, μουσείων, πινακοθηκών, παρακολούθησεις συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, όπερας, καθώς επίσης συμμετοχές σε πολιτιστικές εκδηλώσεις ή σεμινάρια γλωσσολογίας, φιλοσοφίας, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, ανθρωπολογίας και άλλα.

Εξυπακούεται ότι για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού απαιτείται πέρα από τη βασική τουριστική υποδομή και ανωδομή, όπως για παράδειγμα πλούσια προγράμματα πολιτιστικών, καλλιτεχνικών, και μορφωτικών εκδηλώσεων. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει την ύπαρξη διεθνούς φήμης θεάτρων κάθε είδους, μουσείων, πινακοθηκών, ιστορικών χώρων, βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης και άλλα.

– **Τουρισμός Εκθέσεων**

Ο τουρισμός εκθέσεων⁶ πρόκειται ουσιαστικά για μια μορφή τουρισμού, που αναπτύσσεται δυναμικά ολοένα και περισσότερο. Σε αυτή υπάγονται κάθε είδους εκθέσεις, που συνήθως οργανώνονται σε μεγάλα αστικά κέντρα, ώστε οι επισκέπτες τους να μπορούν να συνδυάσουν την επαγγελματική τους ενημέρωση με κάποια μορφή τουρισμού, όπως για παράδειγμα τουρισμό πόλης, μορφωτικό τουρισμό και άλλα.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού εκθέσεων απαιτείται εκτός άλλων και η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και ανωδομής και συγκεκριμένα σύγχρονων εκθεσιακών χώρων, που να είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι και να διαθέτουν τους αναγκαίους βοηθητικούς χώρους, δηλαδή εστιατόρια, καφετέριες, ταχυδρομείο, γραφείο εξυπηρέτησης επισκεπτών, χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, ιατρείο και άλλα.

⁶ Ο τουρισμός κινήτρων, ο τουρισμός εκθέσεων και ο συνεδριακός τουρισμός, υπάγονται σε μια ευρύτερη μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται σαν επαγγελματικός τουρισμός. Ηγουμενάκης Ν. «Εισαγωγή στον τουρισμό» INTERBOOKS 1998

– Τουρισμός Υγείας

Ο τουρισμός υγείας ή θεραπευτικός τουρισμός, όπως ονομαζόταν παλιότερα, εξελίσσεται σε μια από τις βασικότερες μορφές τουρισμού, τα δε άτομα που μετέχουν σε αυτόν έχουν σαν κίνητρο την αποκατάσταση και διατήρηση της υγείας τους, τη θεραπεία και ανάρρωση τους από διάφορες ασθένειες και άλλα.

Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της μορφής τουρισμού αναφέρονται από τη μια πλευρά στη σύνθεση της πελατείας του, που αποτελείται αποκλειστικά από άτομα της δεύτερης και τρίτης ηλικίας και από την άλλη πλευρά στον τόπο που προσφέρονται οι τουριστικές υπηρεσίες και που προσδιορίζεται αποκλειστικά από τους φυσικούς του πόρους.

Η μορφή αυτή του τουρισμού, εκτός από ειδικές εγκαταστάσεις υδρολουτρο-θαλασσο-αεροθεραπείας και καταλύματα αξιώσεων με συμπληρωματικές εγκαταστάσεις, όπως για παράδειγμα εστιατόρια, χώρους ψυχαγωγίας, χώρους άθλησης και άλλα, απαιτεί και ειδικές ιατρικές και φυσιοθεραπευτικές υπηρεσίες.

1.1.6 Ειδικές Μορφές Τουρισμού

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού, που προσφέρουν τη δυνατότητα στους ταξιδιώτες να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητές τους και με προγράμματα εξειδικευμένων δράσεων, όπως είναι ο θεραπευτικός-ιαματικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο οικολογικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός και άλλα.

Έτσι, η χώρα αποτελεί πλέον έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό όχι μόνο για διακοπές «κλασσικού τύπου», αλλά και για όσους επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας εκτός από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και τη μοναδική εμπειρία, που προσφέρουν η φύση και τα «προϊόντα» της, ο θρησκευτικός πολιτισμός της αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας. Παρακάτω αναφέρονται περιγραφικά οι ειδικές μορφές τουρισμού στην Ελλάδα.

- **Ο αθλητικός τουρισμός:** Σε αυτό το είδος τουρισμού, οι τουρίστες ασκούνται, γυμνάζονται, παίζουν ή αθλούνται και συνήθως επιδίδονται σε ένα ή

περισσότερα αγωνίσματα - δραστηριότητες. Ωστόσο, ο αθλητικός τουρισμός υφίσταται ακόμα και όταν οι τουρίστες έχουν παθητική συμμετοχή σε αθλητικές εκδηλώσεις όπως η παρακολούθηση παγκόσμιων κυπέλλων, Ολυμπιακών Αγώνων κ.α.

- **Ο θρησκευτικός τουρισμός:** ο οποίος συνδέεται με την επίσκεψη στα βυζαντινά μνημεία, μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, εκκλησίες και μοναστήρια.
- **Ο αγροτουρισμός:** ο οποίος αποτελεί μια προσπάθεια σύζευξης τουρισμού και γεωργίας με στόχο την αμοιβαία ωφέλεια και των δυο τομέων ενώ, σημαντικό ρόλο έχουν τα προϊόντα της τοπικής αγροτικής παράγωγης αλλά και η προσπάθεια των τουριστών να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομία των ανθρώπων της περιοχής που επισκέπτονται.
- **Ο οικοτουρισμός:** όπου αναφέρεται στην επίσκεψη σε φυσικές περιοχές, με στόχο την απόλαυση και την εκτίμηση της φύσης (και των πολιτισμικών στοιχείων του παρόντος και του παρελθόντος). Σε αυτό το είδος τουρισμού είναι ιδιαίτερα σημαντική η χαμηλή επίδραση επισκεπτών και η ενεργή κοινωνικοοικονομική ανάμιξη του ντόπιου πληθυσμού.
- **Ο τουρισμός υγείας ή θεραπευτικός τουρισμός:** ο οποίος αποτελεί μια μορφή διακοπών σε συνδυασμό με την παροχή ενός ευρύτερου φάσματος ιατρικών υπηρεσιών και ευεξίας.
- **Ο πολιτιστικός τουρισμός:** ο οποίος έχει ως στόχο τη γνωριμία του τουρίστα με την πολιτιστική κληρονομία ενός άλλου τόπου και περιλαμβάνει κυρίως εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, αλλά και την μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης.
- **Ο εκπαιδευτικός τουρισμός:** ο οποίος αναφέρεται στη μάθηση και έχει ως τουριστικό προϊόν την επαγγελματική κατάρτιση του ταξιδιώτη, την απόκτηση ειδικών γνώσεων, αλλά και την απόκτηση νέων εμπειριών.
- **Ο γαστρονομικός τουρισμός:** ο οποίος προσδιορίζεται από την επαφή και τη γνωριμία των επισκεπτών με την τοπική / παραδοσιακή κουζίνα και μέσω αυτής με τοπικές παραδόσεις, τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις, γεωργικές δραστηριότητες κλπ.
- **Ο επαγγελματικός τουρισμός:** ο οποίος αναφέρεται στις μετακινήσεις επαγγελματιών με στόχο τη συμμετοχή σε συνέδρια, εκθέσεις, σεμινάρια αλλά και την εκπλήρωση επαγγελματικών υποχρεώσεων. Περαιτέρω διάκριση αποτελεί ο συνεδριακός τουρισμό, ο τουρισμός κινήτρων και ο εκθεσιακός τουρισμός.
- **Ορεινό Τουρισμό:** Οι επισκέπτες ταξιδεύουν σε ένα βουνό ή σε κάποια ορεινή περιοχή με σκοπό να απολαύσουν την φύση σε ένα καθαρό περιβάλλον γεμάτο οξυγόνο και να γνωρίσουν παράλληλα τον αγροτικό τουρισμό
- **θαλάσσιο Τουρισμό:** Οι ταξιδιώτες μετακινούνται προς ακτές και θαλάσσιες περιοχές, αλλά η πρόσβαση στα μέρη αυτά είναι από την ξηρά.

- **Επαρχιακό Τουρισμό:** Η μετακίνηση των ατόμων γίνεται προς αγροτικές περιοχές, επαρχίες, χωριά κλπ.

1.1.7 Ο τουρισμός ως μοχλός ανάπτυξης

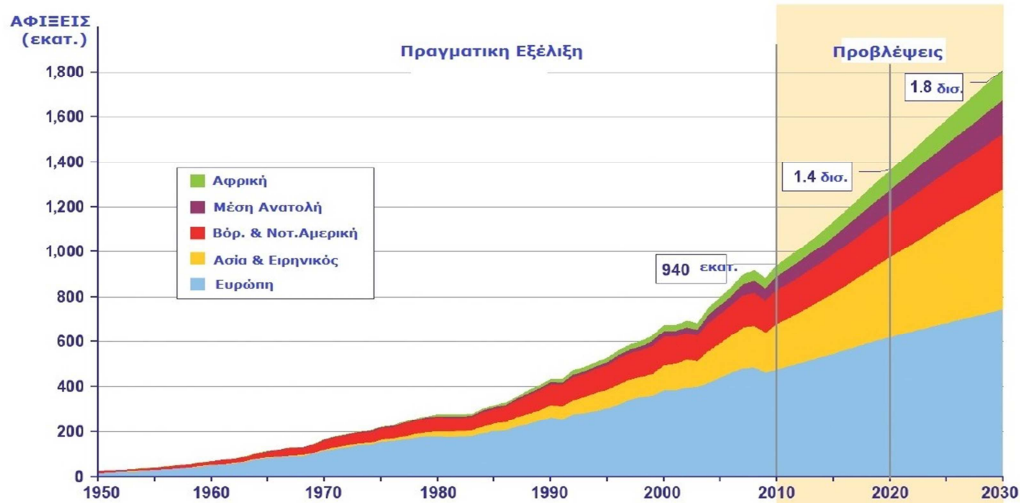
Η σημαντική αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας σηματοδοτεί τον τουρισμό ως ένα από τα πιο αξιοπρόσεκτα οικονομικά και κοινωνικά φαινόμενα του περασμένου αιώνα. Τις τελευταίες δεκαετίες η τουριστική βιομηχανία, που περιλαμβάνει δραστηριότητες μεταφοράς, στέγασης, ψυχαγωγίας και εστίασης, έχει αποκτήσει σημαντική οικονομική αξία. Το 1997 τα έσοδα παγκοσμίως από τον διεθνή τουρισμό ήταν 443 δισεκατομμύρια δολάρια ενώ το 2014 άγγιξαν τα 825 δισεκατομμύρια ευρώ. Σε απόλυτους όρους τα τουριστικά έσοδα μέσα σε ένα χρόνο αυξήθηκαν κατά 34 δις. ευρώ. Σε πραγματικούς όρους, όμως, λαμβάνοντας υπόψη τις διακυμάνσεις στο συνάλλαγμα και τον πληθωρισμό, η αύξηση στα τουριστικά έσοδα ήταν της τάξης του 5,6%.

Ο διεθνής τουρισμός μετά την πτώση το 2009, ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ανέκαμψε σημαντικά το 2010. Ο διεθνής τουρισμός συνέχισε να αυξάνεται το 2011, παρά την αβεβαιότητα της παγκόσμιας οικονομίας, τις πολιτικές αλλαγές στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική και τις φυσικές καταστροφές σε όλο τον κόσμο.

Οι διεθνείς αφίξεις των ταξιδιωτών σε παγκόσμιο επίπεδο το 1950 ήταν 50 εκατομμύρια, το 1970 αυξήθηκαν σε 150 εκ., το 2001 έφτασαν τα 693 εκ., δηλαδή μέσα σε 20 και 30 χρόνια παρατηρήθηκε αύξηση της τάξεως του 300% και 480% αντίστοιχα και το 2011 έφτασαν τα 982 εκ., έτσι σημειώνεται κατά μέσο όρο ετησίως μια αύξηση της τάξης του 6,5%. Οι αφίξεις δε το 2015 αυξήθηκαν και πάλι σημαντικά και υπολογίστηκαν σε 1,2 δις εκατομμύρια. Παρ' όλα αυτά, διακυμάνσεις στα ποσοστά αύξησης υπήρξαν για παράδειγμα, μεταξύ 1995 και 2015, όπου η αύξηση ήταν μόλις 4% κατά μέσο όρο ετησίως και αυτό γιατί μεταξύ 2001 και 2003 οι τουριστικές ροές παρουσίασαν αποτελμάτωση λόγω των τρομοκρατικών επιθέσεων, της γρίπης SARS και της οικονομικής ύφεσης. Η οικονομική κρίση επίσης η οποία ταλανίζει την παγκόσμια οικονομία από τα τέλη του 2008 επηρέασε την εμπιστοσύνη των καταναλωτών, με αποτέλεσμα να περιορίσει τη σπατάλη των διαθέσιμων εισοδημάτων τους και προφανώς να

περιορίσει και την τουριστική ζήτηση. Ωστόσο, σύμφωνα με τις προβλέψεις για το 2020 οι διεθνείς αφίξεις θα φτάσουν τα 1,6 δισεκατομμύρια.

Γράφημα : Διεθνείς Τουριστικές αφίξεις 1950 - 2020

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Είναι σαφές ότι και το εισόδημα το οποίο δημιουργείται από τον τουρισμό, ως οικονομική δραστηριότητα θα είναι σημαντικό και θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη αρκετών χωρών. Το συνολικό εισόδημα εξαγωγών (export income) που δημιουργήθηκε από όλες τις προαναφερόμενες αφίξεις αυξήθηκε με παρόμοιο ρυθμό, εκτινάσσοντας την παγκόσμια οικονομία και αγγίζοντας το 1 τρισεκατομμύριο δολάρια το 2014, ήτοι περίπου τα 3 δισεκατομμύρια δολάρια τη μέρα. Αυτό που αξίζει να σημειώσουμε είναι ότι με το πέρασμα των χρόνων οι τουριστικοί προορισμοί γίνονταν ολοένα και περισσότεροι, με αποτέλεσμα η οικονομική ανάπτυξη στη βάση της τουριστικής δραστηριότητας να γίνεται πραγματικότητα για όλες τις χώρες. Έτσι, ενώ το 1950 μόλις 15 προορισμοί απορροφούσαν το 98% όλων των διεθνών τουριστικών αφίξεων, το 1970 το ποσοστό έπεσε στο 75% και το 2007 έπεσε ακόμα περισσότερο στο 57%. Η ανάπτυξη νέων προορισμών είναι πραγματικότητα, πολλοί από τους οποίους μάλιστα βρίσκονται σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Η Ήπειρος που δέχεται τις μεγαλύτερες τουριστικές ροές είναι η Ευρώπη με 484,4 εκατομμύρια αφίξεις το 2016. Ακολουθεί η Ασία και ο Ειρηνικός με 184,3 εκατομμύρια (με εμφανή όμως την ελλιπή ελκυστικότητα της Δυτικής Ασίας με αφίξεις που αγγίζουν μόλις τα 9,8 εκατομμύρια), η Αμερική με 142,5 εκατομμύρια,

η Μέση Ανατολή με 47,6 και η Αφρική με 44,4 εκατομμύρια. Η ίδια κατάταξη προφανώς ισχύει για τα έσοδα που υπολογίζονται ότι προέκυψαν από την τουριστική δραστηριότητα.

Ο τουρισμός συνιστά ένα μέσο παρουσίασης της Ευρώπης σε ολόκληρο τον κόσμο ενώ ως οικονομική δραστηριότητα, όπως είδαμε, συνεισφέρει σημαντικά στην ευημερία της. Υπολογίζεται ότι συμβάλλει περίπου 5% άμεσα, και επίσης 5% έμμεσα, στο ευρωπαϊκό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και προσφέρει εργασία σε σχεδόν 20 εκατομμύρια ανθρώπους⁷. Ο τουρισμός επίσης μπορεί να γίνει καταλυτικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη, κυρίως πια για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Οι διεθνείς αφίξεις στην Ευρώπη παρουσιάζουν μια ετήσια αύξηση της τάξης κατά μέσο όρο του 2,5% από την αρχή της δεκαετίας και 4% από το 2003. Συνολικά η Ευρώπη ηγείται των παγκόσμιων τουριστικών αφίξεων, συγκεντρώνοντας το 54% του μεριδίου αγοράς. Θα πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε ότι, παρόλο που η Ευρώπη διατηρεί μια ηγετική θέση στον παγκόσμιο τουρισμό, αντιμετωπίζει παράλληλα έναν έντονο ανταγωνισμό από νέους προορισμούς που αναδεικνύονται στο τουριστικό προσκήνιο. Αναμένεται επίσης ο ανταγωνισμός αυτός να ενταθεί στα επόμενα χρόνια ενισχύοντας ακόμα περισσότερο την τάση μείωσης του μεριδίου της Ευρώπης. Σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση ο τουρισμός κυριαρχείται από μικρομεσαίες και πολύ μικρές επιχειρήσεις και αντιστοιχεί στο 4% του ΑΕΠ της Ένωσης. Οι περίπου 2 εκατομμύρια τουριστικές επιχειρήσεις απασχολούν το 4% του συνολικού εργατικού δυναμικού καλύπτοντας περίπου 8 εκατομμύρια θέσεις εργασίας. Το γεγονός, ωστόσο, ότι ο τουρισμός διασυνδέεται με άλλους κλάδους, τελικά τον καθιστά έναν σημαντικό συντελεστή του ΑΕΠ αγγίζοντας το 11% και προσφέροντας συνολικά εργασία στο 12% του συνολικού εργατικού δυναμικού⁸.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούμε σε μια δράση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που στοχεύει ακριβώς στην προβολή και προώθηση της Ευρώπης εν συνόλω ως τουριστικό προορισμό⁹. Πρόκειται για το πρόγραμμα EDEN (European Destinations of Excellence/Ευρωπαϊκοί Προορισμοί Αριστείας) το οποίο ξεκίνησε το 2006. Τα κράτη μέλη, εφόσον επιθυμούν να συμμετέχουν, οφείλουν κάθε χρόνο

⁷European Travel Commission, *European Tourism Insights 2014 - Outlook for 2015*, Brussels 2015

⁸Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ατζέντα για έναν αειφόρο και ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τουρισμό, COM(2007) 621 τελικό

⁹http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden-destination/index_en.htm

να ανακηρύξουν μια περιοχή της χώρας ως άριστο τουριστικό προορισμό, ανάλογα με τη θεματική που έχει ορίσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

1.1.8 Το φαινόμενο της Ελλάδας

Στην Ελλάδα, ο τουρισμός αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του '60, όπου η Ελλάδα άρχισε να συμπεριλαμβάνεται σε έναν από τους κύριους προορισμούς από τους κατοίκους των Ευρωπαϊκών χωρών. Το μεσογειακό κλίμα, τα ελληνικά νησιά, ο ήλιος και η θάλασσα, αποτέλεσαν τα βασικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού ενώ, εκείνη την περίοδο άρχισαν να πραγματοποιούνται και τα πρώτα έργα για την ανάπτυξη του τουρισμού

Ο τουρισμός έχει αναδειχθεί ως μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες δραστηριότητες του αιώνα, και αυτό δεν μπορεί να μην έχει επιπτώσεις και στα ελληνικά νησιά. Έτσι, έχουν προκύψει διάφορες δημογραφικές, οικονομικές και εισοδηματικές αλλαγές οι οποίες συνδέονται με δραστηριότητες οι οποίες σχετίζονται με τον τουρισμό και με αυτήν την ανοδική τροχιά που διαγράφει. Στην Ελλάδα, κυρίως οι νησιωτικές περιοχές έχουν αναπτυχθεί τουριστικά έναντι των υπολοίπων λόγω των φυσικών, αλλά και των πολιτιστικών τους πόρων και χαρακτηριστικών.

Η αγορά όμως αυτή μεταβάλλεται λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού, με αποτέλεσμα τη μείωση των εισπράξεων και των κερδών των τουριστικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των ξενοδοχειακών. Το συγκεκριμένο «τουριστικό προϊόν» βρίσκεται πλέον στη φάση της ωρίμανσης ή και της κάμψης του κύκλου ζωής του. Επομένως, η επιμονή στην παραγωγή του κινδυνεύει να οδηγήσει σε αδιέξοδο το παραγωγικό σύστημα των νησιών. Παράλληλα, η εφαρμογή του μαζικού τουρισμού στα νησιά της Ελλάδας είχε ως αποτέλεσμα αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις και στην καθημερινότητα των κατοίκων. Ταυτόχρονα, η ταχύτητα με την οποία συνέβη η τουριστική ανάπτυξη, συμπάρεσυρε και τις επενδύσεις, οι οποίες έγιναν συχνά αλόγιστα σε μεγάλη κλίμακα, με μη αντιστρεπτά αποτελέσματα στο ευαίσθητο περιβάλλον των νησιών. Ο τουριστικός κλάδος αποτελεί έναν από τους βασικότερους πυλώνες ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, τόσο εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης και λόγω της κλιματικής της υπεροχής. Κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, το ισοζύγιο του τουρισμού ήταν θετικό για την ελληνική οικονομία, γεγονός που καθιέρωσε τον

τουρισμό ως την «βαριά» της «βιομηχανία». Παρά την μεγάλη προσφορά του τουριστικού κλάδου στα έσοδα του Κράτους, η αντιμετώπιση του από μέρους πολιτείας, είναι φορολογική και αντιαναπτυξιακή. Στον κλάδο του τουρισμού έμμεσα, ή άμεσα, επιβάλλονται αμέτρητα είδη φόρων, με αποτέλεσμα την αύξηση της τελικής τιμής που πληρώνει ο καταναλωτής. Θα αναφέρουμε ενδεικτικά μερικά από τα είδη φόρων¹⁰, οι οποίοι φόροι επιβάλλονται από το κράτος και έτσι να καταλάβουμε το γενικό πρόβλημα στην Ελλάδα, περί ανταγωνιστικότητας του τουριστικού μας προϊόντος. Μερικά από τα είδη των φόρων είναι το ΦΠΑ, το τέλος χρήσης αιγιαλού, δημοτικός φόρος, τέλος επί των ακαθάριστων εσόδων κέντρων διασκέδασης, εστιατορίων κ.α. δυνητικά τέλη, τέλη που επιβάλλονται στις αεροπορικές εταιρίες όπως, τέλος διαδρομής, τέλος χρήσης αεροδρομίου (προσγείωση- παραμονή), τέλη αυτοκινήτων, ΦΠΑ στην ναύλωση σκαφών και κρουαζιερόπλοιων, και άλλοι διάφοροι φόροι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας διαμόρφωσης της αγοράς του τουριστικού κλάδου στην Ελλάδα.

1.1.9 Το αποτύπωμα του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία

Δεδομένης της σημασίας του τουρισμού για την ελληνική οικονομία, η αποτύπωση των οικονομικών μεγεθών του αποτελεί προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξή του. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το 2014, ο εισερχόμενος τουρισμός παρουσιάζει αύξηση αφίξεων κατά 23% και αύξηση εσόδων κατά 13% σε σχέση με το 2013.

Πίνακας: αφίξεις και έσοδα

Εισερχόμενος Τουρισμός, 2013 - 2014				
	Αφίξεις		Έσοδα	
	2013	2014	2013	2014
Ιαν	365.605	404.292	127.600.000	156.400.000
Φεβ	295.652	325.953	119.600.000	133.600.000
Μαρ	362.098	456.655	142.100.000	185.800.000
Απρ	557.496	727.963	227.600.000	381.700.000
Μαι	1.467.134	1.651.703	1.013.686.000	1.019.754.000
Ιουν	2.372.846	2.697.470	1.656.459.603	1.930.958.971
Ιούλ	3.263.921	4.222.873	2.337.971.700	2.677.896.340
Αυγ	3.885.717	4.856.356	2.807.386.000	3.103.310.000
Σεπ	2.963.439	3.643.695	1.983.281.447	2.205.219.770
Οκτ	1.547.626	1.840.600	950.000.000	993.400.000
Νοε	435.303	669.700	204.500.000	267.200.000
Δεκ	402.744		168.500.000	
Σύνολο	17.919.581	21.497.261	11.738.684.750	13.055.239.081
Μεταβολή Ιαν - Νοε		23%		13%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. ΤΙΕ- Επεξεργασία: SETEintelligence

¹⁰καθηγητής Β. Πατσουράτη για λογαριασμό του ΣΕΤΕ

Συμπερασματικά, ο τουριστικός τομέας, παρά την οικονομική κρίση και την αβεβαιότητα που αυτή προκαλεί, εξακολουθεί να παραμένει η κύρια κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη στην ελληνική οικονομία. Το γεγονός αυτό ενισχύει την ανάγκη να υπάρξει πολιτική δέσμευση και υποστήριξη του τομέα. Ο διεθνής τουρισμός συμβάλλει σήμερα στο 30% των παγκοσμίων εξαγωγών υπηρεσιών και στο 6% των συνολικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Ως εξαγωγικός τομέας βρίσκεται στη 4η θέση παγκοσμίως, μετά τα καύσιμα, τα χημικά και τα τρόφιμα, ενώ σε πολλές χώρες κατέχει την 1η θέση.

Η ικανότητα του τουρισμού να κινεί την ανάπτυξη και να δημιουργεί θέσεις απασχόλησης πρέπει να συνοδεύεται από ανάλογες υποστηρικτικές πολιτικές από την πολιτεία. Γι' αυτό πρέπει να εφαρμοστούν μέτρα για δικαιότερη φορολογική πολιτική και διευκολύνσεις για τη χορήγηση βίζας στους δυνητικούς ταξιδιώτες. Η περαιτέρω ανάπτυξη και αναβάθμιση του τουριστικού τομέα είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, κυρίως για χώρες που αντιμετωπίζουν σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα και μειωμένη εγχώρια ζήτηση.

Εν κατακλείδι, αντιλαμβανόμαστε ότι ο τουρισμός συνιστά ένα σημαντικό εργαλείο τόσο για την επίτευξη εθνικής όσο και για την επίτευξη ευρύτερης περιφερειακής ανάπτυξης.

1.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

• Οικονομικές επιπτώσεις τουρισμού

Ο τουρισμός είδαμε παραπάνω ότι μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό μοχλό ανάπτυξης για μια περιοχή ή και μια ολόκληρη χώρα, αφού το πρόσημο σε όλους τους βασικούς οικονομικούς δείκτες είναι διαρκώς θετικός και τα ποσοστά διαρκώς αυξάνονται. Οι αλλαγές όμως που εμφανίζονται λόγω της αύξησης της τουριστικής δραστηριότητας στον οικονομικό τομέα δεν είναι πάντα και μόνο θετικές.

Καταρχάς με οικονομικούς όρους, ο τουρισμός είναι τομέας έντασης εργασίας. Αυτό με απλά λόγια σημαίνει ότι δημιουργεί πολλές θέσεις εργασίας

τόσο άμεσα όσο και έμμεσα¹¹, συμβάλλοντας έτσι στη μείωση της ανεργίας. Στον αντίποδα αυτού πρέπει να πούμε ότι οι θέσεις απασχόλησης απαιτούν συνήθως ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό και έχουν εποχικό χαρακτήρα. Σε πολλές τουριστικές περιοχές εμφανίζονται και τα φαινόμενα της αυτοαπασχόλησης και της παράλληλης απασχόλησης.

Η τουριστική ανάπτυξη μιας ολόκληρης χώρας πρόκειται ασφαλώς για μια δύσκολη περίπτωση. Η τουριστική ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών είναι το συνηθέστερο φαινόμενο γι' αυτό και ο τουρισμός προωθείται ως μοχλός ιδίως περιφερειακής ανάπτυξης. Η ανάπτυξη ιδίως νέων ή αλλιώς εναλλακτικών¹² μορφών τουρισμού, που θα αναλύσουμε και αργότερα, συμβάλλει στην ενίσχυση της ανάπτυξης αποβιομηχανοποιημένων, γεωγραφικά απομονωμένων, ορεινών και «μειονεκτικών» περιοχών με αποτέλεσμα την αύξηση των εισοδημάτων, των επενδύσεων και τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της τοπικής οικονομίας.

Επιπλέον, η διασύνδεση του τομέα και με άλλους τομείς έχει οδηγήσει σε προσπάθειες εκτίμησης των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της τουριστικής οικονομίας στην εθνική ή τοπική οικονομία. Κοινή είναι η εκτίμηση ότι υπάρχουν θετικές επιδράσεις σε πολλούς κλάδους, όπως τη βιομηχανία, τη βιοτεχνία, τις κατασκευές, τη γεωργοκτηνοτροφία, τις μεταφορές, το εμπόριο, κλπ. Συνεπώς αύξηση του τουρισμού σημαίνει και ευρύτερη οικονομική άνθιση και άλλο οικονομικών τομέων, ενώ αντίστοιχη μείωση οδηγεί και σε γενικότερη μείωση οικονομικής δραστηριότητας.

Ο μεγάλος κίνδυνος ωστόσο για μια χώρα ή μια περιοχή είναι η μεγάλη εξάρτηση από τον τουριστικό τομέα. Ο κίνδυνος αυτός αφορά κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου η τουριστική ανάπτυξη συνιστά προτεραιότητα στο σχεδιασμό ανάπτυξης με αποτέλεσμα να παραγκωνίζονται άλλες δραστηριότητες. Η εξάρτηση όμως σε μια δραστηριότητα που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, πολλοί από τους οποίους είναι και μη προβλέψιμοι παράγοντες, όπως μια φυσική καταστροφή ή η δολοφονία τριών ανθρώπων κατά τη διάρκεια μιας πορείας, μπορεί και να σημάνει και την καταστροφή της χώρας ή της περιοχής. Η Ελλάδα, αν και δεν ανήκει στις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδίως τα

---

¹¹Άμεσες θέσεις απασχόλησης είναι εκείνες που δημιουργούνται για την κάλυψη αμιγώς τουριστικών αναγκών, όπως οι θέσεις σε ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία, κλπ. Οι έμμεσες θέσεις απασχόλησης είναι εκείνες που δημιουργούνται λόγω της διασύνδεσης του τουριστικού τομέα με άλλους τομείς, όπως πχ ο οικοδόμος σε μια περιοχή που αναπτύσσεται τουριστικά και χτίζονται ξενοδοχεία.

νησιά της, αναμένεται να αντιμετωπίσει σοβαρό πρόβλημα τόσο λόγω της οικονομικής κρίσης που μαστίζει όλον τον πλανήτη, όσο και εξαιτίας της κακής εικόνας που έχει διαμορφωθεί τους τελευταίους μήνες με τη δική μας κακή οικονομική κατάσταση και εξαιτίας του αισθήματος ανασφάλειας που δημιουργήθηκε μετά τα συμβάντα της 5ης Μαΐου.

• Κοινωνικό-πολιτισμικές επιδράσεις

Μια βασική παράμετρος που επηρεάζεται ιδιαίτερα από την τουριστική ανάπτυξη είναι η κοινωνική δομή. Παρατηρείται το φαινόμενο της αστικοποίησης πολλών τουριστικών περιοχών, οι οποίες όμως δεν συνιστούν μεγαλουπόλεις. Έτσι, συχνά αγρότες γίνονται και επιχειρηματίες, αυξάνοντας το εισόδημά τους και μεταπηδώντας σε μια ιδιότυπη αστική τάξη. Στην αστικοποιημένη αυτή μορφή κοινωνικής δομής ο τουρισμός με τις οικονομικές του δραστηριότητες κυριαρχεί παντού. Αυτό με τη σειρά του ακολουθείται και συνοδεύεται από μια έντονη επαγγελματική αλλά και κοινωνική κινητικότητα. Τα τουριστικά επαγγέλματα προτιμώνται, εφόσον αποδεικνύονται προσοδοφόρα, και τα εισοδήματα από τον τουρισμό διαχέονται στα ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού. Από τη μια η διαδικασία αυτή είναι θετική κυρίως για τους νέους και τις γυναίκες, καθώς οι μεν πρώτοι βρίσκουν διέξοδο από τις επαγγελματικές τους αναζητήσεις και λύνουν το πρόβλημα από την ανεργία, οι δε δεύτερες ανεξαρτητοποιούνται και μπαίνουν δυναμικά στον παραγωγικό ιστό της κοινωνίας. Από τη άλλη, όμως, συχνά παρατηρείται η εγκατάλειψη άλλων παραδοσιακών κλάδων που στήριζαν την περιοχή προηγουμένως, δηλαδή οι αγροτικές εργασίες, η κτηνοτροφία, κλπ. Αυτού του τύπου η ολλανδική νόσος¹³ μπορεί να αποβεί μοιραία για την περιοχή σε περιόδους ύφεσης της τουριστικής κίνησης, καθώς τα έσοδα θα μειώνονται και οι προηγούμενες οικονομικές δραστηριότητες θα έχουν ατονήσει.

Συχνά επίσης η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής συνοδεύεται και από χαμηλό επίπεδο πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επειδή ακριβώς οι νέοι αποφασίζουν από πολύ νωρίς ότι η επαγγελματική τους αποκατάσταση στηρίζεται στον τουριστικό τομέα, γι' αυτό και η μόρφωσή τους δεν αποτελεί προτεραιότητα.

¹³Η διαστρέβλωση ή και νέκρωση άλλων παραδοσιακών τομέων της οικονομίας εξαιτίας των εισοδημάτων που προκύπτουν από τον τουρισμό.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ως μια αρνητική επίδραση του τουρισμού και την εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης, με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται μια σχέση εμπορικής συναλλαγής, όπου ο σεβασμός στην ιστορία, τις παραδόσεις και τα πολιτιστικά μνημεία να ποδοπατείται στο όνομα του εφήμερου κέρδους.

- **Επιπτώσεις / οφέλη εναλλακτικού τουρισμού για τους επιχειρηματίες**

Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο εναλλακτικός τουρισμός συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αυτό είναι καθοριστικό για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών. Μπορεί να ενεργοποιήσει άμεσα θέσεις εργασίας μέσω ξενοδοχείων, εστιατορίων, πωλήσεων αναμνηστικών αντικειμένων αλλά και έμμεσα με την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που χρειάζονται από τις επιχειρήσεις που σχετίζονται με τον εναλλακτικό τουρισμό. Ακόμα, αναπτύσσεται συνήθως από τον τοπικό πληθυσμό δημιουργώντας συμπληρωματικά εισοδήματα για τις οικογένειες και συγκρατώντας τον κόσμο στις εστίες του. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η συμπληρωματικότητα του εισοδήματος αποτελεί θεμελιακό στοιχείο και εισάγει αυτομάτως την αναπτυξιακή και κοινωνική διάσταση στην έννοια «εναλλακτικός τουρισμός». Δεν αποτελεί τουριστική δραστηριότητα που θα υποκαταστήσει την ήδη υπάρχουσα απασχόληση του ντόπιου πληθυσμού, αλλά –αντιθέτως- είναι αυτός που θα την στηρίξει και θα την ενισχύσει. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερο διαθέσιμο εισόδημα και βελτίωση των όρων ζωής.

Θεωρητικά ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που στην ιδανική περίπτωση ισοκατανέμει τους τουρίστες και το σύνολο της τουριστικής δραστηριότητας σε όλους τους μήνες του έτους αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας και τη διαφοροποίηση των τουριστικών περιόδων, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού. του τουρισμού αστικών περιοχών. Ακόμα, ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί πηγή εσόδων για την ελληνική οικονομία. Οι κύριες θετικές οικονομικές επιδράσεις σχετίζονται με κέρδη συναλλάγματος και τις συνεισφορές στα κρατικά

έσοδα. Οι τουριστικές δαπάνες, η εξαγωγή και εισαγωγή σχετιζόμενων αγαθών και υπηρεσιών επιφέρουν έσοδα στην οικονομία της Ελλάδας που φιλοξενεί τους τουρίστες. Άλλα κρατικά έσοδα από την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως άμεσες και έμμεσες εισφορές. Στις άμεσες εισφορές περιλαμβάνονται οι φόροι σε εισοδήματα που προέρχονται από τουριστική απασχόληση, από τουριστικές επιχειρήσεις και από άμεσες χρεώσεις σε τουρίστες, όπως ο οικολογικός φόρος ή οι φόροι αναχώρησης. Οι έμμεσες εισφορές προκύπτουν από φόρους και δασμούς σε αγαθά και υπηρεσίες προς τους τουρίστες, όπως για παράδειγμα φόρους για αναμνηστικά αντικείμενα, αλκοολούχα ποτά, εστιατόρια κ.λ.π.

Τα ταξίδια φέρνουν τους ανθρώπους, διαφορετικών πολιτισμών, σε επαφή μεταξύ τους. Λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα του εναλλακτικού τουρισμού, μπορεί να δημιουργηθεί σιωπηρά ένα κλίμα κατανόησης ανάμεσα στους ανθρώπους και στους πολιτισμούς και να προωθηθούν πολιτιστικές ανταλλαγές ανάμεσα στους «φιλοξενούμενους» και τους «οικοδεσπότες». Με τον τρόπο αυτό, αυξάνονται οι πιθανότητες για τους ανθρώπους να αναπτύξουν αμοιβαία συμπάθεια και κατανόηση και να μειωθούν οι προκαταλήψεις. Έτσι, ο εναλλακτικός τουρισμός λειτουργεί κι αυτός ως μέσο για τη διατήρηση της ειρήνης.

1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος υπάρχει μια πολυσύνθετη σχέση. Δεδομένου του μεγέθους του αλλά και της εξάπλωσής του, ο τουρισμός αναπόφευκτα έχει αντίκτυπο στο περιβάλλον. Οι τουριστικές δραστηριότητες έχουν αποδειχθεί επιβλαβείς για το φυσικό περιβάλλον και σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιδράσεις τους έχουν μη αναστρέψιμα αποτελέσματα. Μετά από δύο δεκαετίες ξέφρενης ανάπτυξης του τουρισμού, οι φωνές για τις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στο περιβάλλον άρχισαν να πολλαπλασιάζονται. Πράγματι, αρχικά σε τοπικό επίπεδο, η καταστροφή του περιβάλλοντος και του οικοσυστήματος από την αυξανόμενη τουριστική κίνηση και την παντελή απουσία πρόβλεψής τους είχε γίνει αισθητή. Είναι αδύνατο να καταγράψουμε όλα τα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν, αλλά αξίζει να αναφερθούμε στα σημαντικότερα.

Σε ό,τι αφορά το νερό, σε μια εποχή που ο φυσικός αυτός πόρος λιγοστεύει όλο και περισσότερο, η κατάσταση είναι ιδιαίτερα οξυμένη. Οι ανάγκες σε νερό στις τουριστικές περιοχές είναι μεγάλες με αποτέλεσμα ο υδροφόρος ορίζοντας να αποδυναμώνεται. Επίσης, επειδή οι τουριστικές περιοχές είναι συχνά και αγροτικές, το νερό δεν επαρκεί για όλες τις χρήσεις και εμφανίζονται πρακτικές παράνομων γεωτρήσεων που επιτείνουν ακόμα περισσότερο το πρόβλημα. Το αποτέλεσμα είναι να εμφανίζονται σε αρκετές περιοχές, κυρίως δε σε νησιά, περιπτώσεις υφαλμύρωσης.

Και η γη ωστόσο και ο αέρας πλήττονται από τις τουριστικές δραστηριότητες: διάβρωση, εκτεταμένες αμμοληψίες, απόρριψη σκουπιδιών, ρύποι από τα μεταφορικά μέσα που συνιστούν το απαραίτητο εργαλείο για τη μετακίνηση των τουριστών, αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας και συμμετοχή στην κλιματική αλλαγή, διαταραχές στη λειτουργία των οικοσυστημάτων, και ο κατάλογος συνεχίζει.

Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί στο πλαίσιο που οι τουριστικές δραστηριότητες είναι πολύ «καταναλωτικές» σε διάφορα επίπεδα: ο τουρίστας από τη στιγμή που ξεκινά από το σπίτι του μέχρι την ώρα που επιστρέφει καταναλώνει ενέργεια, πρώτες ύλες, φυσικούς πόρους, τοπία, μνημεία, κ.α. Όλα τα παραπάνω έθεσαν τον τουρισμό σε μια μακρά συζήτηση για το πρότυπο σύμφωνα με το οποίο θα έπρεπε να αναπτύσσεται.

Από την άλλη, υπάρχει μια εμφανής και εγγενής διασύνδεση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Υπάρχουν κάποιες μορφές τουρισμού οι οποίες εξαρτώνται και στηρίζονται σε ένα καθαρό και «παρθένο» φυσικό περιβάλλον. Το περιβάλλον, ήδη από τη γένεση της έννοιας τουρισμός, συνιστά μια βασική παράμετρο για την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής. Το φυσικό τοπίο και ο γενικότερος περιβάλλοντας χώρος ενός τόπου θεωρούνται τουριστικοί πόροι που συχνά καταλαμβάνουν και την πρώτη θέση στη λίστα σπουδαιότητας, όπως για παράδειγμα στη χώρα μας. Δυστυχώς όμως είναι γεγονός ότι ο άνθρωπος με τις "επεκτατικές" του επεμβάσεις οδηγεί συχνά σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος, σε ό,τι αυτό συνίσταται: αέρα, έδαφος, θάλασσα. Η υποβάθμιση αυτή του περιβάλλοντος δεν είναι δυνατόν να μην επηρεάζει αρνητικά και τον τουρισμό, καθώς ο τουριστικός αυτός πόρος χάνεται και αυτόματα χάνεται και το ενδιαφέρον επισκεψιμότητας, συνεπώς και η τουριστική κίνηση.

Τέλος, ο τουρισμός, και ιδίως οι μορφές τουρισμού που στηρίζονται στο περιβάλλον, όπως ο οικοτουρισμός, μπορεί να δημιουργήσει επαρκή έσοδα τα οποία μπορούν να επανεπενδυθούν σε έργα διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος. Πρόκειται για μια λογική διατήρησης του πόρου που έλκει τις τουριστικές ροές και προώθησης του μοντέλου βιώσιμης ανάπτυξης των εν λόγω περιοχών και κοινοτήτων.

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο τουρισμός μπορεί να επιτελέσει ταυτόχρονα δύο λειτουργίες: από τη μια να συμβάλει θετικά στην περιβαλλοντική προστασία και από την άλλη να αποτελεί μια σημαντική πηγή περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν εθνικές και διεθνείς στρατηγικές σε ένα νέο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης περισσότερο βιώσιμο, τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

1.4 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η εποχή της εισαγωγής της περιβαλλοντικής ανησυχίας στην παγκόσμια σκέψη ξεκινά το 1980 με την έκδοση της «Στρατηγικής για την Προστασία του Πλανήτη» (World Conservation Strategy) από τους οργανισμούς WWF, UNEP και IUCN και με την έκδοση της «Έκθεσης Brundtland» το 1987 από το UNEP. Στη συνέχεια, μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο και την υιοθέτηση της Ατζέντα 21, το 1992, το ενδιαφέρον αυτό ανανεώθηκε και πλέον η λεγόμενη βιώσιμη ανάπτυξη βρήκε τη θέση της στο προσκήνιο της παγκόσμιας πραγματικότητας. Σήμερα οι περισσότερες κυβερνήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο έχουν δεσμευτεί στην εφαρμογή προτύπων βιώσιμης ανάπτυξης σε πολλούς τομείς δράσεις.

Η έννοια της βιωσιμότητας αντανακλά την ιδέα ότι ο άνθρωπος πρέπει να ζει μέσα στο πλαίσιο δυνατοτήτων που το περιβάλλον του παρέχει. Βιώσιμη ανάπτυξη είναι αυτή που «ικανοποιεί τις ανάγκες της σημερινής γενιάς χωρίς να διακυβεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών να ικανοποιούν τις δικές τους»¹⁴. Χαρακτηριστικό λοιπόν της έννοιας είναι ο διαγενεακός¹⁵ της χαρακτήρας. Ο γενικός αυτός ορισμός, αν και βρίσκει την πλήρη αποδοχή όλων, ωστόσο στην

¹⁴World Commission on Environment and Development 1987:43

¹⁵Η διαγενεακή ανάλυση στηρίζεται στη δημιουργία πινάκων, βάσει των οποίων «παρακολουθούμε» βήμα-βήμα την εξέλιξη του συγκεκριμένου δημογραφικού φαινομένου σε μια γενεά

πράξη δημιουργεί τόσο ασάφειες όσο και δυσκολίες στην πρόσληψη της ακριβούς εφαρμογής της. Πολλοί εθνικοί και διεθνείς οργανισμοί έχουν προσπαθήσει να αποτυπώσουν συγκεκριμένους στόχους και κατευθυντήριες για να δώσουν σάρκα και οστά σε αυτό το νέο πρότυπο ανάπτυξης. Σε γενικές γραμμές αυτά περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά όπως:

- διατήρηση και βελτίωση των οικολογικών διαδικασιών,
- προστασία της βιοποικιλότητας,
- διαγενεακή ισότητα,
- ενσωμάτωση στη χάραξη πολιτικών περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων¹⁶.

Στην πραγματικότητα όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν, και δεν αποτέλεσαν τότε που διατυπώθηκαν, καινοφανείς και πρωτότυπες ιδέες. Πράγματι, η αποτύπωσή τους ήταν το αποτέλεσμα μιας μακράιωνης φιλοσοφικής αναρώτησης ακαδημαϊκών και στοχαστών σχετικά με τη διατήρηση και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Το νέο στοιχείο είναι η ευρεία αποδοχής της έννοιας αλλά και η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πλέον παραμέτρου σε διαδικασίες χάραξης πολιτικής και διαχείρισης.

Στη λογική αυτή, έχει αναδειχθεί τελευταία η ανάγκη στήριξης μοντέλων ανάπτυξης οικολογικά βιώσιμων και στον τουριστικό τομέα σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης της περιβαλλοντικής προστασίας με τη μεγέθυνση και την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας. Ο Phillippe Sands το 2003 τόνιζε ότι επιτέλους τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός έχει γίνει αντικείμενο ενός νέου σώματος κανόνων που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης από αυτήν την πηγή. Οι επιβλαβείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού και των σχετιζόμενων με αυτόν ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων οδήγησαν στην υιοθέτηση εθνικών περιβαλλοντικών προτύπων, σε διεθνές επίπεδο έχουν επιβληθεί περιορισμοί στην περιοχή της Ανταρκτικής και έχουν υιοθετηθεί μη δεσμευτικοί κανόνες του UNEP και του ΟΟΣΑ¹⁷.

¹⁶Salah Wahab-John J.Pigram, *TOURISM, DEVELOPMENT AND GROWTH, The Challenge of Sustainability*, Routledge, London and New York, 1997, σελ.17

¹⁷Philippe Sands, *Principles of Environmental Law*, Second Edition, Cambridge, 2003

Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος επέρχεται όταν δεν λαμβάνονται υπόψη κατά την τουριστική ανάπτυξη οι αρχές της αειφορίας. Άλλωστε, είμαστε όλοι μάρτυρες περιοχών που το πρότυπο του μαζικού τουρισμού οδήγησε στην υποβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντός τους, εφόσον έννοιες, όπως η «φέρουσα ικανότητα»¹⁸ ενός τόπου, δε λήφθηκαν ποτέ υπόψη.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η περιβαλλοντική υποβάθμιση δεν είναι αναπότρεπτη. Με σωστό σχεδιασμό και σωστή διαχείριση είναι δυνατός ο έλεγχος και η πρόληψη των αρνητικών επιδράσεων του τουρισμού στο περιβάλλον και η επίτευξη της βιωσιμότητας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, όμως, δεν περιορίζεται και δεν συνδέεται μόνο με τη διατήρηση και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Η έννοια αυτή, ακολουθώντας την ολιστική αναπτυξιακή λογική της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης, ενσωματώνει και πολιτισμικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις. Η βιωσιμότητα στον τουρισμό πρόκειται ουσιαστικά για μια καθοδήγηση που ενσωματώνει αξίες σχετικά με την διάδρασή μας με το περιβάλλον. Υπό την έννοια αυτή, ο όρος βιώσιμος τουρισμός έχει σημασία όταν μελετάται ως προς τη συνεισφορά του στη βιώσιμη ανάπτυξη γενικότερα, ανεξάρτητα από τη μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται, αν είναι δηλαδή μαζικός, εναλλακτικός, πράσινος, ορεινός, συνεδριακός, κτλ¹⁹. Σημασία έχει η οποιαδήποτε προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής να σέβεται και να ακολουθεί συγκεκριμένες κατευθυντήριες ώστε να διασφαλιστεί η βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής σε τουριστικό επίπεδο. Σίγουρα η έννοια τόσο της βιώσιμης ανάπτυξης όσο και του βιώσιμου τουρισμού στηρίζονται στη λογική της εξισορρόπησης μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και της περιβαλλοντικής προστασίας. Μάλιστα, πράγματι, όπως περιγράψαμε και νωρίτερα, η οικονομική μεγέθυνση μέσω της τουριστικής ανάπτυξης συχνά συγκρούεται με την περιβαλλοντική προστασία. Ποιος επιχειρηματίας για παράδειγμα που διατηρεί οικοτουριστικό κατάλυμα σε μια προστατευόμενη περιοχή θα αρνιόταν την έλευση ακόμα περισσότερων πελατών

¹⁸Η φέρουσα ικανότητα αναφέρεται στην «αντοχή» του προορισμού στην τουριστική ανάπτυξη. Ειδικότερα αναφέρεται στο επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να αντέξει ο τόπος χωρίς να υπομείνει σημαντική υποβάθμιση. (WWFΕλλάς)

¹⁹Rob Harris, Tony Griffin and Peter Williams, *Sustainable Tourism: A Global Perspective*, Routledge, New York and London, 2002, σελ. 26

εις βάρος όμως τελικά της περιοχής; Είναι σαφές ότι οι προκλήσεις είναι πολλές και οι χώρες μαζί με τον επιχειρηματικό κόσμο θα πρέπει να μάθουν να τις αντιμετωπίζουν.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, οι οδηγίες και οι τεχνικές διαχείρισης για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ισχύουν και εφαρμόζονται σε όλες τις μορφές τουρισμού, σε όλους τους τύπους προορισμών, συμπεριλαμβανομένου και του μαζικού τουρισμού. Οι αρχές της αειφορίας αναφέρονται στις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικο-πολιτισμικές πτυχές της τουριστικής ανάπτυξης. Ο στόχος πρέπει να είναι η εύρεση εκείνης της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ των τριών αυτών πυλώνων για τη διασφάλιση μιας μακρόπνοης βιωσιμότητας.

Συνεπώς ο βιώσιμος τουρισμός θα πρέπει:

- Να κάνει βέλτιστη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων που συνιστούν στοιχείο κλειδί στην τουριστική ανάπτυξη, να μην εμποδίζει τις απαραίτητες οικολογικές διαδικασίες και να συντελεί στη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς και της βιοποικιλότητας.
- Να σέβεται την κοινωνικο-πολιτισμική αυθεντικότητα των κοινοτήτων, να διατηρεί το δομημένο περιβάλλον, την πολιτισμική κληρονομιά και τις παραδόσεις και να συμβάλει στην διαπολιτισμική κατανόηση και ανοχή.
- Να διασφαλίζει βιώσιμες, μακροπρόθεσμες οικονομικές δραστηριότητες επιτρέποντας τη δίκαιη κατανομή των κοινωνικο-οικονομικών οφελών σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders), να συμβάλει στη σταθερή απασχόληση, στη δημιουργία εργασιακών ευκαιριών και στην εξάλειψη της φτώχειας.

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη απαιτεί την πληροφόρηση και τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών, καθώς και μια ισχυρή πολιτική ηγεσία που θα διασφαλίζει την ευρεία συμμετοχή και τις συναινετικές διαδικασίες. Η επίτευξη του βιώσιμου τουρισμού είναι μια ατέρμονη διαδικασία και απαιτεί συνεχή παρακολούθηση των επιπτώσεων, ώστε να είναι άμεση η εισαγωγή διορθωτικών και αποτρεπτικών μέτρων όπου είναι απαραίτητο.

Τέλος, βιώσιμος τουρισμός σημαίνει επίσης να διατηρείται ένα υψηλό επίπεδο ικανοποίησης των τουριστών και να προσφέρεται ουσιαστική εμπειρία

στους τουρίστες, να ευαισθητοποιούνται οι τουρίστες για τα ζητήματα βιωσιμότητας και να προωθούνται πρακτικές βιώσιμου τουρισμού²⁰. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό πρέπει να ικανοποιούνται τουλάχιστον τρεις συνθήκες:

1. οι περιβαλλοντικοί πόροι πρέπει να προστατεύονται
2. οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να επωφελούνται τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε ποιότητα ζωής
3. πρέπει να διασφαλίζεται ότι η προσφερόμενη στον τουρίστα εμπειρία θα στηρίζεται στην ποιότητα.

Στο γενικό αυτό πλαίσιο, όπου η απειλή για το πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον από τον τουρισμό έχει γίνει αντιληπτή, η στροφή προς την ποιότητα και όχι στην ποσότητα είναι η εναλλακτική λύση. Στην κατεύθυνση αυτή, οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν το πλεονέκτημα εφόσον διαθέτουν και την τεχνογνωσία και τα μέσα για να το επιτύχουν. Οι αναπτυσσόμενες από τη μεριά τους, μέσα σε αυτήν την αιώνια καταδίκη τους να υπολείπονται του πλούσιου Βορρά, βρίσκονται και σε αυτό το επίπεδο σε υποδεέστερη μοίρα.

---

²⁰UNWTO, 2004, http://www.world-tourism.org/frameset/frame_sustainable.html

Στη συνέχεια της παρούσης θα επιχειρήσουμε να δούμε πως η Τήνος αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια με σύμμαχο τον βιώσιμο εναλλακτικό τουρισμό και πώς η επιχειρηματικότητα του νησιού γίνεται πρότυπο κάθε μικρομεσαίας επιχείρησης ώστε να εξασφαλισθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα στο νησί. Πρώτα όμως θα ανακαλύψουμε τον χώρο της νήσου Τήνου και στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να δούμε ποιες είναι αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές που όρισαν την Τήνο ως την εναλλακτική λύση για την ανάκαμψη του τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Κυκλάδες – Νήσος Τήνος

2.1 ΚΥΚΛΑΔΕΣ

2.1.1 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα

Στις Κυκλάδες συγκαταλέγονται ένας μεγάλος αριθμός νησιών και βραχονησίδων 147 και πλέων από τα οποία μόνο τα 24 είναι κατοικήσιμα, ορισμένα από αυτά είναι: Σύρος, Ανάφη, Αμοργός, Άνδρος, Αντίπαρος, Δονούσα, Σχοινούσα, Ηρακλεία, Κέα, Ίο, Κύθνο, Κουφονήσι, Φολέγανδρος, Μήλο, Μύκονο, Νάξο, Πάρο, Σέριφο, Σίκινο, Σίφνο, Τήνο. Καταλαμβάνοντας μια συνολική έκταση 2,572 km² και μια θαλάσσια έκταση 8000 τετραγωνικών χιλιομέτρων με ακραία σημεία την Αντίμηλο στα δυτικά, την Αμοργό στα ανατολικά, την Άνδρο στα βόρεια και τη Σαντορίνη στα νότια. Μεγαλύτερο σε έκταση νησί των Κυκλάδων είναι η Νάξος, με 448 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 20.000 κατοίκων και μικρότερο το Πάνω Κουφονήσι με 3,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα και περίπου 300 μόνιμους κατοίκους. Διοικητικά οι Κυκλάδες συγκροτούν έναν αυτοτελή νομό, με πρωτεύουσα την Ερμούπολη της Σύρου και ο συνολικός πληθυσμός τους σήμερα ξεπερνά τους 110.000 κατοίκους.

Οι Κυκλάδες συγκαταλέγονται στην περιφέρεια νοτίου αιγαίου όπου περιλαμβάνονται τα νησιωτικά συμπλέγματα των νομών Κυκλάδων και Δωδεκανήσων. Το κλίμα στις Κυκλάδες είναι ήπιο, η θερμοκρασία σπάνια κατεβαίνει κάτω από το μηδέν και στα πιο πολλά νησιά η μέση θερμοκρασία το χειμώνα είναι πάνω από 12 βαθμούς. Το καλοκαίρι η μέση θερμοκρασία είναι πάνω από 25 βαθμούς, η ατμόσφαιρα όμως παραμένει δροσερή λόγω των δυνατών βορειανατολικών ανέμων “τα μελτέμια” και της φρεσκάδας της θάλασσας. Τα μελτέμια ξεκινούν ήπια από το Μάιο και εξασθενούν το Σεπτέμβριο, παρουσιάζοντας τις μεγαλύτερες εντάσεις τον Ιούλιο και τον Αύγουστο. Οι εντάσεις αυτές φθάνουν ή και ξεπερνούν τα 8 Μποφόρ, με χρονική διάρκεια από 2 έως 4 ημέρες. Δεν υπάρχουν συχνές βροχοπτώσεις στα νησιά δημιουργώντας τρομερά προβλήματα λειψυδρίας όπου είναι και ένας από τους λόγους που δεν υπάρχει

πυκνή βλάστηση στην περιοχή δημιουργώντας πολλές φορές μεγάλο πρόβλημα στους αγρότες. Παρά τη φτωχή βλάστηση, στα νησιά των Κυκλάδων υπάρχει σήμερα ένας σπάνιος πλούτος χλωρίδας που περιλαμβάνει περισσότερα από 1600 είδη φυτών, με πάνω από 200 καταγεγραμμένα ενδημικά, σπάνια ή απειλούμενα είδη. Πολλές περιοχές των Κυκλάδων είναι ενταγμένες στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000.

Σήμα κατατεθέν των Κυκλάδων είναι οι γυμνοί βράχοι και η αντίθεση του λευκού των σπιτιών και του απέραντου γαλάζιου του Αιγαίου. Η λαϊκή αρχιτεκτονική των Κυκλάδων έγινε πρότυπο αναφοράς για το μοντέρνο αρχιτεκτονικό κίνημα. Τα παραδοσιακά κτίσματα στις Κυκλάδες, εναρμονισμένα απόλυτα στο φυσικό περιβάλλον, είναι κτισμένα σε εσοχές, σε βράχους, χρησιμοποιούν κοιλότητες για δεξαμενές και αποθηκευτικούς χώρους και προστατεύονται από τον άνεμο και τη βροχή. Οι οικισμοί άλλοτε παρουσιάζουν μια γραμμική ανάπτυξη, όπως στην περίπτωση της χώρας Τήνου και άλλοτε έχουν μορφή κάστρου, αποτελώντας εξέλιξη οχυρωμένων οικισμών των μεσαιωνικών χρόνων, τότε που οι κάτοικοι των Κυκλάδων ζούσαν με το φόβο των πειρατών. Τέτοιοι οικισμοί είναι η Άνω Σύρος, η Πλάκα της Μήλου, η Χώρα της Ίου, της Κιμώλου και της Σερίφου, το Κάστρο της Νάξου, το Κάστρο της Σίκινου. Κάθε νησί έχει τις δικές του αρχιτεκτονικές ιδιομορφίες: υπόσκαφες κατοικίες, πυργόσπιτα, χωριά με κεραμοσκεπές, οικισμούς σε μορφή κάστρου, νεοκλασικές αρχοντικές κατοικίες και παραδοσιακά κυκλαδίτικα σπίτια. Ο επισκέπτης συναντά σε όλα τα Κυκλαδονήσια αξιόλογα μνημεία και κτίρια αγροτικής αλλά και πολιτιστικής κληρονομιάς όπως περιστεριώνες, ανεμόμυλους, νερόμυλους, αλώνια, γεφύρια, μοναστήρια, «σύρματα» (παραδοσιακοί χώροι πρόσδεσης ή φύλαξης σκαφών) κ.α.

Οι τέχνες, τα παραδοσιακά επαγγέλματα (όπως η μαρμαρογλυπτική, κεραμική και αγγειοπλαστική) και η τοπική γαστρονομία είναι πάντοτε ζωντανά. Στις Κυκλάδες διατηρούνται και αναβιώνουν τα γαμήλια, πασχαλινά, χριστουγεννιάτικα και αποκριάτικα έθιμα. Αναρίθμητα πανηγύρια πραγματοποιούνται κατά την διάρκεια του έτους σε όλα τα Κυκλαδονήσια διαφυλλάσσοντας την θρησκευτική και πολιτιστική παράδοση του τόπου.

Τα νησιά των Κυκλάδων είναι τόπος συνάντησης ανθρώπων από όλα τα μέρη του κόσμου. Συνδυάζουν γεωγραφικές αντιθέσεις, ιστορία, τοπία σπάνιας φυσικής ομορφιάς, κυκλαδίτικη φιλοξενία, κουζίνα από τοπικά προϊόντα,

έθιμα και πολιτισμό. Οι διακοπές στις Κυκλάδες μπορούν να συνδυάσουν διασκέδαση με κοσμοπολίτικο άρωμα, ξενοιασιά με χαλαρούς ρυθμούς, γαστρονομικές απολαύσεις, ρομαντικές αποδράσεις και ανέμελες πλεύσεις στην άγωνα Γραμμή. Τα μεγαλύτερα νησιά έχουν ζωή όλες τις εποχές του χρόνου και είναι ιδανικός προορισμός για διήμερα, ενώ τα πιο μικρά και απομακρυσμένα απευθύνονται κυρίως σε λάτρεις του εναλλακτικού τουρισμού. Ο αγροτουρισμός, ο θαλάσσιος, εκπαιδευτικός, αθλητικός, συνεδριακός, θρησκευτικός, οικολογικός και ιαματικός τουρισμός εκπληρώνουν κάθε προσδοκία των επισκεπτών.

Εικόνα 1 :Ο Χάρτης των Κυκλάδων

2.1.2 Χαρακτηριστικά τουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων

Οι Κυκλάδες αποτελούν ένα σύμπλεγμα νησιών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά για τον τουρισμό, αφενός γιατί έχουν πολυμορφία τουριστικών πόρων και αφετέρου γιατί συγκριτικά είναι τα κοντινότερα στο αστικό συγκρότημα της Πρωτεύουσας, που αριθμεί σχεδόν τον μισό πληθυσμό της χώρας. Τον Απρίλιο του 2008 σε επίσκεψη που πραγματοποίησε ο τότε Υπουργός Τουριστικής Ανάπτυξης κ. Σπηλιωτόπουλος στην Σαντορίνη, αναφέρθηκε στην τουριστική ανάπτυξη των νησιών, χρησιμοποιώντας την Σαντορίνη σαν παράδειγμα. «Το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολούθησε η χώρα μας τα

τελευταία 40 χρόνια, αναμφίβολα προσέφερε πολλά και προσφέρει ακόμη. Όμως σήμερα ο τουρισμός δεν μπορεί να προχωρά με αυτόματο πιλότο» επεσήμανε ο κ. Σπηλιωτόπουλος. Ο τόπος έχει ανάγκη από ένα νέο τουριστικό μοντέλο, που περιλαμβάνει την εξειδίκευση, την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και την ποιότητα ως συγκριτικό οικονομικό πλεονέκτημα. Έχει αποδειχτεί πολλές φορές ότι η τουριστική ανάπτυξη δεν έρχεται σε αντίθεση με την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Σαντορίνη.

Η τουριστική ανάπτυξη συνέβαλε στη διατήρηση των παραδοσιακών οικισμών, ήδη αρκετές δεκαετίες πριν από τον ΕΟΤ. Ακόμη συνέβαλε και στη διατήρηση των παραδοσιακών επαγγελμάτων, στην καλλιέργεια και την ανάδειξη των τοπικών προϊόντων και στην ανάπτυξη της οινοποιίας. Ο τουρισμός μπορεί να γίνει η αφορμή για να αναδειχθούν οι φυσικές ομορφιές και η πολιτιστική παράδοση μιας περιοχής, προσφέροντας την οικονομική δυνατότητα για συνεχή προβολή και δημιουργική συντήρηση. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο επισκέπτης επιλέγει τη Σαντορίνη για την μοναδικότητά της, επειδή δεν μοιάζει με κανένα άλλο μέρος του κόσμου και επειδή προσφέρει μια μοναδική εμπειρία. Για αυτό το λόγο η Σαντορίνη πρέπει να διατηρήσει την αυθεντικότητά της. Μην ξεχνάτε ακόμη πως η αισθητική και η καθημερινή προσπάθεια για ένα καθαρό και φιλικό περιβάλλον δεν είναι μόνο υπόθεση της Πολιτείας. Είναι και ευθύνη της Αυτοδιοίκησης, των φορέων του τουρισμού, καθώς και όλων των κατοίκων του νησιού. Στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό (Σεπτέμβριος 2008), μια σειρά νησιών από τις Κυκλάδες εντάσσεται στην Ομάδα II που ορίζονται ότι είναι νησιά με σημαντική δραστηριότητα ή νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά και στα οποία οι δράσεις έχουν σκοπό:

- I. Την αντιμετώπιση συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων
- II. Τον έλεγχο των περιβαλλοντικών πιέσεων και του είδους της ανάπτυξης
- III. Την αποτροπή της μονόπλευρης εξάρτησης τους από τον τουρισμό.

Τα νησιά των Κυκλάδων που εντάσσονται στην Ομάδα II είναι²¹: Αμοργός, Άνδρος, Αντίπαρος, Αστυπάλαια, Θήρα, Ίος, Κέα, Κύθνος, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σίφνος, Σύρος, Τήνος και Φολέγανδρος. Όμως είναι προβληματικό το γεγονός ότι στον θαλάσσιο τουρισμό εντάσσονται, οι μεν βόρειες και δυτικές

²¹<http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

Κυκλάδες στη ζώνη του Λαυρίου, ενώ σε όλο το συγκρότημα μόνο η Νάξος δικαιούται κέντρο υποστήριξης για τις νότιες και ανατολικές Κυκλάδες.

Στο πλαίσιο του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης ενέταξε προς χρηματοδότηση στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» 53 επενδυτικά σχέδια που αφορούν στον ποιοτικό εκσυγχρονισμό των ξενοδοχείων, κάμπινγκ και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων που δεν υπάγονται στον Αναπτυξιακό νόμο, ενίσχυση των ΜΜΕ όλων των τουριστικών κλάδων, διάδοση και καθιέρωση της ελληνικής κουζίνας και δράσης για ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

2.1.3 Συνοπτική παρουσίαση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες.

Βασιζόμενοι στη μελέτη της Αναπτυξιακής Εταιρίας Κυκλάδων Α.Ε. που διεξήχθη στο πλαίσιο του τοπικού προγράμματος Leader+, παρουσιάζονται παρακάτω συνοπτικά και ανάλογα με το κάθε νησί των Κυκλάδων, οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες εκτιμώνται ότι έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα στην τουριστική αγορά και μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επιχειρησιακής δραστηριότητας. Ο βαθμός του συγκριτικού πλεονεκτήματος ορίζεται με:

Α' Επίπεδο = υψηλός

Β' Επίπεδο = μέτριος ή χαμηλός.

Πίνακας 2: Ειδικές και Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις Κυκλάδες.

❖ ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	❖ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
<p><u>Α επίπεδο:</u> Νησιά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως σημεία εκκίνησης θαλάσσιων διαδρομών πχ. Σύρος – Μύκονος</p> <p><u>Β επίπεδο:</u> Το σύνολο των Κυκλάδων</p>	<p><u>Α επίπεδο:</u> Νάξος - Σαντορίνη</p> <p><u>Β επίπεδο:</u> Άνδρος – Πάρος – Σύρος – Τήνος – Κέα – Κύθνος</p>

<p>❖ ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Αμοργός – Άνδρος – Νάξος</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Πάρος – Σαντορίνη – Κέα – Τήνος – Φολέγανδρος</p>	<p>❖ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Μύκονος – Σαντορίνη</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Σύρος – Πάρος – Μήλος</p>
<p>❖ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>Αρχαιολογία – Ιστορία</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Δήλος – Σαντορίνη - Μήλος</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Άνδρος – Κίμωλος – Πάρος – Νάξος – Τόποι εξορίας (Γυάρος – Μακρόνησος)</p> <p>Τέχνες</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Άνδρος – Τήνος – Σύρος</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Σίφνος – Σαντορίνη</p> <p>Αρχιτεκτονική</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Σύρος – Τήνος – Μύκονος</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Άνδρος – Αμοργός – Σίφνος – Φολέγανδρος – Σαντορίνη</p>	<p>❖ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> –</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Μύκονος – Σαντορίνη – Μήλος – Κύθνος</p>

<p>❖ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Περιοχές Natura 2000</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Περιοχές φυσικού κάλους, υγρότοποι, περιοχές σημαντικές για τα πουλιά</p>	<p>❖ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Τήνος – Πάρος</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Αμοργός</p>
<p>❖ ΓΕΩΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Σαντορίνη – Μήλος</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Κίμωλος – Νάξος – Πάρος – Σέριφος - Αμοργός</p>	<p>❖ ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p><u>A επίπεδο:</u> Πάρος, Μήλος, Κίμωλος, Μύκονος, Σαντορίνη</p> <p><u>B επίπεδο:</u> Σύρος, Τήνος</p>

Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα *Leader+* Κυκλάδων, πληροφοριακό υλικό Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων Α.Ε.

2.2 ΝΗΣΟΣ ΤΗΝΟΣ

Εικόνα 2 : Χάρτης της Τήνου

2.2.1 Γεωγραφικά - διοικητικά στοιχεία

Το νησί της Τήνου είναι το τέταρτο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων μετά την Νάξο, την Άνδρο και την Πάρο. Έχει έκταση 197,1 τ. χλμ. και μήκος ακτών περίπου 114 χλμ. Απέχει από τον Πειραιά 85 ναυτικά μίλια, από το λιμάνι της Ραφήνας 67 και από το λιμάνι του Λαυρίου 54.

Το φυσικό τοπίο της Τήνου είναι παρόμοιο με αυτό που απαντάται στα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων. Ορεινό με σχετικά απότομες κλίσεις, με υψόμετρο που δεν ξεπερνάει τα 725 μέτρα, το όρος Τσικνιάς και αρκετές απότομες βραχώδεις εξάρσεις του εδάφους και πολύ μικρό ποσοστό δασοκάλυψης. Έχει λίγες πεδινές εκτάσεις και έντονους ανάγλυφους σχηματισμούς οι οποίοι έχουν δημιουργηθεί λόγω της συνεχούς διάβρωσης. Οι πεδινές εκτάσεις αποτελούν μόνο το 21,5% της επιφάνειας του νησιού και δημιουργούνται κυρίως στις εκβολές των μεγαλύτερων χειμάρρων. Το έδαφος είναι πετρώδες, με χαμηλή περιεκτικότητα σε οργανική ουσία. Στην υποβάθμιση του εδάφους συντελούν τόσο το κλίμα της περιοχής με λιγοστές βροχές, όσο και η φτωχή βλάστηση, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να συγκρατηθεί το χώμα και το νερό. Μέσο για την αντιμετώπιση της διάβρωσης αλλά και πλέον χαρακτηριστικό του Τηνιακού τοπίου είναι οι αναβαθμίδες από ξερολιθιά, οι οποίες βρίσκονται σε όλο το νησί κυρίως στις απότομες κλίσεις. Το συνολικό μήκος της ακτογραμμής της Τήνου φτάνει περίπου στα 114 χλμ. Υπάρχουν περίπου 55 αμμώδεις ακτές στο σύνολο της ακτογραμμής του νησιού.

Οι κάτοικοι του νησιού ασχολούνται βασικά με την γεωργία, ναυτιλία, αλιεία και τον τουρισμό. Η οικονομία στηρίζεται βασικά στον θρησκευτικό τουρισμό αλλά και στον περιηγητικό τουρισμό που κατά τους θερινούς μήνες βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο. Το νησί συνδέεται ακτοπλοϊκώς με τον Πειραιά και τη Ραφήνα.

Με το νόμο Καποδίστρια, η Τήνος διαιρέθηκε σε δύο δήμους, Τήνου και Εξωμβούργου, και την Κοινότητα Πανόρμου. Στο Δήμο Τήνου περιλαμβάνονται η Χώρα και κάποια χωριά, στο Δήμο Εξωμβούργου τα περισσότερα χωριά της ενδοχώρας και στην Κοινότητα Πανόρμου ο Πύργος και τα γύρω χωριά. Τα χωριά του Δήμου Τήνου, της Κοινότητας Πανόρμου, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος της Χώρας είναι ορθόδοξα, ενώ ο Δήμος Εξωμβούργου περιλαμβάνει χωριά καθολικά, ορθόδοξα και άλλα μεικτά, δηλαδή με κατοίκους και των δυο δογμάτων, οι οποίοι για αιώνες συνυπάρχουν ειρηνικά. Με τον πρόσφατο νόμο, όμως, του Καλλικράτη, ολόκληρο το νησί αποτέλεσε έναν ενιαίο δήμο. Το Δήμο Τήνου.

2.2.2 Δημογραφικά στοιχεία.

Η κατανομή του πληθυσμού ανά Δημοτική Ενότητα παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 3: Κατανομή του πληθυσμού της Τήνου ανά Δημοτική Ενότητα.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΝΟΥ 2011			
	1991	2001	2011
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΝΟΥ	4.542	5.088	5.744
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΞΩΜΟΥΡΓΟΥ	2.720	2.478	2.403
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΑΝΟΡΜΟΥ	494	549	489
ΣΥΝΟΛΟ	7.756	8.115	8.636

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 2011

Η ηλικιακή δομή του πληθυσμού φαίνεται στον παρακάτω πίνακα σύμφωνα με την απογραφή του 2011.

Πίνακας 4: Ηλικιακή δομή του πληθυσμού

Ομάδες ηλικιών	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο
0-14	600	562	1.162
15-24	358	364	722
25-64	2.363	2.388	4.751
65 και άνω	965	1.036	2.001
ΣΥΝΟΛΟ	4.286	4.350	8.636

Πηγή: Ελ. Στατ. (2011)

Η Τήνος όσον αφορά την κατανομή του πληθυσμού, έχει κοινά χαρακτηριστικά με τον «υδροκεφαλισμό» που χαρακτηρίζει τον πληθυσμό του Ελληνικού κράτους καθώς υπάρχει υπερβολική συγκέντρωση πληθυσμού στην πρωτεύουσα και διεσπαρμένα πολύ μικρά πληθυσμιακά κέντρα στην περιφέρειά της. Πράγματι, στο αστικό κέντρο του νησιού συγκεντρώνεται μόλις το 66,51% του συνολικού πληθυσμού ήτοι 5.744 κάτοικοι ενώ ο υπόλοιπος πληθυσμός παρουσιάζει μια περίπου ομαλή κατανομή σε μικρούς και πολύ μικρούς οικισμούς στην ενδοχώρα της Τήνου.

Η τάση αυτή φαίνεται και από τον αριθμό των οικισμών σε σχέση με τον πληθυσμό που φιλοξενούν. Εκτός της πόλης της Τήνου, το 33,49% του πληθυσμού διαμένει σε 51 οικισμούς οι οποίοι είναι κάτω των 300 κατοίκων, ενώ οι 38 από αυτούς είναι οικισμοί με λιγότερους από 100 κατοίκους και κατέχουν μόνο το 13,75% του συνολικού πληθυσμού. Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά την πόλη της Τήνου ο αμέσως επόμενος οικισμός έχει πληθυσμό κάτω από 400 κατοίκους.

Πίνακας 5: Κατανομή του πληθυσμού σε μέγεθος, αριθμό οικισμών και ποσοστό κατοίκων.

Μέγεθος σε κατοίκους	Αριθμός οικισμών	Ποσοστό πληθυσμού επί του συνόλου
Άνω των 400	1	66,51%
301-400	1	2,97%
201-300	5	9,07%
101-200	7	7,70%
0-100	38	13,75%
ΣΥΝΟΛΟ	52	100%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (2011)

2.2.3 Ιστορική Αναδρομή

Η Τήνος, όπως μαρτυρούν τα αρχαιολογικά ευρήματα, κατοικείται από τα προϊστορικά χρόνια και είναι ένα από τα νησιά της Ελλάδας που παρουσιάζουν σημάδια συνεχούς κατοίκησης. Κατά την παράδοση, πρώτοι κάτοικοι ήταν οι Κάρες και οι Λέλεγες.

Ο παλαιότερος οικισμός που υπάρχει στο νησί είναι στη θέση «Βρυόκαστρο» ή «Βρέκαστρο». Από τα όστρακα που έχουν βρεθεί στην περιοχή, μαρτυρείται κατοίκηση που ανάγεται στην Εποχή του Χαλκού ή Πρωτο-Κυκλαδική Εποχή (3000-2300 π.Χ.), ενώ ο οικισμός οχυρώνεται κατά τη Μέση Εποχή του Χαλκού ή Μεσο-Κυκλαδική (2300-1600 π.Χ.). Γενικότερα, την περίοδο εκείνη απαντάται συχνά το φαινόμενο συγκέντρωσης πληθυσμού σε στρατηγικές θέσεις (όπως είναι και το Βρυόκαστρο).

Η ιστορία του νησιού συνεχίζεται και κατά τη Μυκηναϊκή Εποχή, όπως μαρτυρεί ο μυκηναϊκός θολωτός τάφος στην Αγία Θέκλα (κοντά στο χωριό Πύργος) (13ος αι π.Χ.). Την περίοδο των Σκοτεινών Αιώνων (12ος-10ος αι π.Χ.) πειρατείες και επιδρομές των «Λαών της Θαλάσσης» παρατηρούνται σε όλη τη

Μεσόγειο, οι οποίες αποφεύγονται με τη μετατόπιση των οικισμών σε θέσεις-φυσικά οχυρά. Άλλωστε, αυτήν την εποχή χρονολογείται το Κυκλώπειο τείχος στο Ξώμπουργο. Στη Γεωμετρική περίοδο (9ος-8ος αι π.Χ.) ανάγεται οικισμός κοντά στο χωριό Καρδιανή, σύμφωνα με τάφους «γεωμετρική νεκρόπολη» και άλλα ευρήματα που έχουν ανακαλυφθεί. Κατά τους πρώιμους Αρχαϊκούς χρόνους (7ος αι π.Χ.) το κέντρο του νησιού μετατοπίζεται στο Ξώμπουργο. Από τις ανασκαφές του Ν. Κοντολέοντος στα μισά του περασμένου αιώνα, το σημαντικότερο από τα ευρήματα που έρχονται στο φως είναι το Ιερό της Μεγάλης Θεάς (ή Δήμητρας μεταγενέστερα) και οι μεγάλοι ανάγλυφοι πίθοι που βρίσκονταν μέσα σ' αυτό. Μετά το πέρας της παραγμένης αυτής περιόδου και τις επιδρομές, η Τήνος (μαζί με τις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας) μετατοπίζει το κέντρο της από το φυσικά οχυρωμένο Ξώμπουργο σε περιοχή πιο ανοιχτή.

Κατά τους Ύστερους Αρχαϊκούς χρόνους (6ος αι π.Χ.) καθώς και τους Κλασικούς, η πρωτεύουσα του νησιού εντοπίζεται χαμηλά, κοντά στη θάλασσα, γύρω από το σημερινό Ναό της Παναγίας στη Χώρα. Από τα σημαντικά έργα της περιόδου αξίζει να αναφερθούν το Πεισιστράτειο Υδραγωγείο στη θέση της Ληνοπής (κατασκευάστηκε στα 549-542 π.Χ. και το οποίο μέχρι το 1934 παρείχε νερό στη σημερινή Χώρα), καθώς και το Ιερό του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης (4ος αι π.Χ.) στη θέση Κιόνια, χώρο, όπου λατρευόταν ιδιαίτερα, αφού αποτελούσε το μοναδικό στις Κυκλάδες Ιερό αφιερωμένο εξολοκλήρου στο θεό της Θάλασσας. Μάλιστα, σύμφωνα με πηγές, ο θεός λατρευόταν στην Τήνο και ως γιατρός μέχρι κάποια στιγμή. Το 338 π.Χ. ο Φίλιππος Β' κατέλαβε τις Κυκλάδες και, μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, ο Αντίγονος και αργότερα ο Πτολεμαίος (βασιλιάς της Αιγύπτου) εξουσίασαν την Τήνο. Μετά το 300 π.Χ. η Τήνος ήταν ελεύθερη και το 270 π.Χ. ονομάστηκε Ιερό νησί.

Το 146 π.Χ. στο νησί επικράτησε Ρωμαϊκή κυριαρχία και η Τήνος αποτέλεσε τμήμα της Επαρχίας της Μ. Ασίας. Ωστόσο, απολάμβανε αυτονομίας και ελευθερίας ως τα μέσα του 2ου αι μ.Χ., όταν η πειρατεία και οι συνεχείς υποδουλώσεις έπλητταν το νησί. Κατά τη διάρκεια των βυζαντινών χρόνων περιέπεσε σε αφάνεια, καθώς προσβαλλόταν από συνεχείς επιθέσεις (Άραβες, Σαρακηνοί, Γότθοι, Οθωμανοί κ.ά.), αλλά και από σεισμούς, λοιμούς (ένας από αυτούς διήρκεσε 52 χρόνια αποδεκατίζοντας τους κατοίκους της Τήνου). Ως τις Σταυροφορίες και τους Φράγκους, η Τήνος ζούσε «σκοτεινά χρόνια». Το 1207 οι ενετοί αδελφοί Ανδρέας και Ιερεμίας Γκίζη ανέλαβαν να διοικήσουν την Τήνο και τη

Μύκονο. Οι Γκίζηδες όρισαν ως κάστρο και οχύρωσαν το Ξώμπουργο, φρούριο που θα προσέφερε ασφάλεια στο νησί, το οποίο, άλλωστε, μέχρι τότε ήταν ευάλωτο στους επιδρομείς λόγω έλλειψης οχυρωματικών έργων. Το Κάστρο του Ξώμπουργου

Η Τήνος είναι το μόνο νησί που δεν περιήλθε στα χέρια των Τούρκων, παρά μόνο το 1715 και για μικρό χρονικό διάστημα. Τότε ερημώθηκε το Ξώμπουργο, και πρωτεύουσα του νησιού έγινε η σημερινή «Χώρα». Ακολούθησε σύντομη Ρωσική κυριαρχία, και το 1821 πρώτο το χωριό Πύργος με επικεφαλής το Γ. Παλαμάρη ύψωσε το λάβαρο της Ελληνικής Επανάστασης. Στην αντοχή και τη νίκη των Ελλήνων ενάντια στους Τούρκους βοήθησε και η εύρεση της εικόνας του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, η οποία έδωσε θάρρος και πίστη στους αγωνιστές. Μετά την απελευθέρωση, το νησί γνώρισε άνθηση σε όλους του τομείς και ιδιαίτερα στις τέχνες και τον πολιτισμό. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι την περίοδο αυτή η Τήνος «γεννά» σημαντικές προσωπικότητες. Παράλληλα δίνει το παρόν στους αγώνες του Έθνους, προσφέρει καταφύγιο σε πρόσφυγες και συμβάλλει σημαντικά στην Εθνική Αντίσταση κατά της Γερμανικής κατοχής.

Ενδιαφέρον προκαλούν τα αρχαία νομίσματα που βρέθηκαν στην Τήνο, καθώς από τις παραστάσεις που είναι χαραγμένες διαφαίνονται κύρια χαρακτηριστικά του νησιού. Ένα χαρακτηριστικό νόμισμα, που ήταν και το πιο διαδεδομένο, απεικονίζει στη μια πλευρά την προτομή του αρχαίου θεού της θάλασσας Ποσειδώνα, ενώ στην άλλη υπάρχει μια τρίαινα (σύμβολο του ίδιου θεού) πλαισιωμένη από δυο δελφίνια. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι μέσω του νομίσματος αυτού η Τήνος προέβαλε τη ναυτική δύναμη που είχε. Άλλα νομίσματα απεικονίζουν είτε το Δία Άμμωνα και βότρυ σταφυλής, που φανερώνουν την πλούσια παραγωγή κρασιού του νησιού.

Εικόνα 3 : Εξώμβουργο ή Ξώμπουργο

2.2.4 Μυθολογία

Όπως κάθε γωνιά της Ελλάδας, έτσι και η Τήνος «κουβαλάει» τους μύθους και τις παραδόσεις της. Το βουνό Τσικνιάς, το ψηλότερο σημείο του νησιού (714 μέτρα) είναι συνδεδεμένο με τη μυθολογία του. Κατά την αρχαιότητα ονομαζόταν «Γυραί Πέτραι» ή «Γύρος» και αυτό οφείλεται στους «Γυραιείς», μια από τις δώδεκα φυλές της Τήνου, οι οποίοι κατοικούσαν νότια του βουνού αυτού. Κατά τον Απολλόδωρο, μετά την Αργοναυτική εκστρατεία, η Αργώ αγκυροβόλησε κοντά στο νησί και τα δυο παιδιά του Βοριά και της Ορειθυίας, Ζήτης και Κάλαϊν, κατέφυγαν σ' αυτό το βουνό. Ο εξαγριωμένος Ηρακλής τότε τους κυνήγησε, τους σκότωσε και τους έθαψε ξεχωριστά σ' αυτό το μέρος. Λέγεται ότι ο πατέρας τους, ο Βοριάς, όταν το έμαθε θρήνησε και από την οργή του άφησε τους ανέμους ελεύθερους στο νησί, οι οποίοι μανιάζουν μέχρι και σήμερα.

Άλλος μύθος βασίζεται σε διηγήσεις του Ομήρου. Στην Οδύσσεια περιγράφεται ότι ο Αίαντας (από τη Λοκρίδα) κατά την επιστροφή του από την Τροία ναυάγησε στην Τήνο και, επειδή διέπραξε ύβρη απέναντι στον Ποσειδώνα, ο τελευταίος τον σκότωσε στον Τσικνιά. Άλλες αρχαίες πηγές αναφέρουν ότι στην ίδια περιοχή λατρευόταν ο θεός Αίολος ή Βοριάς και οι πιστοί είχαν ιδρύσει ιερό και οικισμό εκεί. Μάλιστα, λένε, ότι το όνομά του ο Τσικνιάς το πήρε από την τσίκνα (κνίσσα) της θυσίας των ζώων προς τιμήν του θεού. Σ' αυτό συνηγορεί και η πληθώρα αγγείων και άλλων κεραμικών εδών. Τόσο στενή είναι η σχέση του όρους αυτού με το Βοριά και τον Αίολο, ώστε είναι πάντοτε συννεφιασμένο και συνήθως η κορυφή του κρύβεται σε ομίχλη.

2.2.5 Η προέλευση ονομασίας της Τήνου

Κατά τα χρόνια, αρκετές ήταν οι εκδοχές περί της αυθεντικής προέλευσης του ονόματος της Τήνου αλλά οι πιο επικρατέστερες είναι οι εξής:

1. Η Τήνος έλαβε την ονομασία της από το βασιλιά Τήνο, τον πρώτο οικιστή του νησιού και αρχηγό μιας ομάδας Ιώνων από την Καρία της Μικράς Ασίας, που κατοίκησε εδώ κατά τα προϊστορικά χρόνια.
2. Από μία τοπική παράδοση αποδίδετε το όνομα στην πριγκίπισσα Τήνο.

3. Προέρχεται από τη φοινικική λέξη «TANNOTH» , η οποία σημαίνει φίδι. Στην αρχαιότητα ήταν επίσης γνωστή στους Έλληνες με το όνομα Οφιούσα ή Φιδούσα, λόγω της πληθώρας φιδιών καθώς και Υδρούσα, λόγω των άφθονων πηγών και νερών που είχε.

Σύμφωνα με κάποιους μελετητές η ονομασία Φιδούσα έχει ερμηνευτεί λανθασμένα, αφού «φίδες» ή «εφίδες» είναι κάποιο είδος κέδρου που ευδοκίμωσε στο νησί και σήμερα το συναντούμε μόνο στην περιοχή του Πανόρμου, και όχι ερπετά. Μάλιστα αυτό το φυτό – θάμνος κατέχει ξεχωριστή θέση στην ζωή των Τηνιακών αφού χρησιμοποιούταν αρκετά στα σπίτια ή τους στάβλους διότι είναι γερό και ανθεκτικό στο σκώρο και την υγρασία.

Στην αρχαιότητα η Τήνος αναφέρεται, επίσης, από τον Αριστοφάνη ως «Σκορδοφόρος» για τα εκλεκτά της σκόρδα, από τον Καλλίμαχο ως «Αγαθούσα», από τον Αριστοτέλη ως «Υδρούσα» και από τον Δημοσθένη και τον Αισχίνη ως «Ερούσα». Σήμερα πλέον η Τήνος κατέχει και το προσωνύμιο «νησί του Αιόλου» για τους δυνατούς βοριάδες της.

2.2.6 Θρησκευτικά Δόγματα που Αναφέρονται στην Τήνο

Αναφορά με τα θρησκευτικά δόγματα που αναπτύχθηκαν στο νησί της Τήνου, αυτά είναι ουσιαστικά δύο κατηγοριών το Καθολικό και το Ορθόδοξο δόγμα. Η παρουσία του Καθολικού Χριστιανισμού στις Κυκλάδες αναφέρεται στις αρχές του 13^{ου} αιώνα μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους και από την υπαγωγή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η οποία βρέθηκε υπό την κυριαρχία τους. Η Τήνος αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες κοινότητες Καθολικών. Ο μεγαλύτερος αριθμός Καθολικών υπάρχει στην Τήνο και Σύρο. Αναφέρονται όμως και η Νάξος, Σαντορίνη και Μύκονος. Η Καθολική εκκλησία των Κυκλάδων περιλαμβάνει.

- Την Αρχιεπισκοπή Νάξου-Τήνου στην οποία υπάγονται τα νησιά Νάξος, Πάρος, Αντίπαρος, Αμοργός, Τήνος, Μύκονος και Άνδρος που λειτουργεί ως Μητρόπολη όλου του Αιγαίου και αριθμεί περίπου 3.000 μέλη.
- Την Επισκοπή Σύρου με 8.000 μέλη , στη δικαιοδοσία της οποίας βρίσκονται οι δύο εκκλησίες και το καθολικό κοιμητήριο της Μήλου.

➤ Την Επισκοπή Θήρας με περίπου 150 μέλη.

Στις μέρες μας το 1/3 του πληθυσμού του νησιού είναι καθολικοί αν και οι σχέσεις Καθολικών και Ορθοδόξων ήταν σχέσεις «αντιπαλότητας» με τη πάροδο του χρόνου γινόταν καλύτερες. Και οι δύο κατηγορίες πιστών, είναι ιδιαίτερα πιστοί στη θρησκεία τους με ένα βαθύ αίσθημα πίστης ιδιαίτερο στη Παναγία. Τα ήθη και οι παραδόσεις είναι σχεδόν τα ίδια και στις δύο θρησκείες.

Όταν κάποιος Έλληνας ορθόδοξος ακούσει για πρώτη φορά ότι στην Τήνο το νησί το συνδεδεμένο με το κατεξοχήν ορθόδοξο θεομητορικό προσκύνημα πως υπάρχουν και καθολικοί, αισθάνονται έκπληξη, ευχάριστη ή δυσάρεστη ανάλογα με τη πνευματική και θρησκευτική παιδεία του.

Η μεγάλη πλειονότητα των καθολικών κατοίκων της Τήνου δεν είναι απόγονοι ούτε των Ενετών, ούτε άλλων μεταναστών. Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Τήνο από τη Β. Ελλάδα και τα άλλα νησιά του Αιγαίου προκειμένου να σώσουν τη ζωή τους και τη χριστιανική τους πίστη από την οθωμανική επέλαση κατά τον 15ο αιώνα. Η Τήνος, κατ' αίτηση των κατοίκων της, βρισκόταν κάτω από την άμεση βενετική κυριαρχία από το πρώτο μισό του 15ου αιώνα (γύρω στα 1415).

Ως τότε όλος σχεδόν ο πληθυσμός του νησιού ανήκε στην ορθόδοξη εκκλησία. Λιγосτές δεκάδες ήταν οι καθολικοί και όλοι, σχεδόν, κρατικοί υπάλληλοι. Μετά το 1440 και κυρίως μετά το 1453, πολλοί κάτοικοι, χωριά και περιοχές ολόκληρες πέρασαν στην καθολική εκκλησία, χωρίς, βέβαια να αλλάξουν τη γλώσσα τους, τα έθιμά τους, τον τρόπο ζωής τους και, βέβαια, τους ναούς και τις περισσότερες θρησκευτικές τους παραδόσεις.

2.2.7 Φυσικό περιβάλλον

Μαζί με την αρχιτεκτονική, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και η Τηνιακή ύπαιθρος. Το κλίμα και το περιβάλλον της Τήνου προσδιόρισαν και τη μορφή των χωραφιών, αλλά και καθόρισαν τις ασχολίες των ντόπιων. Έτσι οι χωρικοί μετέτρεψαν τις απότομες πλαγιές σε καλλιεργήσιμο χώρο με τις αναβαθμίδες (ή «σκάλες» στην ντόπια διάλεκτο) που δημιούργησαν, χτίζοντας με ξερολιθιές αναλημματικούς τοίχους, «πεζούλες». Αυτή η συνήθεια υπήρχε στην Τήνο από τα αρχαία χρόνια. Ήδη τον 4ο αιώνα π.Χ. υπάρχουν μαρτυρίες ότι οι

κάτοικοι του νησιού συνήθιζαν να δίνουν αυτή τη μορφή, δηλαδή τις στενές λωρίδες γης, στο επικλινές ανάγλυφο του νησιού. Μάλιστα αυτές οι «σκάλες» ονομάζονταν και «τράφοι» (από αναγραμματισμό της αρχαίας ελληνικής λέξης «τάφρος») και σχημάτιζαν φυσικές δεξαμενές νερού ή επιφάνειες προς καλλιέργεια. Μ' αυτόν τον τρόπο, το έδαφος γίνεται επίπεδο, το χώμα συγκρατείται και δεν παρασύρεται από τις βροχές και στη μέσα μεριά της «σκάλας» φυτεύονται συκίες ή αμπέλια, ώστε να προστατεύουν από τους βοριάδες, αλλά και να συγκρατούν την υγρασία. Η πρόσβαση των αγροτών στα κτήματά τους γίνεται με στενά δρομάκια. Κτισμένα κι αυτά με ξερολιθιές κατά μήκος των συνόρων των χωραφιών, συνήθως με σκαλοπάτια εξαιτίας της κλίσης του εδάφους, προσφέρουν απόλαυση στον επισκέπτη είτε όταν τα διαβαίνει είτε όταν τα παρατηρεί.

Στα μέρη που υπάρχουν άφθονα νερά, τις λαγκαδιές, οι αγρότες προτιμούν να δημιουργούν περιβόλια με ελιές και εσπεριδοειδή. Σ' αυτό βοηθά και η απανεμιά που επικρατεί στα μέρη αυτά. Στην πεδιάδα του νησιού, που βρίσκεται γύρω από το χωριό Κώμη, τα χωράφια προστατεύονται από τα ζώα με χαντάκια που, εκτός των άλλων, βοηθούν και στη διατήρηση της υγρασίας.

Εικόνα 4 : Τηνιακή Ύπαιθρος

2.2.8 Οικιστικό περιβάλλον

Ο οικιστικός πλούτος της Τήνου είναι εντυπωσιακός από πλευράς αισθητικής, ιστορικής και χωροταξικής αξίας. Το κτιστό περιβάλλον παρουσιάζει ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό χαρακτήρα, επηρεασμένο τόσο από το ανάγλυφό του όσο και από την ιστορική διαδρομή του νησιού. Η Τήνος έχει την δική της οικιστική ταυτότητα στον Κυκλαδικό χώρο. Οι διάσπαρτοι παραδοσιακοί οικισμοί σε όλο το ανάγλυφο του νησιού, τα πολλά μικρά εκκλησάκια αλλά και οι

περιστεριώνες αποτελούν μικρά μνημεία αρχιτεκτονικής αλλά διαμορφώνουν και μια εικόνα αρμονική με το φυσικό περιβάλλον. Φυσικά, όπως και σε όλα τα Κυκλαδονήσια, η Τήνος υφίσταται μεγάλη οικιστική πίεση για δημιουργία δεύτερης εξοχικής κατοικίας. Η Τήνος μαζί με την Άνδρο, τη Σύρο, τη Μύκονο αλλά και την Κέα είναι από τα πιο κοντινά και εύκολα προσβάσιμα νησιά των Κυκλάδων. Το φαινόμενο αυτό έχει και τις καλές του πλευρές γιατί οι επιλέγοντες να αγοράσουν εξοχική κατοικία στην Τήνο προέρχονται συνήθως από τα πιο καλλιεργημένα στρώματα της ελληνικής, αλλά και της ευρωπαϊκής δευτερευόντως κοινωνίας, τα οποία γοητεύονται από τον καθημερινό βίο των Τηνίων. Αλλά και η τάση παραγωγής μαζικών εξοχικών κατοικιών δεν είναι αμελητέα για την Τήνο και εντάσσεται όμως σε μια γενικότερη πολιτική αντιμετώπισης και αξιοποίησης της οικιστικής πίεσης.

Παραδοσιακά το νησί με εξαίρεση την Χώρα, έχει χωριστεί από τους ντόπιους σε τρεις περιφέρειες: τα **Επάνω Μέρη**, τα **Κάτω μέρη** και τα **Έξω Μέρη**. Αναλυτικά:

1. Τα **Επάνω Μέρη** περιλαμβάνουν τα χωριά του νότιου και ανατολικού τμήματος και συγκεκριμένα απλώνονται από το Χατζηράδο μέχρι και τα Δύο Χωριά και την Μυρσίνη. Σε αυτή την περιοχή, άλλοι οικισμοί κατοικούνται από καθολικούς, με εξαίρεση τη Στενή και τον Κτικάδο που είναι δύο από τα τρία μικτά χωριά της νήσου.
2. Τα **Κάτω Μέρη** που συγκαταλέγονται τα χωριά του βορείου και κεντρικού τμήματος, από τον Ταραμπάδο έως την Καλλονή και το Βολάξ. Εδώ κυρίως κατοικούν Καθολικοί, με εξαίρεση το Σκλαβοχωριό, όπου διαμένουν Ορθόδοξοι.
3. Τα **Έξω Μέρη** που καλύπτουν το δυτικό τμήμα, από την Καρδιανή έως και το στενό Άνδρου – Τήνου. Σε αυτά τα χωριά μένουν Ορθόδοξοι, με εξαίρεση την Καρδιανή που είναι ο τρίτος μικτός οικισμός.

Ο συνολικός αριθμός των οικισμών είναι 60, η πλειοψηφία των οποίων βρίσκεται στην ενδοχώρα του νησιού και έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί. Από αυτούς παραλιακοί οικισμοί είναι οι 16 , ενώ υπάρχουν και 8 ορεινοί οικισμοί σε υψόμετρο μεγαλύτερο των 400 μέτρων.

Οι παραδοσιακοί οικισμοί είναι: τα Υστέρνια, η Καρδιανή, ο Κτικάδος, η Κώμη, ο Μουντάδος, η Ξινάρα, ο Πάνορμος, Πύργος, τα Πλατειά, η Περάστρα, ο

Τριαντάρος, ο Τριπόταμος και ο Χατζιράδος η Καρυά, η Αγάπη, τα Δυο Χωριά, η Καλλονή & Καρκάδος, το Κάτω Κλείσμα, ο Κάμπος, τα Λουτρά, το Σμαρδάκιο, ο Ταραμπάδος, ο Κρόκος, ο Σκαλάδος, ο Βεναρδάτος, ο Μαρλάς, η Στενή, ο Κέχρος, η Μέση, η Μυρσίνη, η Ποταμιά, ο Τζάδος, ο Μπερδεμιάρος, ο Φαλατάδος, το Βώλαξ και ο Κουμάρος. Οι παραπάνω οικισμοί αποτελούν ιστορικούς οικισμούς της Τήνου καθώς αναφέρονται με σχεδόν την ίδια ονοματοθεσία σε πολύ παλαιές αναφορές και απόπειρες δημογραφικής καταγραφής και συνεχίζουν όλοι σήμερα να παρουσιάζουν μικρή ή μεγάλη πληθυσμιακή δραστηριότητα. Διατηρούν σχεδόν αυτούσια τη φυσιογνωμία τους καθώς οι οικιστικές μεταβολές είναι μέχρι τώρα περιορισμένες.

2.2.9 Δύο περιοχές χαρακτηρίζονται ως Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ).

1. Βώλαξ Τήνου, συνολικής έκτασης 485.14 εκτάρια με μέγιστο ύψος 506m, με γρανίτες, γνεύσιους και αμμώδη εδάφη. Η περιοχή διαφοροποιείται χαρακτηριστικά από την υπόλοιπη έκταση του νησιού εξ αιτίας των γρανιτικών ογκολίθων σφαιρικού ή περίπου σφαιρικού σχήματος που είναι διεσπαρμένοι σε όλη την έκταση και προκαλούν εντύπωση. Από το ίδιο υλικό είναι κτισμένα και τα σπίτια του χωριού που μέχρι πρόσφατα διατηρούσε την αυθεντικότητα στα αρχιτεκτονικά του χαρακτηριστικά. Μικρά χωράφια σε αναβαθμίδες και κήποι κοντά στο χωριό, πέτρινοι φράχτες, μονοπάτια, και αλώνια χαρακτηρίζουν την περιοχή. Χαμηλοί λιθόκτιστοι στάβλοι στις γωνιές των χωραφιών δίπλα στους γρανιτικούς ογκολίθους είναι διάσπαρτα στην περιοχή, κτισμένα με ειδική τεχνική και μερικές φορές θυμίζουν γιαπωνέζικους κήπους. Το σκηνικό συμπληρώνουν ανεμοδαρμένα δέντρα (διάσπαρτα ή ομάδες βαλανιδιάς με σημαιοειδή μορφή και χαμηλοί θάμνοι σχίνων ανάμεσα στους ογκολίθους και τις βαθμίδες. Ιδιαίτερη αρχιτεκτονική έχει η πηγή του χωριού από την οποία άλλοτε υδροδοτούνταν ο οικισμός, ή ποτίζονταν τα ζώα και οι μικροί κήποι.³

2. Η Χώρα Τήνου συνολικής έκτασης 18,72 εκτάρια²². Η περιοχή περιλαμβάνει τα τμήματα της πόλης γύρω από την καθολική εκκλησία του Αγ. Νικολάου και γύρω από τις ορθόδοξες εκκλησίες του Αγ. Γεωργίου και των Ταξιαρχών. Διατηρούν τον παλιό τους χαρακτήρα με την πυκνή δόμηση τους στενούς δρόμους, τα χαμηλά ασβεστωμένα σπίτια, τις μαρμάρινες διακοσμήσεις, τις μικροπλατείες, τις κρήνες και τις εκκλησίες, στοιχεία που συγκροτούν ένα αξιόλογο πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό σύνολο αποδεκτό από την τοπική κοινωνία. Είναι εμφανής η επίδραση της φραγκοκρατίας αποτυπωμένη σε επιγραφές και χρονολογίες. Ζωντανό κέντρο πόλης κοντά στο λιμάνι με τουρισμό σχεδόν όλο το χρόνο λόγω και της εκκλησίας της Ευαγγελίστριας.

---

²²Το εκτάριο (διεθνές σύμβολο ha) είναι μονάδα μέτρησης επιφανείας. Ένα εκτάριο ισούται με 100 άρια ή 10.000 τετραγωνικά μέτρα, δηλαδή 10 στρέμματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η Οικονομία και η Επιχειρηματικότητα της Τήνου

3.1 ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Τήνος αποτελεί ένα από τα πλέον ανθηρά – οικονομικά νησιά των Κυκλάδων. Μέσα από μια ποικιλία οικονομικών δραστηριοτήτων, η τοπική κοινωνία γνωρίζει ανάπτυξη σε μεγάλους ρυθμούς και δεν έχει να ζηλέψει τίποτα από τα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδος. Αν και υπάρχουν πολλές δυσκολίες λόγω της γεωγραφικής ιδιαιτερότητας του νησιού, η Τήνος δρα και συχνά υιοθετεί καινοτόμους τρόπους οικονομικής ανάπτυξης. Στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού, μέχρι πρόσφατα, δεσπόζουσα θέση έχει το Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας της Τήνου και να ακολουθούν οι νέες μορφές εναλλακτικού τουρισμού με το θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον που διαμορφώνουν νέα δεδομένα τα οποία δείχνουν το πόσο μεγάλες είναι οι δυνατότητες ανάπτυξης που έχει το νησί²³.

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται στοιχεία για την Τοπική Οικονομία της Τήνου με βάση την τελευταία απογραφή του πληθυσμού της Τήνου. Πιο εξειδικευμένα αναλύονται τα διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και δίδονται στοιχεία για την ανάπτυξη της οικονομίας ανά τομέα και την επιχειρηματικότητα. Αναφορικά με το ΑΕΠ δεν είναι διαθέσιμα από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία σε επίπεδο δήμου / νησιού, παρά μόνο σε επίπεδο Νομού. Για το λόγο αυτό, η ανάλυση που ακολουθεί αφορά κυρίως στο Νομό Κυκλάδων και όπου αυτό είναι εφικτό γίνονται και αναφορές στη Τήνο

3.1.1 Γενικά στοιχεία

Ο Νομός Κυκλάδων είναι ένας από τους πλέον σημαντικούς νομούς στην οικονομία της χώρας, καθώς αποτελεί έναν από τους νομούς που προσελκύουν το μεγαλύτερο όγκο τουρισμού. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) του Νομού Κυκλάδων ανέρχεται στα 2.614.000.000 € για το έτος 2013, σύμφωνα με τα πλέον

²³Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 39

πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Σε σύγκριση με το έτος 2008, έχει σημειωθεί μικρή μείωση στο ΑΕΠ του νομού.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται και η διαχρονική εξέλιξη της συμμετοχής του νομού στο ΑΕΠ της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και στο ΑΕΠ της χώρας. Η συμμετοχή του νομού στο περιφερειακό ΑΕΠ, παρουσιάζει αυξητική τάση έως και το έτος 2010. Από το 2011 μέχρι το 2012 όμως, τα αντίστοιχα ποσοστά βαίνουν μειούμενα, ενώ από το 2013 ξαναρχίζει η ανοδική πορεία. Αντίστοιχα η συμμετοχή του νομού στο σύνολο της Ελλάδος έχει πτωτική πορεία από το 2008 έως το 2012 ενώ το 2013 αρχίζει μία σταθερή αύξηση που αντιστοιχεί στο 1,45%.

Πίνακας 6: Διαχρονική Εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Ελλάδα – Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Κυκλάδες), (σε εκατομμύρια €, τρέχουσες τιμές).

Περιφέρειες και Νομοί	ΕΤΟΣ					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	241.990	237.534	226.031	207.029	191.204	180.389
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	8.183	7.599	7.236	6.603	6.079	5.832
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	3.660	3.449	3.316	2.985	2.608	2.614
% ΑΕΠ Κυκλάδων στο ΑΕΠ της Περιφέρειας	44,72%	45,39%	45,83%	45,21%	42,90%	44,82%
% ΑΕΠ Κυκλάδων στο ΑΕΠ της χώρας	1,51%	1,45%	1,47%	1,44%	1,36%	1,45%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

3.1.2 Οικονομικά χαρακτηριστικά του μόνιμου πληθυσμού της Τήνου

Όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο κατά την απογραφή πληθυσμού-κατοικιών έτους 2011 ο πληθυσμός της Τήνου ανήλθε στους

8.636. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Τήνου ανήλθε σε 3.664 άτομα (42,43%) ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός σε 4.972 άτομα (57,57%)²⁴.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρατίθενται στοιχεία για τον οικονομικώς ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό της Τήνου κατά φύλο.

Πίνακας 7 : Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά φύλο.

	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΙ					
	ΣΥΝΟΛΟ	Μαθητές- Σπουδαστές	Συνταξιούχοι	Λοιποί		
Δήμος Τήνου	4.972	1.105	2.099	1.768		
Άρρενες	2.089	566	1.209	314		
Θήλειες	2.883	539	890	1.454		
	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ					
	ΣΥΝΟΛΟ	ΣΥΝΟΛΟ	Απασχολούμενοι	ΑΝΕΡΓΟΙ		
Σύνολο				Πρώην απασχολούμενοι	Νέοι	
Δήμος Τήνου	8.636	3.664	3.164	500	363	137
Άρρενες	4.286	2.197	1.943	254	189	65
Θήλειες	4.350	1.467	1.221	246	174	72

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Απογραφή πληθυσμού 2011

Από το σύνολο του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού, 3.664 άτομα δήλωσαν «απασχολούμενοι» και 500 άτομα δήλωσαν «άνεργοι». Το μεγαλύτερο ποσοστό του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού είναι άντρες(59,96%), ενώ οι γυναίκες αποτελούν το υπόλοιπο 40,04%.

Σύμφωνα με τον πίνακα, από τους οικονομικά ενεργούς το ποσοστό ανεργίας στην Τήνο φτάνει το (5,79%). Από το οποίο μόλις το (1,59%) αναλογεί στους νέους ανέργους ενώ το υπόλοιπο 4,20% αναλογεί στους πρώην απασχολούμενους. Οι απασχολούμενοι του νησιού κατέχουν το 36,6%.

Από το σύνολο του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού, 1.105 άτομα δήλωσαν «μαθητές- σπουδαστές» (12,80%), 2.099 άτομα δήλωσαν συνταξιούχοι (24,31%) και 1.768 ανήκουν σε λοιπές κατηγορίες (20,47%)

²⁴ ΕΛ.ΣΤΑΤ.

3.1.3 Μέθοδοι ταξινόμησης των οικονομικών δραστηριοτήτων της Τήνου

Η κατανομή του ενεργού πληθυσμού (μόνιμου πληθυσμού) στους τρεις τομείς παραγωγής Πρωτογενή-Δευτερογενή-Τριτογενή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Στον τριτογενή τομέα απασχολείται το (48,9%) του ενεργού πληθυσμού και συγκεκριμένα 1.517 εργαζόμενοι. Ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας με 872 εργαζόμενους, ποσοστό (28,11%) του εργατικού ενεργού πληθυσμού, και τέλος ο πρωτογενής τομέας με 362 εργαζόμενους και ποσοστό (11,67%).

Η Τήνος εμφανίζει αρκετά χαμηλότερα ποσοστά όσον αφορά στον ενεργό πληθυσμό που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία) σε σύγκριση με τον Νομό Κυκλάδων, την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και το σύνολο της χώρας. Από την άλλη πλευρά όμως, εμφανίζει αρκετά υψηλότερα ποσοστά στην απασχόληση στον κλάδο της μεταποίησης σε σχέση με το Νομό Κυκλάδων και την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

Τα στοιχεία του πίνακα επιβεβαιώνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ασχολείται με τον τριτογενή τομέα.

Πίνακας 8 : Διάρθρωση ενεργού πληθυσμού 2011

	ΤΗΝΟΣ	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	362	4.982	9.335
%	11,67%	11,25%	7,42%
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	872	11.200	23.510
%	28,11%	25,29%	18,69%
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	1.517	21.679	68.246
%	48,90%	48,96%	54,25%

Πηγή: Ελ. Στατ. (2011)

3.2 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Γενικά, η Τήνος αν και στο μεγαλύτερο μέρος της αποτελείται από μη κατάλληλα εδάφη για καλλιέργεια, διαθέτει μερικούς τόπους όπου αναπτύσσεται γεωργική δραστηριότητα.

Η συνολική έκταση του Δήμου Τήνου ανέρχεται σε 197.100 τετραγωνικά χιλιόμετρα (ΕΣΥΕ 2001) Στην έκταση αυτή οι βασικές κατηγορίες χρήσης γης, σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής γενικευμένων κατηγοριών χρήσεων γης που πραγματοποιήθηκε από την ΕΣΥΕ το 2001, φαίνονται στο παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 9: Χρήσεις γης

Χρήσεις	ΤΗΝΟΣ		ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	
	Έκταση (στρ.)	Κατανομή (%)	Έκταση (στρ.)	Κατανομή (%)
Γεωργική γη	93.500	47,4	836.100	32,16
Βοσκότοποι	51.500	26,1	789.500	30,37
Δάση	42.300	21,5	690.400	26,56
Λοιπές εκτάσεις	9.800	5,0	283.400	10,91
Σύνολο	197.100	100	2.599.400	100

Πηγή: Στατιστική 1999-2000

Στην Τήνο καλλιεργούνται κυρίως το αμπέλι, η συκιά, τα αμπελοφάσουλα (είδος φασολιού), τα ρεβίθια, η ελιά, καθώς και διάφορα αυτοφυή όπως η ρίγανη, η κάπαρη και το φασκόμηλο. Στα πεδινά ακόμα καλλιεργούνται λαχανικά, αγκινάρες (οι ονομαστές αγκινάρες Τήνου) και κάποια είδη εσπεριδοειδή. Η Τήνος παράγει εκλεκτή ποιότητα κρασιού και ρακί σε οικογενειακή βάση ή και με μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις. Τον τελευταίο καιρό γίνεται επιχειρηματική προσπάθεια για την δημιουργία μεγάλων αμπελώνων, με καθετοποίηση της παραγωγής κρασιών με ονομασία και προέλευση.

Η Ελιά κάλλιστα ευδοκίμει χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα στο ξηροθερμικό κλίμα της Τήνου και αξιοποιεί τα φτωχά και άγονα εδάφη του νησιού. Βάση των δηλώσεων παραγωγών ελαιολάδου, στο νησί καλλιεργούνται περισσότερες από

40.000 ρίζες. Αν και καλλιεργείτε ολόκληρο το νησί, ποιο ευνοημένες είναι κυρίως οι νότιες περιοχές, καθώς κατά κανόνα παρέχετε καλύτερη προστασία από τον ψυχρό βοριά και υπάρχει καλύτερη έκθεση στον ήλιο.

Ένα μικρό επιπλέον εισόδημα στους Τήνιους γεωργούς αποφέρουν και τρία αυτοφυή προϊόντα, (η ρίγανη, η κάπαρη και το φασκόμηλο), που ευνοούνται από τα ορεινά, φτωχά και άγονα εδάφη της Τήνου. Μολαταύτα κατάλληλο έχει κριθεί το κλίμα της Τήνου για την ανάπτυξη των εσπεριδοειδών. Τα εσπεριδοειδή καλλιεργούνται συστηματικά, αλλά μόνο στις λιγιστές πεδινές περιοχές του νησιού. Η πορτοκαλιά και η μανταρινιά καλύπτουν την τοπική αγορά κυρίως μέσω της παραγωγής γλυκών ενώ τα λεμόνια πωλούνται σε Αθήνα, Σύρο και Μύκονο (Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 41).

Ως προς τα κηπευτικά οι Τήνιοι γεωργοί έχουν εφεύρει τρόπους καλλιέργειας προσαρμοσμένους στα χαρακτηριστικά του νησιού. Κατά μήκος μικρών ρευμάτων, εφαρμόζουν μία τεχνική συγκέντρωσης του νερού σε πετρόκτιστες στέρνες. Σε μικρά υπήνεμα χωράφια, παραπλεύρως των στερνών, συγκεντρώνεται το λιγοστό χώμα σε σαμάρια και αυλάκια από τα οποία διοχετεύεται το νερό της στέρνας. Μετά την συγκεκριμένη τεχνική, οι συνθήκες γίνονται κατάλληλες για να καλλιεργηθούν διάφορα είδη οπωροκηπευτικών. Η παραγωγή ωστόσο αρκεί μόνο και μόνο για οικιακή χρήση ή για την τοπική οικογενειακή ταβέρνα.

Μεγαλύτερη παραγωγή αποδίδουν τα λιγοστά πεδινά εδάφη της Τήνου, αφού καλλιεργούνται σε μεγαλύτερη έκταση, τροφοδοτώντας την ντόπια αγορά (στη Χώρα υπάρχει καθημερινή υπαίθρια αγορά κηπευτικών και ντόπιων τυροκομικών προϊόντων).

Η κτηνοτροφική παραγωγή αποτελεί περίπου το 50% του εισοδήματος των αγροτών της Τήνου. Γενική διαπίστωση είναι ότι η γεωργία και η κτηνοτροφία έχουν σημαντική θέση στην τοπική οικονομία της Τήνου. Σύμφωνα με στοιχεία από τον Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. για το έτος 2012, υπέβαλλαν δήλωση ενιαίας ενίσχυσης 391 παραγωγοί εκ των οποίων οι 190 με ένδειξη δήλωσης στο πρόγραμμα της εξισωτικής αποζημίωσης που σημαίνει ότι είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες.

Πίνακας 10: Ενίσχυση και Αποζημίωση Αγροτών

	Ενιαία Ενίσχυση	Εξισωτική Αποζημίωση
ΔΕ Χώρας Τήνου	101	34
ΔΕ Εξωμβούργου	273	150
ΤΚ Πανόρμου	17	6
ΣΥΝΟΛΟ	391	190

Πηγή: ΟΠΕΚΕΠΕ 2012.

Συμπερασματικά, οι τομείς της γεωργίας, στους οποίους απασχολούνται σε πολύ μεγάλο ποσοστό οι κάτοικοι της Τήνου είναι:

- ✓ η εκτατική εκτροφή αιγοπροβάτων για κρέας,
- ✓ η εκτατική εκτροφή βοοειδών για κρέας και γάλα (και η τυροκόμηση του αγελαδινού κυρίως γάλακτος),
- ✓ η καλλιέργεια κηπευτικών με σημαντικότερη την αγκινάρα, την πατάτα και την τομάτα,
- ✓ η μελισσοκομία,
- ✓ η αμπελουργία και η ελαιοκαλλιέργεια, η καλλιέργεια εσπεριδοειδών,
- ✓ η συλλογή κάππαρης και
- ✓ η μικρής έκτασης τηνιακή αλιεία

3.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η Τήνος, είναι ένα από τα νησιά των Κυκλάδων που σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ελλάδα και την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου δεν αποτελεί σημαντικό πόλο ανάπτυξης του Δευτερογενούς Τομέα της Οικονομίας. Σήμερα ο αριθμός βιοτεχνικών επιχειρήσεων αποτελεί το 31,36% του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων του νησιού. Συνολικά, το 8,46% (184 άτομα) του ενεργού πληθυσμού της Τήνου απασχολείται στη μεταποίηση, σύμφωνα με τα στοιχεία της

Ε.Σ.Υ.Ε. από την απογραφή του 2011. Σημαντικό μέρος της βιοτεχνίας στην Τήνο αποτελούν τα παραδοσιακά προϊόντα τα οποία έχουν αποκτήσει μεγάλη φήμη τα τελευταία χρόνια.

Επίσης στην Τήνο έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό η μαρμαρογλυπτική και τα δημιουργήματα της τέχνης αυτής μπορεί κανείς να τα συναντήσει σε όλη την νήσο. Για την πραγματοποίηση των έργων αυτών χρησιμοποιήθηκαν κυρίως ντόπιο μάρμαρο το οποίο είναι λευκό και πράσινο. Ο χώρος ανάπτυξης της Μαρμαροτεχνίας ήταν και ο Πύργος και τα Υστέρνια, όπου βρίσκονταν και τα λατομεία μαρμάρου. Η Τήνος εξακολουθεί και σήμερα να είναι ένα υπαίθριο μουσείο παραδοσιακής μαρμαρογλυπτικής και χαρακτηριστικά παραδείγματα της τέχνης αυτής μπορούμε να δούμε σε εκκλησίες, κοιμητήρια, φρούρια κ.ά. Μέχρι το 1955, η Σχολή Καλών Τεχνών του Πύργου της Τήνου, παρήγαγε μεγάλο αριθμό καλλιτεχνών και κυρίως μαρμαρογλυπτών. Μερικοί από τους σπουδαίους Έλληνες γλύπτες που είχαν και γενέτειρα την Τήνο ήταν ο Γιαννούλης Χαλεπάς, ο Δημήτριος Φιλιππότης, Βιδάλης Γ. και ο Σώχος Λάζαρος.

Από τα μητρώα του Εμπορικού Επιμελητηρίου Κυκλάδων για τη μεταποίηση εμφανίζονται 302 επιχειρήσεις στην Τήνο που κατανέμονται ως εξής:

Πίνακας 11: Κατανομή Επιχειρήσεων μεταποίησης

Τρόφιμα - Ποτά	33
Προϊόντα Λατομείου - Οικοδομικά υλικά	40
Ξυλεία Χαρτί - Εκτυπωτικές Τέχνες	65
Μεταλλουργεία	17
Ύφασμα - Δέρμα- Είδη Αμφίεσης και Ρουχισμού	33
Μηχανήματα-Εργαλεία-Πλαστικά είδη Ηλεκτρικές/Υδραυλικές εφαρμογές	101
Προϊόντα Υαλουργίας και Κεραμικής	5
Λοιπές Δραστηριότητες (Βιοτεχνίες)	25

Πηγή: Εμπορικό Επιμελητήριο 2011

Γενικά οι μεταποιητικές μονάδες της Τήνου είναι μικρές σε μέγεθος με προσωπικό που συνήθως δεν ξεπερνάει τα 5 άτομα, με ελάχιστες εξαιρέσεις π.χ. η βιομηχανία ετοιμού σκυροδέματος στην Δ.Κ. Τήνου και κάποιες κατασκευαστικές

επιχειρήσεις. Ο νησιωτικός χαρακτήρας της Τήνου δεν ευνοεί την ανάπτυξη των οικονομιών κλίμακας, με την ανάλογη επίπτωση στο μέγεθος και τον κύκλο εργασιών του τομέα της μεταποίησης.

3.4 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η σημασία του τριτογενή τομέα για την Τήνο τα τελευταία χρόνια γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη. Το νησί έχει οργανωμένες τουριστικές υποδομές και η ζωή του βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στον τουρισμό, όπως και στα περισσότερα από τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων. Το εμπόριο έχει δεσπόζουσα θέση στην τοπική οικονομία και αναπτύσσεται παράλληλα σε σχέση με τον τουρισμό.

Η Τήνος δέχεται ένα μεγάλο αριθμό επισκεπτών, εκτός από τους παραθεριστές, λόγω του προσκυνήματος της Μεγαλόχαρης. Γύρω από αυτό το γεγονός δραστηριοποιείται ένα πολύ σημαντικό τμήμα της τοπικής αγοράς.

Οι επισκέπτες της Τήνου αποτελούν ένα μεγάλο καταναλωτικό κοινό με αγοραστικό ενδιαφέρον για τα τοπικά προϊόντα, όπως το μέλι, η κάπαρη, τα τυροκομικά, η λούζα και τα διάφορα μεταποιημένα, ενώ κατά την ολιγοήμερη παραμονή οπωσδήποτε πρέπει να καλυφτεί η εστίασή τους και αυτό γίνεται εν μέρει μόνο από γεωργικά προϊόντα της Τήνου.

Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία, αύξηση τουρισμού (10 -15%) σημειώθηκε για το νησί της Τήνου τη τουριστική σεζόν 2014, ενώ ειδικά για τον Αύγουστο η αύξηση άγγιξε το (18%). Αντίθετα ο εγχώριος τουρισμός σημείωσε μείωση (10% - 15%) εξαιτίας της οικονομικής κρίσης . Αυξημένες ήταν οι αφίξεις τουριστών από Γαλλία και Ιταλία τον Αύγουστο, ενώ τον Ιούλιο πρωταγωνίστησαν οι Σκανδιναβοί.

Τα έσοδα των ξενοδόχων καταγράφουν αύξηση (5% - 10%) για το 2014, ωστόσο τα καταλύματα και τα μικρά ξενοδοχεία μπορεί να έχουν καταγράψει και ζημιές. Ο Σεπτέμβριος σημείωσε αύξηση σε σχέση με πέρσι κυρίως λόγω της αυξημένης ζήτησης που υπάρχει από Γερμανία, Αυστρία και Βέλγιο.

Το σύνολο του ξενοδοχειακού δυναμικού της Τήνου κατά το έτος 2013 ανέρχονταν για όλες τις κατηγορίες καταλυμάτων σε 2.194 κλίνες, όταν στο σύνολο του νομού την ίδια χρονική περίοδο το ξενοδοχειακό δυναμικό ανέρχονταν

σε 42.316 κλίνες. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το ξενοδοχειακό δυναμικό της Τήνου συγκρινόμενο με τα αντίστοιχα του Νομού Κυκλάδων²⁵.

Πίνακας 12: Σύνολο Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων της Τήνου και του Νομού Κυκλάδων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ											
	5*****		4****		3***		2**		1*		ΣΥΝΟΛΟ
	αρ.	%	αρ.	%	αρ.	%	αρ.	%	αρ.	%	
ΤΗΝΟΣ											
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ				8,3		5	9	2,8		3,9	36
ΔΩΜΑΤΙΑ/ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ			61	4,4	49	3,2	99	6,6	2	5,8	1.071
ΚΛΙΝΕΣ			91	4,3	88	4,2	38	6,6	8	,9	2.015
ΚΥΚΛΑΔΕΣ											
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	8	1,91	37	4,54	67	7,73	37	6,39	83	9,43	942
ΔΩΜΑΤΙΑ/ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	1.006	4,57	4.272	9,42	.443	0,19	9.639	3,81	2.641	2,00	22.001
ΚΛΙΝΕΣ	2.001	4,73	8.089	9,12	.560	0,23	8.507	3,74	5.159	2,19	42.316

Πηγή: ξενοδοχειακό επιμελητήριο Ελλάδος 2013

Από τα στοιχεία του πίνακα, προκύπτει ότι στην Τήνο τα ποσοστά στις κατηγορίες 2 και 3 αστέρων είναι μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα του Νομού Κυκλάδων, σε αντίθεση με το ποσοστό στην κατηγορία 4 αστέρων που είναι αρκετά χαμηλότερο από αυτό του συνόλου του νομού. Επίσης δεν υπάρχει καμία ξενοδοχειακή μονάδα 5 αστέρων. Οι μονάδες 4 αστέρων αντιστοιχούν στο 8,3% του συνόλου, των 3 αστέρων στο 25%, των 2 αστέρων στο 52,8% και του 1 αστέρα στο 13,9%. Συνολικά, οι κλίνες των ξενοδοχειακών μονάδων 3 και 4 αστέρων στην Τήνο αποτελούν το 33,3% του συνόλου των κλινών, ενώ στο σύνολο του νομού το αντίστοιχο ποσοστό είναι 32,2%. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι σε γενικές γραμμές η ποιότητα της ξενοδοχειακής υποδομής της Τήνου είναι αντίστοιχη με το μέσο όρο του Νομού Κυκλάδων.

²⁵Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 44

3.4.1 Στατιστικά στοιχεία αφίξεων

Σε γενικές γραμμές η κατάσταση των δρομολογίων είναι αρκετά ικανοποιητική στο διάστημα Απριλίου – Οκτωβρίου καθώς επιτρέπει τη συχνή και ταχεία σύνδεση της Τήνου με τα δύο βασικά λιμάνια Πειραιά και Ραφήνας, την πρωτεύουσα του νομού Ερμούπολη καθώς και άλλων γειτονικών νησιών, είτε απευθείας, είτε με ανταπόκριση.

Σοβαρά προβλήματα παρουσιάζονται το χειμώνα με επίκεντρο την περίοδο Ιανουαρίου - Μαρτίου. Τα ταχύπλοα αποσύρονται, τα δρομολόγια των επιβατηγών είναι μειωμένα σε μεγάλο βαθμό και, σε συνδυασμό με τις ενίοτε άσχημες καιρικές συνθήκες, το νησί βιώνει καταστάσεις αποκλεισμού.

Σύμφωνα με μια έρευνα που διεξήχθη από το Πανελλήνιο Ίδρυμα Ευαγγελίστριας Τήνου αποδείχθηκε ότι ενάμιση εκατομμύριο (1.500.00) προσκυνητές περνούν κατά μέσο όρο κάθε χρόνο από την Παναγία της Τήνου την περίοδο Μαρτίου – Οκτωβρίου. Όσο για το χειμώνα εκτιμάται ότι κάθε μήνα χίλιοι πεντακόσιοι (1.500) επισκέπτες αφήφούν τις κακές καιρικές συνθήκες και επισκέπτονται το νησί. Αυτοί οι αριθμοί αναδεικνύουν την Τήνο ως το πρώτο θρησκευτικό προορισμό στην Ελλάδα.

Ουσιαστικά το (70%) των τουριστών που επισκέπτονται το νησί της Τήνου είναι θρησκευτικοί τουρίστες οι οποίοι έχουν μέση διάρκεια παραμονής στο νησί τρεις ημέρες. Αυτού του είδους ο τουρισμός αν μη τι άλλο έχει βοηθήσει πολύ το νησί αφού συνήθως ένας στους δέκα προσκυνητές κάποια στιγμή ξαναγυρνάει στην Τήνο, αλλά αυτή την φορά για διακοπές και για να γνωρίσει από κοντά και τις υπόλοιπες ομορφιές του νησιού²⁶.

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφεται η κίνηση επιβατών στο λιμάνι της Τήνου.

---

²⁶Tinos.biz

Πίνακας 13: Διακίνηση επιβατών λιμένος Τήνου 2013 - 2015

ΜΗΝΑΣ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	2013	2014	2015
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	12.671	15.006	12.798
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	11.760	14.406	11.364
ΜΑΡΤΙΟΣ	25.429	23.904	21.143
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	32.340	41.308	28.239
ΜΑΙΟΣ	59.569	50.209	49.561
ΙΟΥΝΙΟΣ	92.587	84.711	89.752
ΙΟΥΛΙΟΣ	140.964	141.864	102.566
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	180.802	187.328	164.381
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	137.963	137.926	145.381
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	66.881	84.513	61.535
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	24.802	23.414	24.163
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	32.535	17.278	15.984
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΛΙΜΕΝΟΣ	818.303	821.877	726.517

Πηγή: tinos.biz

Το δύσκολο καλοκαίρι με τις πολιτικές εξελίξεις (δημοψήφισμα, capital controls, εκλογές Σεπτεμβρίου κλπ.) επηρέασε αρνητικά την τουριστική κίνηση της φετινής περιόδου και η Τήνος δεν μπόρεσε να αποτελέσει εξαίρεση.

Το 2015 παρατηρείται μία μικρή πτώση στην επιβατική κίνηση στο λιμάνι της Τήνου συγκριτικά με τα έτη 2013,2014. Η πτώση αυτή δεν επηρέασε τους θερινούς εκδρομείς, όπως διακρίνουμε το τετράμηνο Ιούνιος-Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος η κίνηση ήταν σχεδόν ανάλογη της περσινής.

3.5 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Πέραν της ανάπτυξης που δέχεται η οικονομία της Τήνου από τους τρεις τομείς παραγωγής, υπάρχει και ένας παράγοντας που επηρεάζει τις οικονομικές δραστηριότητες του νησιού, αυτός ο παράγοντας φέρνει στο όνομα Νησιωτικότητα. «Η Νησιωτικότητα είναι εκείνη η συγκεκριμένη ποιότητα της

αντίληψης και της συμπεριφοράς που έχει επηρεαστεί από την ιδιαίτερη μορφή του νησιωτικού χώρου»²⁷.

Οι επιπτώσεις της Νησιωτικότητας στην ανάπτυξη της οικονομίας της Τήνου είναι οι ακόλουθες:

- Λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, παρατηρείται εποχικότητα στην οικονομική δραστηριότητα και έντονες διακυμάνσεις ανάμεσα σε χειμώνα και καλοκαίρι.
- Παρουσιάζει ιδιαιτερότητες όσον αφορά το κλίμα και το οικοσύστημά , η οποία και είναι εκτεθειμένη σε ακραία φυσικά φαινόμενα.
- Βρίσκεται σε σχετικά μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα, γεγονός που σε συνδυασμό με τις συγκοινωνιακές αγκυλώσεις που υπάρχουν να είναι απομονωμένο.
- Έχει οριοθετημένο μέγεθος, μικρό πληθυσμό και περιορισμένη ποικιλία και ποσότητα φυσικών πόρων. Έτσι έχει περιορισμένη αναπτυξιακή ικανότητα και δράση
- Κατακερματισμένη Αγορά και απουσία Εξωτερικών Οικονομιών. Πέραν της μικρής αγοράς προϊόντων και εργασίας, υπάρχει έλλειψη συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, αυξημένο κόστος και χρόνος προμηθειών και συντήρησης, προβλήματα στην πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες κ.τ.λ.
- Αυξημένο κόστος μεταφοράς και αυξημένο κόστος παραγωγής σε συνάρτηση με τα μικρά μεγέθη παραγγελιών.
- Έλλειψη καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού (σε συνάρτηση με την μικρή και κατακερματισμένη αγορά εργασίας).
- Προβλήματα Ανταγωνιστικότητας. Αυξημένος ανταγωνισμός από τον Τουριστικό Τομέα. Επίσης το μικρό μέγεθος του Πρωτογενή Τομέα δεν στηρίζει μεγάλης κλίμακας μεταποιητικές δραστηριότητες.
- Έλλειψη Οργανωμένων Χώρων Υποδοχής και Συνεργασίας Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων (ΒΙΟΠΑ, ΒΕΠΕ, Πάρκα Επιχειρήσεων κ.τ.λ.).

---

²⁷ Σοφούλη, 2004, σελ.23

3.6 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στην Τήνο την συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων έως σήμερα την συγκροτούν είτε αυτοαπασχολούμενοι επιτηδευματίες, είτε επιχειρηματίες με προσωπικό λιγότερο από πέντε άτομα. Καλύπτουν κυρίως τους τομείς της υπηρεσίας και του εμπορίου με τον τομέα της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής να βρίσκεται σε εμβρυικό στάδιο. Παρόλα αυτά δεν μπορεί κανείς να μην αναγνωρίσει τη συνεχώς αυξανόμενη πρόθεση για επιχειρηματικότητα παρά το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν επιπλέον προβλήματα, όπως αυτό της απόστασης από τα μεγάλα αστικά και οικονομικά κέντρα, το υψηλό μεταφορικό κόστος, καθώς και η μικρή κλίμακα στο χώρο της κατανάλωσης.

Νέες επιχειρήσεις δειλά δειλά ξεκινούν στηριζόμενες στις υφιστάμενες δομές και ελπίζοντας να πετύχουν διαδικασίες που αναφέρονται στη βελτίωση των επικοινωνιών, στη διάχυση της πληροφόρησης, στην υιοθέτηση νέας τεχνογνωσίας, στην εφαρμογή οργανωτικών μεθόδων, στη στοχοποίηση των προτιμήσεων των καταναλωτών, Ελλήνων και ξένων. Ήρθε η ώρα για τους τολμηρούς επιχειρηματίες γηγενείς ή Τηνιακούς από επιλογή να στοχεύουν σε οργανωμένες λύσεις που προκύπτουν από συνέργειες και αποτελεσματικές συνεργασίες. Το ζητούμενο για τις υφιστάμενες αλλά και τις νέες επιχειρήσεις είναι να καταφέρουν να λειτουργούν πλέον ως σύγχρονες επιχειρήσεις ποιότητας με οργανωμένη δομή ώστε να δημιουργούν προστιθέμενη αξία στον τόπο που επέλεξαν, είτε αξιοποιώντας τα προϊόντα που παράγει ο τόπος, είτε το ανθρώπινο δυναμικό του είτε ακόμη και την αύρα του.

Για τη Τήνο και ως προς την επιχειρηματική δραστηριότητα, ειδικότερα και στον Πίνακα που ακολουθεί, δίνεται το σύνολο των επιχειρήσεων της Τήνου και του Νομού Κυκλάδων ανά κλάδο εγγραφής στο Επιμελητήριο Κυκλάδων.

Πίνακας 14: Σύνολο Επιχειρήσεων της Τήνου και του Νομού Κυκλάδων ανά τομέα του Επιμελητηρίου Κυκλάδων.

ΤΟΜΕΑΣ	ΤΗΝΟΣ		ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	
	ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	%	ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	0	0,05%	2	0,01%
ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ	75	31,78%	3.934	24,08%
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ	79	33,47%	6.336	38,79%
ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΣ	74	31,36%	3.267	20,00%
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ	8	3,39%	2.796	17,12%
ΣΥΝΟΛΟ	236	100%	16.335	100%

Πηγή: Επιμελητήριο Κυκλάδων, 2008

Αξίζει να παρατηρηθεί ότι στον προαναφερθέν πίνακα, στα πλαίσια της Τήνου και γενικότερα σε όλο τον Νομό Κυκλάδων, οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τουριστικό τομέα είναι μόνο 8 (3,39%) και 2.796 (17,12%) αντίστοιχα. Ουσιαστικά πολλές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον Εμπορικό αλλά και στο Βιοτεχνικό τομέα συμβάλλουν και ασχολούνται έμμεσα με τον τουριστικό τομέα, απλώς χαρακτηρίζονται διαφορετικά, λόγω ειδικότητας. Με λίγα λόγια ένα μεγάλο ποσοστό από τον Εμπορικό και Βιοτεχνικό τομέα στην Τήνο αλλά και στο Νομό Κυκλάδων, ανήκει στον Τουριστικό τομέα.

Όσον αφορά στην εστίαση στο νησί δραστηριοποιούνται 145 επιχειρήσεις εστίασης (Εστιατόρια- ψησταριές, κέντρα διασκέδασης, ταβέρνες, οβελιστήρια, πιτσαρίες, σνακ-μπαρ)²⁸.

3.6.1 Καινοτόμες βιοτεχνίες ποτών

Η λέξη επιχειρηματικότητα, σήμερα στην Ελλάδα, ακούγεται σε άλλους τρομακτική και αστεία, ενώ για κάποιους είναι εκείνη που θα δώσει ώθηση στα όνειρα και στις ιδέες τους να γίνουν πράξη αυτό που ονομάζουμε δηλαδή καινοτομία. Το παράδοξο είναι ότι, παρόλο που υπάρχει ανάγκη για καινοτομία, το ποσοστό εκείνων που ξεκινούν επιχειρηματική δράση στην Ελλάδα είναι μεγαλύτερο και συνεχώς αυξανόμενο σε σχέση με το ποσοστό εκείνων που αξιοποιούν

²⁸Επιμελητηρίου Κυκλάδων, Ιούνιος 2013

πραγματικές επιχειρηματικές ευκαιρίες (43,6% και 30,5% αντίστοιχα), ακριβώς λόγω της ύφεσης. Έτσι, η χώρα μας σήμερα κατατάσσεται ταυτόχρονα στην υψηλότερη θέση στην κατάταξη των χωρών μελών της ΕΕ που επιχειρούν από ανάγκη και στην τελευταία θέση στην κατάταξη όσων επιχειρούν για καινοτομία. Στην Τήνο δύο επιχειρήσεις στοχεύουν στην καινοτομία με απόλυτη επιτυχία τόσο εντός Ελλάδος όσο και σε ευρωπαϊκές χώρες. Ο λόγος για το Μικροζυθοποιείο ΝΗΣΟΣ ΤΗΝΟΣ και το οινοποιείο T-οίνος. Δύο καινοτόμες επιχειρήσεις που δίνουν νέες διαστάσεις στην οικονομία του νησιού.

– **Μικροζυθοποιείο-ΝΗΣΟΣ ΤΗΝΟΣ**

Χρόνο με τον χρόνο όλο και περισσότερες ελληνικές μπύρες κατακλύζουν τόσο την εγχώρια αγορά όσο και την αγορά του εξωτερικού. Ωστόσο, μία μπύρα που αμέσως έκανε αισθητή την παρουσία της στον χώρο της ελληνική ζυθοποιίας είναι η τηνιακή μπύρα ΝΗΣΟΣ. Η μπύρα «ΝΗΣΟΣ» της μικροζυθοποιίας Κυκλάδων αποτελεί παράδειγμα του πως ένα νέο προϊόν υψηλής ποιότητας μπορεί, με το σωστό επικοινωνιακό χειρισμό, να συμβάλει στην προβολή του τόπου προέλευσής του.

Η «Νήσος» γεννήθηκε στη Βαγιά και παρασκευάζεται στην Τήνο, από ντόπιους εργάτες, Πρόκειται για τη δεύτερη μικροζυθοποιία, που άρχισε να λειτουργεί στις Κυκλάδες και που παράγει απαστερίωτη μπύρα. Η μπύρα αυτή στηρίχθηκε στα υλικά και την αξία ενός τόπου για να δημιουργήσει ένα ισχυρό brand, που ενσωματώνει αξίες του ίδιου του τοπίου.

Χάρη σε μικροδεξαμενές βρασμού και ζύμωσης και σχετικά εργαλεία, καθίσταται δυνατή όχι μόνο η παραγωγή ειδικών τύπων μπύρας σε περιορισμένη ποσότητα, αλλά και ο ευχερέστερος πειραματισμός για την παραγωγή μπύρας. Έτσι, με τη «Μικροζυθοποιία Κυκλάδων στην Τήνο» έχουν ήδη έρθει σε επαφή παραγωγοί μπύρας από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό, οι οποίοι θέλουν να χρησιμοποιήσουν τον ειδικό εξοπλισμό για δικές τους δοκιμές. Κάτι τέτοιο έρχεται σε αρμονία με το ανοιχτό μυαλό των ιδρυτών της «Μικροζυθοποιίας», αφού ένα επιμέρους όνειρό τους είναι να αποτελέσει η εν λόγω ζυθοποιία στην Τήνο κέντρο επιμορφωτικών και εορταστικών εκδηλώσεων (π.χ. σεμιναρίων, συνεδρίων, ξεναγήσεων) για την μπύρα, σε τεχνικό αλλά και πολιτισμικό επίπεδο. Οι άριστες σχέσεις που επικρατούν ανάμεσα στην «Μικροζυθοποιία Κυκλάδων στην Τήνο» με τον υπόλοιπο επιχειρηματικό κόσμο τού νησιού, προκαλεί ουσιαστικό και

ευχάριστο όφελος για όλους: τους εραστές της καλής μπίρας, τον εσωτερικό και εξωτερικό τουρισμό, και το εργατικό δυναμικό της Τήνου.

Η αναγνώριση αυτής της καινοτόμου και εξωστρεφούς τοπικής επιχειρηματικότητας δεν άργησε να έρθει και μόλις τον Νοέμβριο του 2014, στην ηλικία των 15 μηνών λειτουργίας, η ΝΗΣΟΣ Pilsner της Μικροζυθοποιίας Κυκλάδων στην Τήνο διακρίθηκε στα βραβεία EuropeanBeerStar, έναν από τους πιο έγκριτους παγκόσμιους διαγωνισμούς ζύθου, με το αργυρό μετάλλιο στην κατηγορία BohemianPilsner. Το επίτευγμα ήταν εντυπωσιακό λαμβάνοντας υπόψη τον έντονο ανταγωνισμό εκείνης της χρονιάς, με νέο ρεκόρ συμμετοχής (1.613 μπίρες από 42 χώρες).

– **Οινοποιείο T- oinos**

Από τις Κυκλάδες, τα νησιά με τη μεγάλη οινική παράδοση είναι η Πάρος, η Τήνος και η Σαντορίνη. Η Τήνος έχει μακρά ιστορία στην αμπελοκαλλιέργεια και την παραγωγή οίνου. Τα παλιά τα χρόνια η Τήνος ήταν φημισμένη για τα αμπέλια και τα κρασιά της.

Ο αμπελώνας της Τήνου αντεπιτίθεται, με κρασιά κυκλαδίτικου χαρακτήρα και νησιωτικές ποικιλίες που εγκλιματίστηκαν άψογα στα αργιλοαμμώδη εδάφη του νησιού και στο αλλόκοτο τοπίο με τα γρανιτένια βράχια γύρω από τον Φαλατάδο.

Οι Τηνιακοί αμπελώνες δημιουργήθηκαν το 2002 οπότε και ξεκίνησαν οι φυτεύσεις. Το έργο ολοκληρώθηκε το 2005, και καθώς τα πρώτα φυτά είχαν αρχίσει να καρποφορούν, η ομάδα του οινοποιείου παρήγαγαν τα πρώτα κρασιά το 2008. Από την πρώτη στιγμή που συγκροτήθηκε η ομάδα σαν πρώτος στόχος ήταν η παραγωγή ενός GRANDCRUCLE, ενός κρασιού πολύ υψηλού επιπέδου που να περηφανεύεται για τη νησιωτική του ταυτότητα. Η επιλογή των ποικιλιών είχε σαν στόχο την ανάδειξη κάποιων εκ των πιο δυναμικών και αποδοτικών κυκλαδίτικων ποικιλιών που εγκλιματίστηκαν ιδανικά στο Τηνιακό terroir. Έτσι στα 100 στρέμματα αμπελώνων που είναι φυτεμένα σε υψόμετρο περίπου 450 μέτρων σε 4 σημεία γύρω από τον Φαλατάδο καλλιεργούνται οι λευκές ποικιλίες Ασύρτικο και Μαλαγουζιά, και οι ερυθρές Μαυροτράγανο κι Αυγουσιιάτης.

Οι τοποθεσίες των αμπελώνων είναι ιδιαίτερες. Η μία στη Βολάξ, ένα αλλόκοτο και επιβλητικό τοπίο, σπαρμένο με γιγάντιες ωειδείς, γρανιτένιες πέτρες, που έχουν δώσει τροφή για ποικίλες ιστορίες και δοξασίες, που οι γεωλόγοι πάντως θεωρούν ότι είναι αποτέλεσμα μιας σειράς έντονων γεωλογικών αναστατώσεων από την εποχή που η Γη διαμόρφωνε το ανάγλυφό της. Η άλλη στην περιοχή Στεγαστά, όνομα που δανείστηκε ο τόπος από τα μικρά χαμηλά στεγασμένα πατητήρια που χρησιμοποιούσαν για να κάνουν επιτόπου τον τρύγο. Με το όνομα αυτό οι Τηνιακοί Αμπελώνες στη συνέχεια βάφτισαν δύο από τις τέσσερις ετικέτες των κρασιών τους, το λευκό Clos Stegasta από Ασύρτικο και το ερυθρό Clos Stegasta από Μαυροτράγανο. Οι άλλες δύο ετικέτες είναι ο T-Oinos Λευκό (Μαλαγουζιά) και ο T-Oinos Κόκκινο (Μαυροτράγανο/Αυγουσιτιάτης).

Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής των Τηνιακών Αμπελώνων εξαγεται στο εξωτερικό και ειδικά στη Γαλλία .

3.7 ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΩΝ «5PS» ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

3.7.1 Τουριστικό μάρκετινγκ

Το μάρκετινγκ είναι η επιστήμη με τις αρχές της οποίας θα προσδιορισθεί το είδος, η ποσότητα και η ποιότητα του προϊόντος που πρέπει να παραχθεί, καθώς και ο τόπος και ο τρόπος που θα διατεθεί, με σκοπό²⁹:

- I. Την ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς με την πιο κατάλληλη ποσοτικά και ποιοτικά παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.
- II. Τη δημιουργία ενεργού ζήτησης.
- III. Την αποκόμιση ενός οφέλους για τις μεμονωμένες επιχειρήσεις και την οικονομία της τουριστικής περιοχής γενικότερα.

²⁹Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 94, Τομάρας, 2009, σελ 66

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε δύο σημεία :

- ❖ Πρώτον: ότι ο ορισμός αυτός του μάρκετινγκ αναφέρεται σε μια λειτουργία που συντονίζει διάφορες δραστηριότητες της περιοχής / επιχείρησης / φορέα και όχι σε μια μεμονωμένη λειτουργία ενός τμήματος.
- ❖ Δεύτερον: ότι ο ρόλος του μάρκετινγκ δεν είναι μόνο ρόλος ικανοποίησης της ζήτησης, αλλά κατ' αρχήν είναι ρόλος εκτίμησης των επιθυμιών (ζήτησης) του καταναλωτή.

Το τουριστικό μάρκετινγκ είναι κατ' αντίστοιχα, οι συστηματικές και συντονισμένες ενέργειες που απορρέουν από την εκτέλεση ενός προγράμματος επιχειρησιακής πολιτικής στην τουριστική επιχειρηματική μονάδα (άσχετα αν αυτή είναι μία τουριστική επιχειρησιακή μονάδα ιδιωτικού, δημόσιου, εθνικού ή περιφερειακού ενδιαφέροντος ή διεθνούς αντικειμένου, ή ακόμα και τουριστικός – αναπτυξιακός φορέας ή στο σύνολο που συνδυάζεται σε ένα τουριστικό προορισμό)³⁰.

Οι συστηματικές και συντονισμένες αυτές ενέργειες του τουριστικού μάρκετινγκ γίνονται με σκοπό να επιτύχουν την μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών διαφόρων προσδιορισμένων ομάδων καταναλωτών και κατά τέτοιο τρόπο ώστε να απολαμβάνει η τουριστική περιοχή αντίστοιχη ωφέλεια ή οικονομικό κέρδος.

3.7.2 Το Μείγμα Μάρκετινγκ – Marketing Mix

Το μείγμα μάρκετινγκ δεν είναι τίποτε άλλο από τον προσδιορισμό όλων των παραγόντων που επιδρούν ή επηρεάζουν την προώθηση των πωλήσεων της τουριστικής επιχείρησης / φορέα και τον συνδυασμό των κατάλληλων μεθόδων και ενεργειών που θα εφαρμοστούν. Τέτοιοι παράγοντες είναι βέβαια πάρα πολλοί.

Η ανάπτυξη του μείγμα μάρκετινγκ μπορεί να βασιστεί σε ένα απλό σύστημα όπου αναλύονται οι διάφορες μεταβλητές / παράμετροι που καθορίζουν τα «τι», «πώς», «ποιος», «που» και «γιατί», έτσι ώστε να επιτευχθεί η ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς και η μεγιστοποίηση του κέρδους για την τουριστική περιοχή³¹.

³⁰Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, σελ 95

³¹Kerin – Peterson, 2011, 20

Στην επιστήμη του μάρκετινγκ έχει επικρατήσει μία θεωρητική απλούστευση του τρόπου εξέτασης των μεταβλητών του μάρκετινγκ με βάση πέντε κύρια στοιχεία: (τα «5P» από το πρώτο γράμμα της αγγλικής ονομασίας των βάσεων εξέτασης)

- Προϊόν (product)
- Διανομή (place)
- Προβολή / προώθηση (promotion)
- Τιμολόγηση (price)
- Ανθρώπινο δυναμικό (people)

Η εξέταση και αλληλεξάρτηση των στοιχείων αυτών καταλήγει στην επιλογή του κατάλληλου μείγματος που αντιστοιχεί στους στόχους της επιχείρησης / φορέα. Το πρόγραμμα μάρκετινγκ της τουριστικής περιοχής είναι η οργανωμένη έκφραση των επιλογών αυτών και ο συνδυασμός των στοιχείων μεταξύ τους.

Συμπερασματικά, το μάρκετινγκ στο τουριστικό περιβάλλον είναι απόλυτα συνυφασμένο με τον συντονισμό της πολιτικής και των ενεργειών της τουριστικής περιοχής, με την πολιτική και τις δραστηριότητες των διαφόρων επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών, που όλοι μαζί συνθέτουν το περιβάλλον του τουριστικού προορισμού.

Πιο συγκεκριμένα, παρακάτω αναπτύσσεται το τουριστικό μάρκετινγκ της Τήνου με βάση την εξέταση των πέντε στοιχείων, product, place, promotion, price, people.

3.7.3 Το Προϊόν (Product)

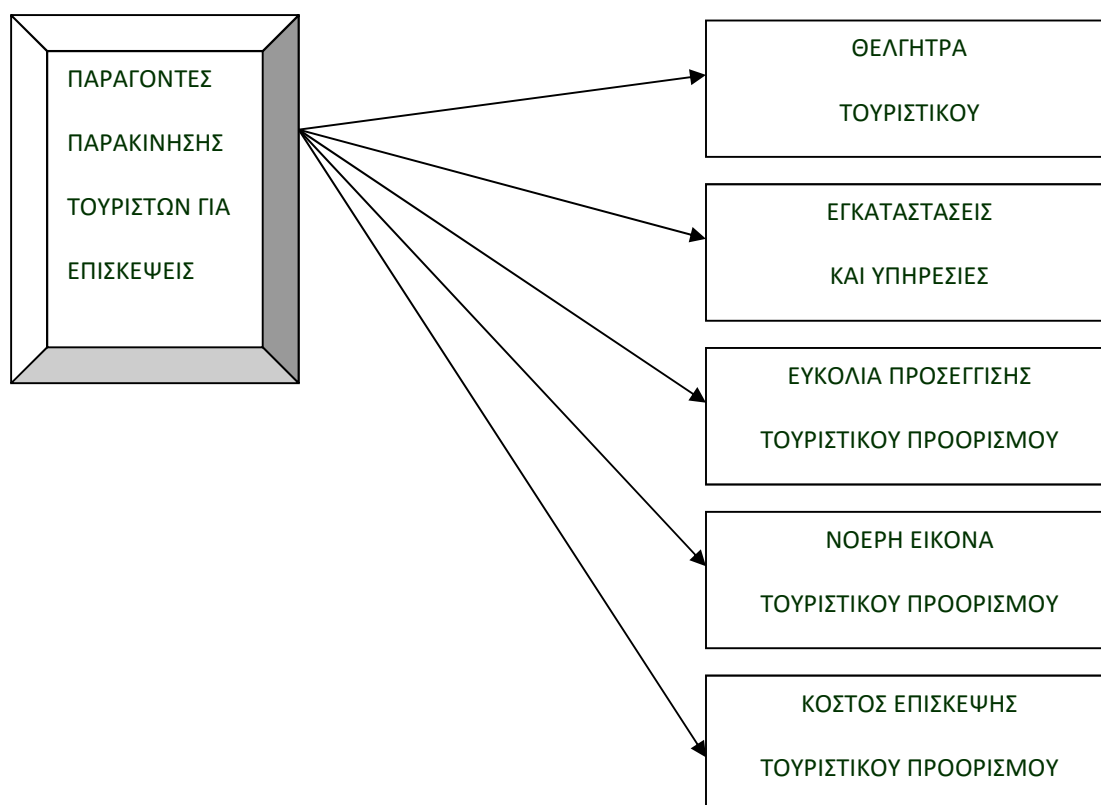
Η κυρίαρχη μορφή τουριστικού προϊόντος στο Νομό Κυκλάδων όπως έχει αποδειχτεί είναι παραλία, νυχτερινή ζωή και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Τα στοιχεία της έρευνας δείχνουν ότι οι τοπικοί επιχειρηματίες είναι πιο προσηλωμένοι στον «παραθεριστικό» τουρίστα, με τις όποιες δυσκολίες και προβλήματα παρουσιάζει αυτή η επιλογή (υψηλός ανταγωνισμός, κυρίως «μαζικός» τουρίστας, ευαίσθητος ως προς την τιμή, μικρή τουριστική σεζόν, κ.α.).

Στην Τήνο παρά το γεγονός ότι δεν χαρακτηρίζεται κοσμοπολίτικο νησί όπως αυτά της Πάρου, Σαντορίνης ή Μυκόνου, το παραπάνω τρίπτυχο

παραμένει χαρακτηριστικό της παρά το γεγονός ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες βρίσκονται στην δεύτερη θέση ενώ η νυχτερινή ζωή δεν αποτελεί το συγκριτικό της πλεονέκτημα.

Οι παράγοντες που παρακινούν τους πιθανούς τουρίστες να επισκεφτούν έναν τουριστικό προορισμό είναι κατά κύριο λόγο πέντε (διάγραμμα 2) και συγκεκριμένα:

Διάγραμμα 2 : Παράγοντες Παρακίνησης Τουριστών

- **Τα θέλγητρα του τουριστικού προορισμού:** αποτελούν στοιχεία που βρίσκονται στο περιβάλλον του και τα οποία σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν την επιλογή των πιθανών τουριστών να το επισκεφτούν, ενώ ταυτόχρονα επηρεάζουν αποφασιστικά την αγοραστική τους συμπεριφορά. Αυτά διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες και συγκεκριμένα στις εξής:
  - ο φυσικά θέλγητρα: σε αυτά περιλαμβάνονται γραφικά τοπία, δρυμοί, βουνά, λίμνες, ποταμοί, σπήλαια, οικοσυστήματα, κλιματολογικές συνθήκες και άλλα.
  - ο κατασκευασμένα θέλγητρα: σε αυτά περιλαμβάνονται ιστορικοί χώροι, αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία, κλασική και σύγχρονη αρχιτεκτονική,

ζωολογικοί κήποι, χώροι αναψυχής, δημόσια πάρκα, αθλητικά κέντρα και άλλα.

- ο πολιτιστικά θέλγητρα: σε αυτά περιλαμβάνονται ιστορία, λαογραφία, θρησκεία, τέχνη, ψυχαγωγία, μουσεία, πινακοθήκες και άλλα.
- ο κοινωνικά θέλγητρα: σε αυτά περιλαμβάνονται τρόπος ζωής ντόπιου πληθυσμού, ήθη, έθιμα, παράδοση, γλώσσα και άλλα.
- **Οι εγκαταστάσεις και υπηρεσίες ενός τουριστικού προορισμού** :όσο ελκυστικός και αν είναι ένας τουριστικός προορισμός, οι πιθανότητες να αναπτυχθεί τουριστικά θα είναι περιορισμένες, αν δεν έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στους τουρίστες που τον επισκέπτονται ή που επιθυμούν να έχουν κατά την πρόσκαιρη βραχυχρόνια παραμονή τους σε αυτόν.

Πίνακας 15: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Τήνου

	Δεδομένα	5Αστέρων	4Αστέρων	3Αστέρων	2Αστέρων	1Αστέρα	Σύνολο
Νησί Τήνου	Μονάδες	-	3	9	19	5	36
	Δωμάτια	-	261	249	499	62	1.071
	Κλίνες	-	491	488	938	98	2.015

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 116

- **Η ευκολία προσέγγισης ενός τουριστικού προορισμού** :ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να υπάρχει για να προσελκυστούν τουρίστες σε έναν τουριστικό προορισμό, είναι να μπορεί αυτός να προσεγγιστεί εύκολα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι προσεγγίσιμος θεωρείται ένας τουριστικός προορισμός που έχει συχνές και εξυπηρετικές, από πλευράς χρόνου και απόστασης, συγκοινωνιακές διασυνδέσεις με άλλες χώρες ή άλλες πόλεις στο εσωτερικό της χώρας απ' όπου διοχετεύονται ξένοι και ντόπιοι τουρίστες σε αυτόν και όλα αυτά βέβαια σε τιμές προσιτές στους τουρίστες.
- **Η νοερή εικόνα του τουριστικού προορισμού** :δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι νοερές εικόνες που έχουν οι άνθρωποι για τουριστικούς προορισμούς, αποτελούν ισχυρά τουριστικά κίνητρα γι' αυτούς, παρά το γεγονός ότι οι νοερές αυτές εικόνες τουριστικών προορισμών δεν βασίζονται απαραίτητα σε

αποκτημένη πείρα ή πραγματικά γεγονότα. Όλοι χωρίς εξαίρεση οι τουριστικοί προορισμοί έχουν νοερές εικόνες, που βασίζονται συχνά περισσότερο σε ιστορικά γεγονότα.

- **Το κόστος επίσκεψης του τουριστικού προορισμού** : οποιαδήποτε επίσκεψη σε έναν τουριστικό προορισμό συνεπάγεται, όπως είναι φυσικό, κάποιο κόστος. Όπως και να έχουν όμως τα πράγματα, γεγονός παραμένει ένα: οι λογικές τιμές διάθεσης τουριστικών πακέτων ή μεμονωμένων τουριστικών υπηρεσιών αποτελούν ισχυρό κίνητρο για τους τουρίστες να επισκεφτούν ένα τουριστικό προορισμό.

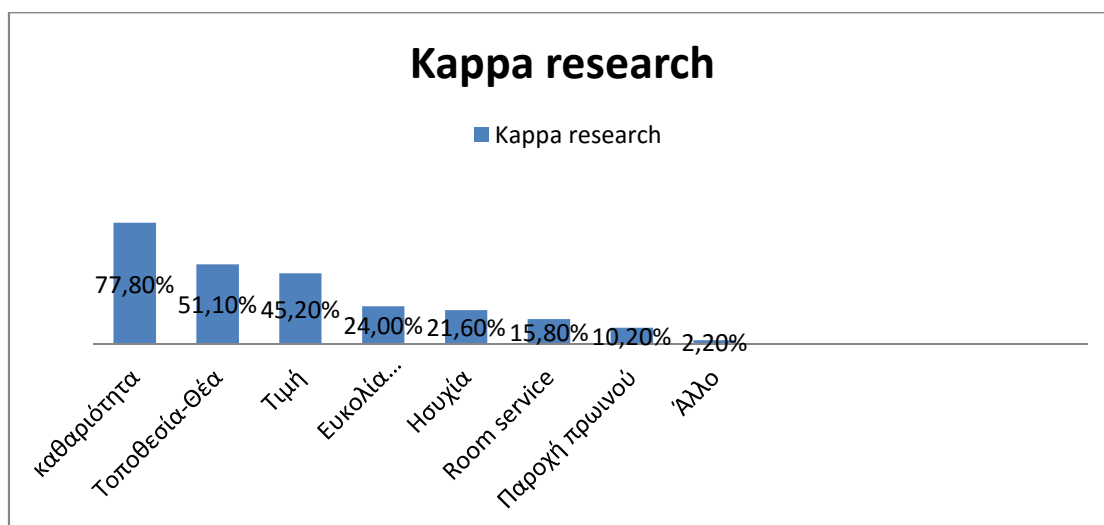
3.7.4 Η Τιμή (Price)

Στις Κυκλάδες, ο Έλληνας τουρίστας, ο οποίος αποτελεί πρωταρχική αγορά για τις Κυκλάδες, προτιμά να κινείται με το αυτοκίνητο. Η δυσκολία προσβασιμότητας αλλά και το σημαντικό κόστος της ακτοπλοϊκής μεταφοράς αυτοκινήτου, αποτρέπουν πολλούς ενδιαφερόμενους από το να επιλέξουν τα νησιά για την ταξιδιωτική τους δραστηριότητα.

Πολλά στοιχεία ερευνών επισημαίνουν ότι ο παράγων «τιμή» είναι σημαντικός και μάλιστα ο τρίτος στην αξιολόγηση για την επιλογή ξενοδοχείου, όπως φαίνεται στο επόμενο διάγραμμα (από την έρευνα της Τουριστικής Συμπεριφοράς των Ελλήνων του έτους 2007 της εταιρείας KAPPA RESEARCH). Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το 45% των ερωτηθέντων, δηλώνει την τιμή σαν βασικό κριτήριο στην επιλογή του ξενοδοχείου, άρα η τιμή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την τελική τουριστική απόφαση³².

---

³²Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 118

Γράφημα 2: Κριτήρια επιλογής Ξενοδοχείου

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008

Όσον αφορά στην συνολική δαπάνη, λίγο περισσότεροι από το 50% δεν ξοδεύουν πάνω από 1.000 – 1.200 Ευρώ στις διακοπές τους. Αν υπολογίσουμε ότι η μέση περίοδος δηλωμένων διακοπών είναι της τάξεως της μιας εβδομάδας (το 62% δηλώνει 6 διανυκτερεύσεις), τότε η μέση ημερήσια δαπάνη είναι της τάξεως των 140 – 170 Ευρώ.

Επισημαίνεται ακόμη ότι ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως 25%, δηλώνει ότι το επόμενο έτος θα κάνει οικονομικότερες διακοπές, στοιχείο που θα πρέπει να δημιουργεί προβληματισμό σε σχέση με τις διαμορφούμενες μελλοντικές τάσεις.

Έχοντας τα παραπάνω δεδομένα σαν μέτρο, ο τουριστικός επιχειρηματίας – παραγωγός τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών μπορεί να σταθμίσει την τιμολογιακή του πολιτική με διακυμάνσεις βέβαια, δεδομένου ότι ο προηγούμενος υπολογισμός αφορά μόνο μέσους όρους.

Η διαμονή στην Τήνο θεωρείται σχετικά ακριβή χωρίς φυσικά το κόστος να συγκρίνεται με αυτό της Μυκόνου και της Σαντορίνης.

3.7.5 Η Τοποθεσία (Place)

Η «θέση – τοποθεσία» για τον τουρισμό, αφορά κυρίως το «που» είναι ο εκάστοτε προορισμός και το πώς θα διευκολυνθεί η προσέγγιση του από

τον τουρίστα προκειμένου να «αγοράσει», αφού βέβαια έχουν σταλεί αρχικά όλα τα σχετικά «προσελκυστικά μηνύματα».

Ο Νομός Κυκλάδων λόγω της μεγάλης πελατείας ημεδαπών, εδώ και πολλά χρόνια, έχει σημαντική παρουσία σε τουριστικές εκθέσεις στην Ελλάδα.

Το χαρακτηριστικό είναι ότι τα νησιά εμφανίζονται σαν «Κυκλάδες» αλλά και μεμονωμένα, με μερικώς χωριστή παρουσία (στο ίδιο εκθεσιακό περίπτερο), με αυτόνομο χώρο, με δικό του προωθητικό υλικό και με τους δικούς του εκπροσώπους. Αυτό ισχύει και για την Τήνο.

Φυσικά η παρουσία στο διαδίκτυο, η δημιουργία ελκυστικών πακέτων διακοπών – ταξιδιών και η σχετική διαφημιστική προβολή συνδυάζονται όλα μαζί για να βοηθήσουν την διαδικασία της πώλησης σε χώρο αλλά και σε χρόνο που εξυπηρετεί τον ίδιο τον πελάτη.

Στον επόμενο Πίνακα, παρουσιάζεται μία κατ' αρχήν αξιολόγηση της «συγκριτικής θέσης» της Τήνου σε σχέση με διάφορα τμήματα τουριστικής αγοράς.

(λίγο = *, περισσότερο = **)

Πίνακας 16: Αξιολόγηση συγκριτικού πλεονεκτήματος προσέγγισης τμημάτων τουριστικής αγοράς.

	Συγκριτικό πλεονέκτημα	Ουδέτερη κατάσταση	Συγκριτικό μειονέκτημα
Εσωτερικός τουρισμός	**		
Δυτική Ευρώπη	**		
Ευρώπη (γενικά)	**		
«παλαιές αγορές» Αμερική, Αφρική, Αυστραλία, Ασία, Μέση Ανατολή		*	
Νέες αναδυόμενες αγορές Κίνα – Ινδία		*	

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008

Σε πρόσφατη έρευνα των χαρακτηριστικών του Έλληνα τουρίστα (που παρουσιάστηκε στο Τουριστικό Πανόραμα το έτος 2008) επισημάνθηκε ότι για

δεύτερη συνεχή χρονιά μεταξύ των περιοχών της Ελλάδας, οι Κυκλάδες ήταν ο δημοφιλέστερος προορισμός για την εσωτερική αγορά.

Δεδομένου επίσης ότι η Έκθεση για το Τουριστικό Πανόραμα πραγματοποιείται στην περιοχή των Αθηνών και είναι ασφαλώς επιβεβλημένη και απόλυτα σωστή η τακτική παρουσία της Τήνου και στην Έκθεση αυτή, όπως και σε άλλες που πραγματοποιούνται στην περιοχή της πρωτεύουσας.

Όσον αφορά την προώθηση στο εξωτερικό, η Τήνος θα πρέπει να συνεργάζεται με τα άλλα νησιά στις δραστηριότητες προβολής, γιατί το κόστος της μεμονωμένης παρουσίασης στο εξωτερικό είναι πολύ μεγάλο για να δικαιολογείται ώστε να γίνεται μεμονωμένα.

Γενικώς τα νησιά των Κυκλάδων εκπροσωπούνται στις δραστηριότητες του ΕΟΤ στις διεθνείς εκθέσεις εξωτερικού, αν όχι σε όλες, τουλάχιστον σε πολλές από αυτές. Φυσικά αρκετά χρήσιμη είναι και η επικαιροποίηση της προσφοράς με βάση τα παραπάνω και με ξενόγλωσσο έντυπο / οπτικοακουστικό υλικό.

Είναι χαρακτηριστική η προσπάθεια συνεργασίας των ξενοδοχείων και των ενοικιαζομένων καταλυμάτων της Τήνου, που έχει ήδη κάνει προόδους, οργανώνοντας η κάθε κατηγορία, μια ενιαία παρουσίασή της, με κοινό έντυπο και με τη δημιουργία ειδικής ιστοσελίδας μέσω του συλλόγου τους για θέματα προβολής και προώθησης των υπηρεσιών τους.

Επίσης, με την εξέλιξη της τεχνολογίας η ευρεία χρήση του διαδικτύου είναι εξαιρετικά σημαντική ως υποστηρικτικό εργαλείο. Στον μηχανισμό αναζήτησης της GOOGLE, η πληκτρολόγηση των λέξεων «Τήνος τουρισμός» μαζί αποδίδει 118.000 ιστοσελίδες, ενώ η αναζήτηση των λέξεων «Tinos tourism» μαζί αποδίδει 78.000 ιστοσελίδες. Για λόγους σύγκρισης αναφέρεται ότι για την Μύκονο τα αντίστοιχα είναι 155.000 και 321.000 αντίστοιχα, ενώ για την Κρήτη 368.000 και 811.000. τα μικρά νησιά δίνουν σχετικά μικρότερο πλήθος αναφορών. Πάντως ο αριθμός 78.000 είναι σχετικά μικρός, αλλά θα πρέπει αν ληφθεί υπόψη ότι η Τήνος προβάλλεται λιγότερο σαν τουριστικός προορισμός από τα Κυκλαδίτικα νησιά του ίδιου μεγέθους.

Όσον αφορά την γενικότερη πληροφόρηση για την Τήνο, το internet αναδεικνύεται όχι μόνο ως το αποτελεσματικότερο μέσο τουριστικής προβολής, αλλά και ως μέσο που δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να οργανώσει μόνος του τις διακοπές του. Η πληροφόρηση στο διαδίκτυο είναι σημαντική, τόσο ως

προς την ύπαρξή της όσο και ως προς την ορθότητα και πληρότητά της. Παρόλο ότι, λόγω του εξαιρετικά μεγάλου αριθμού των «αναφορών», είναι βέβαια δύσκολος ένας περιοδικός έλεγχος του τι αναφέρουν οι ιστοσελίδες που αφορούν τον τουριστικό προορισμό, εντούτοις μέσα από το διαδίκτυο είναι δυνατόν να δοθεί έγκυρη, σπουδαία και πολύ ενδιαφέρουσα πληροφόρηση.

3.7.6 Η Προώθηση (Promotion)

Με βάση τα όσα ανακοινώθηκαν από το Υπουργό Τουριστικής Ανάπτυξης, στην Έκθεση του Λονδίνου WTM 2007 και σε άλλες εκδηλώσεις, οι στρατηγικές επιλογές σε επίπεδο χώρας είναι οι 9 Στρατηγικοί Τουριστικοί Κλάδοι στους οποίους πρόκειται να επενδύσει η Ελλάδα στα χρόνια που έρχονται, με στόχο την άμβλυνση της εποχικότητας και την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος.

Οι 9 Στρατηγικοί Τουριστικοί Κλάδοι είναι:

- Ο Θαλάσσιος Τουρισμός (Nautical)
- Ο Πολιτιστικός Τουρισμός (Culture)
- Ο Τουρισμός Υπαιθρου (Countryside)
- Ο Περιηγητικός Τουρισμός (Touring)
- Ο Τουρισμός Υγείας και Ευεξίας (Health and Wellness)
- Ο Συνεδριακός Τουρισμός MICE (meetings, incentives, conferences, events)
- Ο Τουρισμός Πολυτελείας (Luxury)
- Ο Τουρισμός Σαββατοκύριακου (City Break)
- Ο Παραθεριστικός Τουρισμός (Sea side)

Τους παραπάνω «Στρατηγικούς Κλάδους» θα πρέπει να τους εκμεταλλευτεί η Τήνος, αλλά και κάθε άλλος τουριστικός προορισμός της χώρας, γιατί δεν αποτελούν απλά τις γενικότερες στρατηγικές επιλογές για την χώρα στον τομέα του Τουρισμού, αλλά είναι καθοριστικοί παράγοντες στην γενικότερη προσπάθεια προβολής και προώθησης, οπότε δεν μπορεί ούτε οι Κυκλάδες σαν σύνολο, ούτε η Τήνος, αλλά ούτε και κανένα άλλο νησί να απομακρυνθεί από αυτή τη λογική. Αντίθετα σε κάθε άλλη περίπτωση, οι πρωτοβουλίες, οι δράσεις και οι ενέργειες που θα αναληφθούν είτε στην ίδια τη Τήνο, είτε σε εκδηλώσεις εκτός νησιού για την προβολή και προώθηση του ως τουριστικού προορισμού, θα πρέπει να στοχεύουν στις γενικότερες συνέργιες που μπορούν να υπάρξουν με βάση τις

αντίστοιχες πρωτοβουλίες, δράσεις και ενέργειες σε επίπεδο χώρας και εθνικής στρατηγικής για τον Τουρισμό. Έτσι στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε κάποιους από τους παραπάνω κλάδους που προσπαθεί να αναπτύξει η Τήνος τα τελευταία χρόνια.

3.7.7 Οι Άνθρωποι (People)

Το 5ο «ρ» αφορά κυρίως στην συμπεριφορά, την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την εμπειρία των εργαζομένων και το πώς «συναλλάσσονται» με τον πελάτη.

Με βάση τα ερευνητικά στοιχεία από την έρευνα της KAPPA Research 2007, όπως φαίνεται και από το επόμενο διάγραμμα, υπάρχουν «παράπονα» από τους Έλληνες τουρίστες σχετικά με την γενικότερη αντιμετώπιση και εξυπηρέτηση τους κατά τη διάρκεια των διακοπών τους σε σύγκριση με την αντιμετώπιση που οι ίδιοι διαπιστώνουν ότι έχουν οι ξένοι τουρίστες

Γράφημα 3: Διαφοροποίησης εξυπηρέτησης τουριστών

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008

Από τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου που διεξήχθη επισημαίνεται από τους ίδιους τους επιχειρηματίες και εργαζομένους ότι ενώ για τα μεγάλα

τουριστικά νησιά είναι λίγα τα ποσοστά παραπόνων για «κακή συμπεριφορά», στα μεσαία νησιά είναι πολύ πιο έντονο το φαινόμενο.

Αυτό το εύρημα έχει ως βάση το γεγονός ότι οι τουριστικές επιχειρήσεις σε Μύκονο και Θήρα, είτε εκπαιδεύουν το προσωπικό τους καλύτερα και πιο αποτελεσματικά, είτε προσλαμβάνουν προσωπικό με μεγαλύτερη εμπειρία και κατάρτιση, ενώ στα μικρότερα νησιά οι τουριστικές επιχειρήσεις είτε αρκούνται στην τοπική αγορά εργασίας, είτε προσπαθούν να καλύψουν τις ανάγκες τους σε προσωπικό με την οικογενειακή απασχόληση, ακόμη και των ανηλίκων παιδιών είτε με ανειδίκευτους ως επί το πλείστον εργαζόμενους και συχνά μάλιστα αλλοδαπούς.

Επίσης στα αποτελέσματα της ίδιας έρευνας του Έργου, επισημάνθηκε στα μικρότερα τουριστικά νησιά, μεγαλύτερο ποσοστό μη εκπαίδευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, που απασχολείται στον τουρισμό, γεγονός που συνδυάζεται με το μεγάλο ποσοστό επιχειρηματιών / εργαζομένων που είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι ίσως και λόγω των αναγκών της καθημερινότητας δεν είχαν ή δεν έχουν τον χρόνο να εκπαιδευτούν περισσότερο.

Στην Τήνο στον κλάδο ξενοδοχεία – εστιατόρια, απασχολούνται γύρω στα 868 άτομα³³, δηλαδή σε ποσοστό 12,68% του ενεργού πληθυσμού.

Βέβαια σύμφωνα με ανεπίσημα στοιχεία, περίπου άλλα τόσα άτομα απασχολούνται σε άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων στον τουρισμό, αυτός δεν διαφέρει από αυτού του νησιού, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Στην Τήνο αν και δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία, παρά μόνο συζητήσεις με ντόπιους παράγοντες, προκύπτει ότι η παρουσία πτυχιούχων στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είναι πολύ μικρή.

---

³³ Ε.Σ.Υ.Ε

3.7.8 Συμπεράσματα

Με την παραπάνω ανάλυση, αναλύθηκαν τα στοιχεία **Product, Place, People, Price** και **Promotion** που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν της Τήνου.

Σε μια περιγραφή της τουριστικής κατάστασης στο Νομό Κυκλάδων αλλά και στη Τήνο, είναι ιδιαίτερη ανάγκη να τονισθεί η ανησυχία για την «κούραση» του υφιστάμενου τουριστικού μοντέλου του «παραθεριστικού τουρισμού αναψυχής» και η ανάγκη προσαρμογής και συμπλήρωσής του. Σε ανακοινώσεις του αρμοδίου Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης και σε δημοσιεύματα του τύπου, επισημαίνεται αφενός η τάση για αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης των τουριστών και αφετέρου η τάση για την εντατικοποίηση της προώθησης των εξειδικευμένων χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν τουριστικούς προορισμούς.

Οι γενικές υποδομές και οι τουριστικές εγκαταστάσεις σαφώς φαίνεται ότι βοηθούν την ανάπτυξη των παραδοσιακών μορφών τουρισμού, δεν αλλοιώνουν την παραδοσιακή ταυτότητα των άλλων μορφών και συντείνουν για να προσελκυστούν οι τουρίστες των νέων μορφών τουρισμού.

Οι ανάγκες και οι απαιτήσεις των τουριστών, τόσο των Ελλήνων όσο και των αλλοδαπών, είναι αυξημένες και η ποιότητα παίζει πλέον σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της προσέλκυσης του τουρίστα και στη διατήρηση της καλής εντύπωσης που πρέπει να του μείνει μετά το πέρας του ταξιδιού του.

Η Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, έχει δώσει μεγάλη σημασία σε υποδομές και έργα που συνέβαλαν άμεσα και έμμεσα στον τουρισμό.

Η πορεία του τουρισμού στη Τήνο, είναι μεν αποδοτική αλλά μπορεί αν βελτιωθεί σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό. Ο τουρισμός σήμερα, μπορεί ακόμη να αποτελέσει είτε κύρια είτε συμπληρωματική οικονομική δραστηριότητα για τα ντόπια νοικοκυριά και να βοηθήσει στη βελτίωση του επιπέδου ζωής, σε συγκράτηση του πληθυσμού στον τόπο του και σε αύξηση των συνολικών οικογενειακών εισοδημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Ο θρησκευτικός τουρισμός και η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στην Τήνο

4.1 Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ

Η θρησκεία αποτελεί μια ιδιαίτερη σημαντική πτυχή της ανθρώπινης ζωής. Ουσιαστικά είναι ένας παράγοντας που δρα καταλυτικά στη συμπεριφορά και πολλές φορές στη στάση ζωής του κάθε ανθρώπου. Η θρησκεία, ανεξάρτητα από το δόγμα στο οποίο μπορεί να μετέχει και να πιστεύει ο καθένας, μπορεί να οριστεί καθολικά ως: «η πεποίθηση που εκδηλώνεται μέσα στην γνώση, στη σκέψη, στα συναισθήματα, στη βούληση και στις πράξεις, σχετικά με επενέργεια ανωτέρων δυνάμεων, προσωπικών ή απρόσωπων» .

Οι ηθικές θρησκείες του ανώτερου τύπου συγχωνεύουν μέσα τους αυτή την πεποίθηση με την πίστη σε μια ηθική τάξη ευθύνης που καθορίζει τις πράξεις μιας δίκαιας ανταμοιβής, κάθε ενέργειας καθώς και στη δυνατότητα για πρόοδο προς την υπέρτατη τελείωση.

Η προσευχή, η λατρεία, η νηστεία, η συμμετοχή σε τελετές, η διαγωγή της ζωής σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται από το δόγμα και ο προσκυνηματισμός αποτελούν έμπρακτες αποδείξεις της πίστης και προσήλωσης κάθε πιστού στο δόγμα του.

Ο προσκυνηματισμός σαν έννοια, στη γλώσσα της οικονομίας και ειδικότερα του τουρισμού αναφέρεται σαν Θρησκευτικός Τουρισμός. Ως Θρησκευτικός τουρισμός, μπορεί να οριστεί η μετακίνηση μαζικών ομάδων ή μεμονωμένων ατόμων με προορισμό θρησκευτικούς τόπους λατρείας είτε για προσκύνημα, είτε για εκπαιδευτικούς λόγους, είτε για εκπλήρωση τάματος, είτε για συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές – εκδηλώσεις ή ακόμα και για ενημερωτικούς σκοπούς .

Ο θρησκευτικός τουρισμός υπάγεται στην κατηγορία του εναλλακτικού τουρισμού. Η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται για τη θρησκευτικότητα, τη βαθιά πίστη και αφοσίωση στο Θεό για δυο χιλιάδες χρόνια, διατηρώντας τις αρχές της Ορθοδοξίας.

Η σύνδεση με την κουλτούρα του τόπου και την τέχνη της εποχής είναι ακόμα ένας σημαντικός λόγος που παρακινεί τους τουρίστες να επισκεφτούν τα ιερά αξιοθέατα.

Η Τήνος αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του θρησκευτικού τουρισμού. Παρακάτω γίνεται μια πλήρης αναφορά τόσο στο Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας που μέχρι και σήμερα παραμένει το σημαντικότερο ορθόδοξο προσκύνημα στην Ελλάδα και ένα από τα γνωστότερα σε ολόκληρο τον κόσμο, όσο και στην καθολική εκκλησία της Τήνου που αποτελεί σημαντικό κομμάτι στη ζωή του νησιού.

4.1.1 Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου

Η Παναγία της Τήνου είναι ένα από τα πλέον γνωστά Θρησκευτικά προσκυνήματα όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Κάθε χρόνο χιλιάδες προσκυνητές συρρέουν, από κάθε γωνιά της γης, στο Ιερό νησί για να προσκυνήσουν την θαυματουργό εικόνα της Μεγαλόχαρης.

Να την ευχαριστήσουν γιατί σε δύσκολες στιγμές τους , πού επικαλέστηκαν με πίστη, την βοήθειά της ή ζήτησαν με δάκρυα στα μάτια το θαύμα της, την ίαση κάποιας ασθένειας ή την λύτρωση από κάποιο πόνο , ψυχικό ή σωματικό έτυχαν της θείας χάριτος. Έρχονται στην Τήνο για να εν αποθέσουν την πάσα ελπίδα τους στη Μεγαλόχαρη και φεύγουν από το νησί λυτρωμένοι, με την ελπίδα ζωντανή στη ψυχή τους, για τη βοήθειά της και την θαυματουργό παρέμβασή της.

Ο Ναός της Παναγίας της Τήνου³⁴ χτίστηκε εκεί που βρέθηκε η θαυματουργή εικόνα της Παναγιάς, ύστερα από όραμα της μοναχής (και αργότερα Αγίας) Πελαγίας στις 30-1-1823 και θεωρείται έργο του Ευαγγελιστή Λουκά. Ο ναός έχει κτιστεί πάνω στα θεμέλια παλαιοχριστιανικής εκκλησίας, που ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Ιωάννη. Στην ίδια θέση βρισκόταν και ο αρχαίος ναός του Διονύσου.

---

³⁴Τσερώτα, 2008, 40

4.1.2 Περιγραφή του Δεκαπενταύγουστου στην Τήνο

Από την πρώτη Ιουλίου κάθε χρόνο χιλιάδες προσκυνητές κατακλύζουν το νησί, ενώ τον Αύγουστο και συγκεκριμένα την παραμονή του Δεκαπενταύγουστου το θέαμα της αυλής του ναού της Θεοτόκου, της πόλεως και του λιμανιού είναι απερίγραπτο. Κατάφορτα τα πλοία από Πειραιά, Ραφήνα και τα άλλα νησιά μας φτάνουν στην Τήνο. Οι αποβάθρες γεμίζουν κόσμο όπως επίσης και οι δύο λεωφόροι που οδηγούν στον ναό. Εκεί συναντιούνται οι Ορθόδοξοι χριστιανοί και όχι μόνο, από όλα τα μέρη. Όλο το νησί στολισμένο, έχει μεταβληθεί σε έναν μεγάλο ξενώνα για τους επισκέπτες. Η κίνηση είναι τόσο μεγάλη που οι Τηνιακοί ανάμεσα στους ξένους χάνονται. Την παραμονή έρχονται εκπρόσωποι της κυβερνήσεως, επίσημοι, στρατιωτικά αγήματα που θα αποδώσουν τιμές στην Στρατηγό των πάντων.

Ατελείωτες είναι οι ουρές προσκυνητών περιμένουν να προσκυνήσουν και ακολουθεί ολονυκτία και παράκληση, καθώς την νύχτα ο ναός της Μεγαλόχαρης μένει ανοικτός. Την ημέρα της εορτής οι επισκέπτες φτάνουν τις 30.000 και τα δύο λιμάνια του είναι γεμάτα πλοία. Μια ατελείωτη σειρά πλήθους που αρχίζει από τον ναό και τελειώνει στην πλατεία της Παντάνασσας , περιμένει να περάσει από πάνω η Χάρη της Θείας Εικόνας. Είναι μια πολύ συγκινητική στιγμή για την ιστορία κάθε πιστού που στήριξε στην μάνα του Χριστού τις ελπίδες του. Όταν η πομπή φτάσει στην πλατεία, έπειτα ακολουθήσει η δέηση. Τα πολεμικά πλοία βρίσκονται στον εξωτερικό χώρο των λιμανιών, τα επιβατηγά και όλα τα κότερα και κάθε πλεούμενο αποδίδουν, σφυρίζοντας, τιμές στην Μεγαλόχαρη στον υγρό τάφο της Έλλης, που τορπιλίστηκε τον Αύγουστο του 1940 στο λιμάνι της Τήνου. Τέλος, η πομπή ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο επιστρέφει στον ναό και τα αναρίθμητα πλήθη ξεκινούν για την επιστροφή.

4.1.3 Στατιστικά στοιχεία προσκυνητών στο Π.Ι.Ι.Ε.Τ.

Σύμφωνα με μια έρευνα που διεξήχθη από το Πανελλήνιο Ίδρυμα Ευαγγελίστριας Τήνου αποδείχθηκε ότι ενάμιση εκατομμύριο (1.500.00) προσκυνητές περνούν κατά μέσο όρο κάθε χρόνο από την Παναγία της Τήνου την περίοδο Μαρτίου – Οκτωβρίου. Όσο για το χειμώνα εκτιμάται ότι κάθε μήνα χίλιοι

πεντακόσιοι (1.500) επισκέπτες αφηφούν τις κακές καιρικές συνθήκες και επισκέπτονται το νησί. Αυτοί οι αριθμοί αναδεικνύουν την Τήνο ως το πρώτο θρησκευτικό προορισμό στην Ελλάδα³⁵.

Εικόνα 5: Παναγία Τήνου

Ουσιαστικά το 70% των τουριστών που επισκέπτονται το νησί της Τήνου είναι θρησκευτικοί τουρίστες οι οποίοι έχουν μέση διάρκεια παραμονής στο νησί τρεις ημέρες. Αυτού του είδους ο τουρισμός αν μη τι άλλο έχει βοηθήσει πολύ το νησί αφού συνήθως ένας στους δέκα προσκυνητές κάποια στιγμή ξαναγυρνάει στην Τήνο, αλλά αυτή την φορά για διακοπές και για να γνωρίσει από κοντά και τις υπόλοιπες ομορφιές του νησιού.

4.1.4 Η οικονομική αυτοδυναμία του Π.Ι.Ι.Ε.Τ.

Το προσκύνημα της Παναγίας της Τήνου, λειτουργεί με τη μορφή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και αποτελεί ένα οικονομικά αυτοδύναμο φιλανθρωπικό και κοινωφελές ευαγές Ίδρυμα με την επωνυμία « Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου» με κοινωφελή δράση που επεκτείνεται σε όλη την Ελληνική επικράτεια και έξω από αυτήν.

Οι δαπάνες του Ιερού Ιδρύματος ελέγχονται και εγκρίνονται από το ελεγκτικό συνέδριο ενώ ο προϋπολογισμός και απολογισμός του υποβάλλονται για έλεγχο και έγκριση στα Υπουργεία Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομίας και Οικονομικών

---

³⁵ Ιωάννου, 2012, 22

Το πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου, με βάσει τους σκοπούς του και την σχετική νομοθεσία, μπορεί εκτός των δαπανών λειτουργίας του να προβεί σε άλλες δαπάνες μόνο αν αυτές αφορούν στην επίτευξη φιλανθρωπικών ή γενικότερα κοινωφελών σκοπών.

Η οικονομική αυτοδυναμία του Ιδρύματος αλλά και όλα τα περιουσιακά στοιχεία που διαθέτει προέρχονται αποκλειστικά από δωρεές, κληροδοσίες και αφιερώματα που προσφέρουν οι προσκυνητές από όλη την Ελλάδα και ολόκληρο τον κόσμο

Πίνακας 17: Απολογισμός Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελιστρίας Τήνου 2013-2014

	2013	2014
ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	5.000.486,00€	2.921.109,00 €
ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΠΑΝΩΝ	3.716.000,00 €	3.505.000,00 €

Πηγή: Απολογισμός Ι.Ι.Ε.Τ.

Όπως παρατηρούμε το έτος 2013 τα τακτικά έσοδα του Ιερού Ιδρύματος διαμορφώθηκαν στο ύψος των 5.000.486 ευρώ, ενώ το 2014 τα τακτικά έσοδα ήταν 2.921.109 ευρώ. Στα ποσά αυτά περιλαμβάνονται ποσά από εισπράξεις των παγκαριών, από πώληση εντύπων, από ευρωπαϊκή ξένων χάρτινων νομισμάτων και επιταγών, από ενοίκια ακινήτων, από τόκους, από εκποίηση χρυσού, από ιεροτελεστίες, από δωρεές και κληροδοσίες.

Ως προς τα έξοδα. Το συνολικό ύψος των δαπανών του Ιερού Ιδρύματος ανήλθε κατά την χρήση 2013 σε 3.716.000, ενώ το 2014 οι δαπάνες ήταν 3.505.000 ευρώ. Τα έξοδα του Ιερού Ιδρύματος καταλήγουν στην εύρυθμη λειτουργία του Π.Ι.Ι.Ε.Τ., σε επιχορηγήσεις, για κοινωνική πρόνοια, στην παιδεία και σε έργα υποδομής και λοιπές δραστηριότητες.

Παρόλη τη μείωση εσόδων που διαμορφώνεται στα ταμεία του Π.Ι.Ι.Ε.Τ., είναι ενδεικτικό ότι η συμβολή στην οικονομική ενίσχυση της κοινωνίας του νησιού είναι σταθερή.

4.1.5 Η Καθολική Θρησκευτική Ταυτότητα της Τήνου

Όταν κάποιος Έλληνας ορθόδοξος ακούσει για πρώτη φορά ότι στην Τήνο το νησί το συνδεδεμένο με το κατεξοχήν ορθόδοξο θεομητορικό προσκύνημα πως υπάρχουν και καθολικοί, αισθάνονται έκπληξη, ευχάριστη ή δυσάρεστη ανάλογα με τη πνευματική και θρησκευτική παιδεία του.

Κάποιοι το δέχονται περίπου σαν τους μουσουλμάνους όταν ακούσουν ότι στο έδαφος της Μέκκας βρίσκονται και άλλοι, μη μωαμεθανοί, ενώ οι πιο γραμματιζόμενοι εξηγούν ότι είναι οι απόγονοι των Ενετών της 4ης σταυροφορίας.

Η μεγάλη πλειονότητα των καθολικών κατοίκων της Τήνου δεν είναι απόγονοι ούτε των Ενετών, ούτε άλλων μεταναστών³⁶.

Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Τήνο από τη Β. Ελλάδα και τα άλλα νησιά του Αιγαίου προκειμένου να σώσουν τη ζωή τους και τη χριστιανική τους πίστη από την οθωμανική επέλαση κατά τον 15ο αιώνα. Η Τήνος, κατ' αίτηση των κατοίκων της, βρισκόταν κάτω από την άμεση βενετική κυριαρχία από το πρώτο μισό του 15ου αιώνα (γύρω στα 1415).

Ως τότε όλος σχεδόν ο πληθυσμός του νησιού ανήκε στην ορθόδοξη εκκλησία. Λιγοστές δεκάδες ήταν οι καθολικοί και όλοι, σχεδόν, κρατικοί υπάλληλοι.

Μετά το 1440 και κυρίως μετά το 1453, πολλοί κάτοικοι, χωριά και περιοχές ολόκληρες πέρασαν στην καθολική εκκλησία, χωρίς, βέβαια να αλλάξουν τη γλώσσα τους, τα έθιμά τους, τον τρόπο ζωής τους και, βέβαια, τους ναούς και τις περισσότερες θρησκευτικές τους παραδόσεις.

ΚΑΘΟΛΙΚΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

- **ΠΑΝΑΓΙΑ ΒΡΥΣΙΩΤΙΣΣΑ:** Σύμφωνα με την παράδοση, η Παναγία εμφανίστηκε στο όνειρο μοναχής που ανήκε στο Τρίτο Τάγμα του Αγίου Φραγκίσκου και της ανέφερε, υποδεικνύοντας την περιοχή, ότι είναι κρυμμένη κάτω από το χώμα και θέλει να βγει. Η μοναχή αναφέρει το γεγονός, αντιμετωπίζεται με δυσπιστία αλλά τελικά με την παραίνεση του Καθολικού Επισκόπου ξεκινάνε οι έρευνες που οδηγούν στην εύρεση της εικόνας της Παναγίας στο σημείο που χτίστηκε

³⁶ Αναστασίου, 2008, 136

στη συνέχεια το ξωκλήσι. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, η εικόνα της Παναγίας της Βρυσιώτισσας κατασκευάστηκε μάλλον στην Κωνσταντινούπολη, μεταφέρθηκε στην Τήνο γύρω στο 1453 και τοποθετήθηκε στο ξωκλήσι. Το ξωκλήσι αργότερα κατέρρευσε ή καταστράφηκε από εισβολείς και η εικόνα παρέμεινε στα ερείπια μέχρι να βρεθεί από τη μοναχή .

- **ΜΟΝΗ ΙΕΡΑΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ:** Το Μοναστήρι της Ιεράς Καρδίας του Ιησού, στο Εξώμβουργο της Τήνου, θεωρείται από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα της Ελλαδικής Καθολικής Εκκλησίας. Το 1663 οι Πατέρες Ιησουίτες φτάνουν στην Τήνο και εγκαθίστανται στο Εξώμβουργο. Το 1722 τους παραχωρείται, από τον καθολικό Επίσκοπο, ο ναός της Αγίας Αικατερίνης και δύο χρόνια αργότερα χτίζουν δίπλα νέο ναό (Αγία Σοφία) όπου παραμένουν μέχρι την εγκατάσταση τους στα Λουτρά (1837). Ο ναός επισκευάζεται το 1897 και μετονομάζεται σε ναό της Ιεράς Καρδίας του Ιησού. Το 1920 εγκαταλείπεται και ανακαινίζεται εκ νέου το 1941.

- **ΜΟΝΗ ΙΗΣΟΥΪΤΩΝ:** Το μοναστήρι των Ιησουϊτών ιδρύθηκε το 1670 με έδρα την τότε πόλη του Εξωμβούργου και αποτέλεσε την πρώτη καθολική μονή του νησιού.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, μόνασαν σε αυτό λίγοι αλλοδαποί μοναχοί, ασχολούμενοι με την κατήχηση και τη διαπαιδαγώγηση των νέων αλλά και με τη γεωργία.

Η βιβλιοθήκη της μονής αριθμεί πάνω από 6.000 τίτλους βιβλίων που χρονολογούνται από τον 16ο αιώνα, ενώ στη μονή λειτουργεί το Λαογραφικό Μουσείο Λουτρών.

- **ΜΟΝΗ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ:** Το μοναχικό τάγμα των Ουρσουλινών υπό την προστασία της αγίας Ούρσουλας ιδρύθηκε το 1535 στην Ιταλία από την Άντζελα Μερίτζι (1474-1540), η οποία ανακηρύχθηκε Αγία το 1768. Κατά τον 17ο αιώνα, το Τάγμα εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη και στις αρχές του 18ου έφτασε στην Ελλάδα (Τήνο).

Το 1704 οι πρώτες Ουρσουλίνες μοναχές φτάνουν στην Τήνο, ενώ το 1862 ιδρύεται το πρώτο οργανωμένο μοναστήρι στο χωριό Λουτρά από την Μαρία-Άννα Ληβς.

Η Μαρία-Άννα, Αγγλίδα πρώην διαμαρτυρόμενη το 1853 ονομάστηκε Ιγνατία προς τιμήν του προστάτη της, Άγιου Ιγνατίου και περιεβλήθη το μοναχικό ένδυμα του τάγματος των Ουρσουλινών. Λίγο αργότερα, ζήτησε την

άδεια από την καθολική εκκλησία να ιδρύσει στην Τήνο μοναστήρι Ουρσουλινών.

Με τη βοήθεια Γαλλίδων Ουρσουλινών που φτάνουν στην Τήνο, ιδρύει σε ηλικία 37 ετών και οργανώνει τη μονή. Διαθέτει μάλιστα ολόκληρη την πατρική της κληρονομιά για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

- **ΜΟΝΗ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝΩΝ:** Το τάγμα των Φραγκισκανών μοναχών ιδρύθηκε από τον Άγιο Φραγκίσκο της Ασίζης, στις αρχές του 13ου αιώνα. Στην Τήνο, οι πρώτοι μοναχοί έφτασαν το 1698 με την άδεια και την υποστήριξη της βενετικής εξουσίας.

Το 1715 προκαλούνται στη μονή σημαντικές καταστροφές από τους Τούρκους αλλά σε σύντομο χρονικό διάστημα οι μοναχοί επιστρέφουν και φιλοξενούν και τους Ιησουίτες μοναχούς, των οποίων η μονή έχει καταστραφεί ολοσχερώς.

Το 1792 στη θέση της αρχικής εκκλησίας, χτίζεται ο ναός του Αγίου Φραγκίσκου που θα αποτελέσει έκτοτε σημαντικό καθολικό προσκύνημα. Πρόκειται για μονόκλιτη θολοσκεπή βασιλική, με τρία Ιερά Βήματα τα οποία επικοινωνούν μεταξύ τους, εξυπηρετώντας τις περιπτώσεις όπου τελούταν η Θεία Λειτουργία ταυτόχρονα από διαφορετικούς ιερείς.

4.1.6 Εξωκκλήσια - Πανηγύρια

Αν κάτι υπάρχει σε αφθονία στην Τήνο είναι οι πολλές εκκλησίες και τα ξωκλήσια. Σε πολλές από αυτές τελούνται ειδικές λειτουργίες κατά την ονομαστική εορτή του εκάστοτε Αγίου αλλά και γάμοι και βαφτίσεις.

Η Τήνος στους αιώνες ενώνει το φυσικό περιβάλλον με τις διαφορετικές κατά καιρούς πολιτισμικές εισροές, διατηρώντας πάντα το ορθόδοξο και καθολικό δόγμα του χριστιανισμού. Σε διακόσια τετραγωνικά χιλιόμετρα, ξεκινώντας από τις νότιες ακτογραμμές και τα βράχια και ανεβαίνοντας προς τον βορρά, περνώντας τους λόφους της ενδοχώρας ξεφυτρώνουν συνολικά επτακόσια πενήντα εξωκλήσια, που όλα μαζί συνθέτουν αιώνες ιστορίας

Ο μεγάλος αριθμός των εκκλησιών είναι αποτέλεσμα τόσο του έντονου θρησκευτικού συναισθήματος των Τηνιακών όσο και της ανάγκης για προστασία των περιουσιών.

Την ημέρα εορτασμού του Αγίου, σε όλες τις εκκλησίες και τα εξωκλήσια του νησιού τελούνται μεγαλοπρεπείς Λειτουργίες. Χαρακτηριστικό του τόπου είναι πως κάθε πανηγύρι έχει το δικό του παραδοσιακό πιάτο.

Την ημέρα γιορτής του ενοριακού ναού ενός χωριού, συμμετέχουν όλοι ενεργά στις προετοιμασίες. Τεχνίτες ασπρίζουν την εκκλησία, ενώ γυναίκες γυαλίζουν και καθαρίζουν το χώρο και τοποθετούν λουλούδια στο Ιερό, στη συνέχεια σύμφωνα με την παράδοση που διατηρείται αναλλοίωτη έως και τις ημέρες μας, όλα τα νοικοκυριά είναι ανοικτά, τόσο για τους συντοπίτες, όσο και για τους επισκέπτες. Τα τραπέζια είναι στρωμένα επίσημα με πλουσιοπάροχα τοπικά εδέσματα και άφθονο κρασί. Το πανηγύρι ολοκληρώνεται με το χορό του συλλόγου, στην κεντρική πλατεία του χωριού.

4.2 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ

Ο εναλλακτικός τουρισμός που αναπτύσσεται στην Τήνο, ακόμα δεν είναι οργανωμένος στο βαθμό που να βοηθήσει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, σταδιακά όμως γίνονται προσπάθειες τόσο από τους αρμόδιους φορείς, όσο και από ομάδες νέων που αγαπάνε το νησί τους ώστε να διαδοθεί προς τα έξω και η εναλλακτική μορφή διακοπών στο νησί.

Πίνακας 18: Προοπτικές της Τήνου στους εθνικούς κλάδους του τουρισμού.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΜΒΕΛΕΙΑΣ	ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΝΟΥ
Ο Θαλάσσιος Τουρισμός (Nautical)	Καλή λόγω θέσης – μέτρια λόγω έλλειψης υποδομών
Ο Πολιτιστικός Τουρισμός (Culture)	Υψηλή λόγω της ύπαρξης μεγάλης ιστορικής και αρχαιολογικής αξίας τόπων
Τουρισμός Υπαίθρου (Country side)	Υψηλή – υπάρχει το χαρακτηριστικό φυσικό τοπίο
Περιηγητικός Τουρισμός (Touring)	Πολύ μικρή
Τουρισμός Υγείας και Ευεξίας (Health and Wellness)	Δεν υπάρχει υποδομή
Συνεδριακός Τουρισμός MICE	Πολύ καλή
Παραθεριστικός Τουρισμός (Sea side)	Πολύ καλή
Τουρισμός Πολυτελείας (Luxury)	Καλή

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2008, 123

Οι μέχρι τώρα διαδεδομένες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που αναπτύσσονται στην Τήνο είναι οι εξής:

- Πολιτιστικός τουρισμός
- Γαστρονομικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός
- Αναρριχητικός τουρισμός
- Περιηγητικός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός

4.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Πολιτιστικός τουρισμός ονομάζεται το υποσύνολο του τουρισμού σχετικά με τον πολιτισμό μιας χώρας ή περιοχής. Συγκεκριμένα ο τρόπος ζωής των ανθρώπων αυτών των γεωγραφικών περιοχών, η ιστορία τους, η τέχνη, η αρχιτεκτονική, θρησκεία και άλλα στοιχεία που συνέβαλλαν στην διαμόρφωση του τρόπου ζωής τους.

Ο πολιτιστικός τουρισμός περιλαμβάνει τον τουρισμό σε αστικές περιοχές, ιδιαίτερα σε ιστορικές, μεγάλες πόλεις και στις πολιτιστικές εγκαταστάσεις όπως μουσεία και θέατρα. Μπορεί ακόμα να περιλαμβάνει τουρισμό σε αγροτικές περιοχές αποτυπώνοντας τις παραδόσεις ιθαγενών πολιτιστικών κοινωνιών. Κατά γενική ομολογία η πολιτιστικοί τουρίστες ξοδεύουν ουσιαστικά περισσότερα από τους καθιερωμένους/τυπικούς τουρίστες.

Ως πολιτιστικός τουρισμός έχει οριστεί η μετακίνηση ανθρώπων σε πολιτιστικά αξιοθέατα μακριά από την καθιερωμένη περιοχή κατοικίας τους, με την προϋπόθεση να συλλέξουν νέες πληροφορίες και εμπειρίες ώστε να ικανοποιήσουν τις πολιτιστικές τους ανάγκες.

Από την προϊστορική εποχή μέχρι σήμερα η Τήνος παράγει πολιτισμό και έχει τη δική του, μοναδική, πολιτισμική ταυτότητα χάρη στην οποία χιλιάδες επισκέπτες έρχονται εδώ κάθε χρόνο. Ανυπολόγιστης αξίας είναι τα έργα των ανθρώπων, όπως τα περίφημα κυκλαδικά εδώλια που αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για σύγχρονους καλλιτέχνες σε όλο τον κόσμο, τα επιτεύγματα της αγγειογραφίας και της γλυπτικής. Τα δημιουργήματα των ανθρώπων, αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων, λαϊκών τεχνιτών ή των ίδιων των κατοίκων. Μεγάλος είναι και ο θρησκευτικός πλούτος του νησιού, καθώς σημαντικές μονές και εκκλησίες αποτελούν όχι μόνο

φημισμένα προσκυνήματα, αλλά και πολύ σπουδαία αρχιτεκτονικά μνημεία που διαφυλάσσουν στα μουσεία και τις βιβλιοθήκες τους πολύτιμα κειμήλια.

4.3.1 Αρχαιολογικοί χώροι

ο Κιόνια

Πρόκειται για έναν από τους σημαντικότερους τόπους λατρείας των αρχαίων Ελλήνων, άμεσα συνυφασμένο με την ίδρυση και τη διάρκεια ζωής της αρχαίας πόλης της Τήνου από τον 4ο αιώνα π.Χ. Αποτελεί το μοναδικό ιερό στις Κυκλάδες που είναι αφιερωμένο εξολοκλήρου στον Ποσειδώνα, το θεό της θάλασσας.

Κάποια ίχνη προϊστορικής κατοίκησης βρέθηκαν στην περιοχή δυτικά του ιερού, χωρίς όμως να διαπιστωθεί καμία συνέχεια μέχρι τα μέσα του 4ου αι. π.Χ., όπου ανάγονται οι πρώτες ενδείξεις λατρείας στο χώρο. Την ίδια εποχή μετατοπίστηκε από το Ξώμπουργο στην περιοχή της σημερινής χώρας της Τήνου το αστικό και διοικητικό κέντρο του νησιού, ενώ προς το τέλος του ίδιου αιώνα εμφανίζονται και τα πρώτα μνημειώδη κτίρια στα Κιόνια. Πριν από την ίδρυσή του υπάρχουν μαρτυρίες ότι προϋπήρχε ένα άλλο ιερό, χτισμένο μέσα σε άλσος. Εκεί λέγεται ότι κατέφευγαν οι ναυτικοί και όσοι ταξίδευαν, για να εξευμενίσουν το θεό της θάλασσας, ώστε να έχουν καλό ταξίδι και να μπορέσουν χωρίς προβλήματα να περάσουν απέναντι στο νησί της Δήλου, όπου θα κάνουν το προσκύνημά τους.

Η λατρεία του Ιερού αυτού διήρκεσε ως τον 4ο αι μ.Χ., όταν διαδόθηκε ο Χριστιανισμός, η καινούρια θρησκεία, και εγκαταλείφθηκε το μέχρι τότε ελληνικό δωδεκάθεο. Μετά την εγκατάλειψη της λατρείας του ιερού, πολλά οικοδομικά του σκέλη χρησιμοποιήθηκαν από τους ντόπιους για ανέγερση σπιτιών, εκκλησιών, καθώς και για πεζούλες στα χωράφια τους. Η τελειωτική καταστροφή του ναού επήλθε επί Ενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας, όταν οι κατακτητές εκμεταλλεύτηκαν ότι είχε απομείνει στο μέρος, αγάλματα, κίονες και άλλα σκέλη, για ανέγερση εκκλησιών και άλλων κτιρίων.

Από τις ανασκαφές των Βέλγων αρχαιολόγων Η. Demoulin και Ρ. Graindor στις αρχές του περασμένου αιώνα (1903 και 1905) ανακαλύφθηκαν τα κατάλοιπα του ναού, η κρήνη, τα αγάλματα, τα ψηφιδωτά, το περίφημο ηλιακό ρολόι του Ανδρόνικου από την Κύρηστο και άλλα. Μερικά από αυτά τα ευρήματα εκτίθενται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τήνου.

ο Ξώμπουργο

Ο βράχος του Εξωμβούργου βρίσκεται σε υψόμετρο 640 μ. και δεσπόζει στη μέση του νότιου τμήματος του νησιού. Αποτελεί σήμα κατατεθέν και κόσμημα της Τήνου και υποδέχεται τους επισκέπτες από τη στιγμή που το καράβι προσεγγίζει το λιμάνι της Χώρας. Είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη ζωή των κατοίκων της Τήνου και με την ασφαλή τους διαμονή, λόγω της φυσικής οχύρωσής του.

Τα πρώτα ίχνη κατοίκησης ανάγονται στην εποχή του Χαλκού, όταν κτίζεται το Κυκλώπειο τείχος του Ξώμπουργου. Το γεγονός αυτό μαρτυρεί ότι ο μέχρι τότε οικισμός στη θέση Βρυόκαστρο παύει να είναι ασφαλής, πιθανότατα λόγω θαλάσσιων επιδρομών, και οι κάτοικοί του αναγκάζονται να αναζητήσουν ένα ασφαλέστερο καταφύγιο.

Η ασφάλεια και η ειρήνη που επικρατούσε στο Αιγαίο τα κλασικά χρόνια έδωσε την ευκαιρία στους κατοίκους του νησιού να εγκαταλείψουν το Ξώμπουργο, ιδρύοντας πόλη στα παράλια. Έτσι ο βράχος θα παραμείνει στην αφάνεια ως τα Βυζαντινά χρόνια που θα κατοικηθεί ξανά, φτάνοντας στο απόγειό του. Οι επιδρομές και οι συνεχείς επιθέσεις ανάγκασαν τους Τηνιακούς να μαζευτούν ξανά γύρω από το γρανιτένιο βράχο, αρχικά ιδρύοντας πρωτεύουσα στην περιοχή του σημερινού χωριού Ξυνάρα.

Οι πληροφορίες δίνουν περίπου 100 κτίρια, σπίτια και καταστήματα, καθώς και δυο εκκλησίες στο Borgo (οικισμός έξω από το κάστρο). Οι κάτοικοι στην πλειονότητά τους ασχολούνταν με τη γεωργία. Η ζωή μέσα στο κάστρο ήταν στενόχωρη, καθώς οι δρόμοι ήταν στενοί και στα σπίτια μετά βίας χωρούσαν δυο άτομα. Οι κάτοικοι του κάστρου κυμαίνονταν στους 1000-2000.

Το κάστρο της Τήνου άντεξε σε πολλές επιδρομές: Σαρακινών, Τούρκων, Δυτικών κ.α. Το 1715-42 έγινε η τελευταία επιδρομή, η οποία ήταν και καταστροφική. Με ειδική συνθήκη μεταξύ των διοικητών του νησιού και των Τούρκων, το νησί περιήλθε στους τελευταίους, οι οποίοι φρόντισαν να καταστρέψουν ολοσχερώς το κάστρο. Έτσι, το «Φρούριο της Αγίας Ελένης», έπειτα από 508 χρόνια πέφτει. Οι κάτοικοι, όσοι δε μετακόμισαν στη νεοσύστατη Χώρα, εγκαταστάθηκαν σε χωριά, εγκατέλειψαν το νησί ή μάταια προσπάθησαν να κατοικήσουν στο νεκρό πλέον Borgo. Τότε ήταν, άλλωστε, που έλαβε και το σημερινό όνομά του το Εξώμβουργο ή Ξώμπουργο, από την ιταλική πόλη

“soborgo” που σημαίνει προάστιο . Ο οικισμός «έσβησε» μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα.

4.3.2 Μουσεία πολιτισμού και αναβίωσης

ι. ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ

- **Μουσείο τηνιακών καλλιτεχνών**

Μια αίσθηση για τους καλλιτέχνες που κατάγονται από την Τήνο μπορεί κανείς να πάρει στο Μουσείο Τηνίων Καλλιτεχνών. Βρίσκεται στον προαύλιο χώρο του Ναού της Ευαγγελίστριας. Περιέχει πολλά αντιπροσωπευτικά δείγματα έργων καλλιτεχνών που κατάγονται από την Τήνο. Υπάρχουν αξιόλογα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, αυθεντικά καθώς και αντίγραφα. Ανάμεσα στους καλλιτέχνες που έχουν φιλοτενήσει τους ζωγραφικούς πίνακες είναι οι Ν. Γύζης, Νικηφόρος, Νικόλαος και Περικλής Λύτρας, Γ. Ρόιλος, Μ. Ρενιέρης, Γ. Γαϊτής, ενώ υπάρχουν επίσης γλυπτά και ανάγλυφα του Γ. Χαλεπά, Λ. Σώχου, Δ. Φιλιππότη, Γ. Βιτάλη, Λάζαρου και Μάρκου Φυτάλη και του Ιωάννη Βούλγαρη.

- **Πινακοθήκη**

Η Πινακοθήκη στεγάζεται σε έναν ευρύ χώρο στο εσωτερικό του περιβόλου της εκκλησίας της Μεγαλόχαρης. Περιέχει περισσότερους από 100 πίνακες, αυθεντικούς και αντίγραφα, πολλών διάσημων ζωγράφων, Τηνίων και μη, όπως: Ν. Λύτρα, Γ. Ιακωβίδη, Ν. Γύζη, Κ. Παρθένη, Ι. Αλταμούρα, Κ. Βολονάκη, Γ. Ροΐλου. Επίσης, στο χώρο αυτό, εκτίθενται αναγεννησιακοί πίνακες από την Ιταλία και τα Ιόνια νησιά. Εκτός αυτών, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει διάφορα διακοσμητικά ευρωπαϊκής τέχνης, βάζα, έπιπλα, έναν αξιόλογο καθρέπτη και άλλα αντικείμενα μεγάλης αξίας.

- **Μαυσωλείο Έλλης**

Το Μαυσωλείο της Έλλης είναι ένας μικρός χώρος με μεγάλη ιστορική σημασία, στο κτιριακό συγκρότημα του Ιερού Ναού Ευαγγελίστριας. Ξυπνάει τις μνήμες από τη 15η Αυγούστου 1940, όταν το αγκυροβολημένο στο λιμάνι της Τήνου, καταδρομικό Έλλη που συμμετείχε στον εορτασμό της Κοιμήσεως της

Θεοτόκου, βυθίστηκε από ιταλικό υποβρύχιο. Στο Μαυσωλείο της Έλλης υπάρχει το οστεοφυλάκιο των θυμάτων του τορπιλισμού, των πρώτων θυμάτων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα. Φυλάσσεται ακόμη τμήμα της τορπίλης που έπληξε το καταδρομικό και αντικείμενα που ανασύρθηκαν κατά την ανέλκυση του σκάφους (1955) ή ξεβράστηκαν στο λιμάνι της Τήνου. Δίπλα από το Μνημείο της Έλλης (κοντά στο φάρο του παλιού λιμανιού), φυλάσσεται ένα από τα κανόνια του καταδρομικού που συντηρήθηκε κατάλληλα και χρησιμοποιείται για κανονιοβολισμούς σε μεγάλες εορτές.

ii. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΣΚΙΤΣΟΥ

Η Τήνος εκτός από μεγάλους γλύπτες και ζωγράφους, έχει και τους γελοιογράφους της. Αν μάλιστα σκεφτεί κανείς ότι ένας τόπος γεννάει έναν γελοιογράφο κάθε εκατό χρόνια, ενώ υπάρχουν έθνη που δεν έχουν παρουσιάσει ούτε έναν στα χίλια χρόνια, τότε ασφαλώς ο Φαλατάδος (χωριό Τήνου) αποτελεί μοναδική εξαίρεση. Και αυτό γιατί γέννησε δύο σε διάστημα δέκα ετών. Οι γνωστοί γελοιογράφοι Κώστας και Βασίλης Μητρόπουλος, που έλκουν την καταγωγή τους από το χωριό αυτό, μας προσκαλούν στο μικρό αυτό Μουσείο σε μια περιήγηση η οποία θα προκαλέσει άφθονο γέλιο που τόσο έχουμε ανάγκη σήμερα, αλλά και προβληματισμό μέσα από τα μηνύματα που περνούν τα σκίτσα.

iii. ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Το Μουσείο Παραδοσιακής Κεραμικής Τήνου δημιουργήθηκε πριν από τρία χρόνια στην Αετοφωλιά (χωριό Τήνου), επίκεντρο της αγγειοπλαστικής δραστηριότητας στο νησί από τη δεκαετία του '30 έως και το 1960 που έπαψε να λειτουργεί και το τελευταίο καμίνι. Το 1989 ο Πολιτιστικός Σύλλογος Αετοφωλιανών, θέλοντας να αναδείξει την αρχαία τέχνη του πηλού που ανθούσε εδώ ήδη από τους Γεωμετρικούς Χρόνους, αγόρασε ένα παλιό τηνιακό σπίτι, εξασφαλίζοντας στέγη για το μουσείο. Το κτήριο επισκευάστηκε, τα εκθέματα συγκεντρώθηκαν, το παραδοσιακό καμίνι κατασκευάστηκε και η λειτουργία ξεκίνησε. Η συλλογή του μουσείου περιλαμβάνει περισσότερα από 200 κεραμικά αντικείμενα που δώρισαν οι κάτοικοι της Αετοφωλιάς και των γύρω χωριών, τα οποία προέρχονται είτε από εγχώρια παραγωγή είτε από περιοχές του εξωτερικού, όπως από το Τσανάκαλε της Τουρκίας, τη Γαλλία, την Ιταλία και την

Ολλανδία. Τα αγγεία που έφτασαν εδώ από άλλα νησιά (Σίφνος, Χίος, Κρήτη κλπ.) μαρτυρούν ότι η Τήνος υπήρξε σημαντικός εμπορικός σταθμός κατά τον 18ο και 19ο αιώνα.

Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει από κοντά είδη όπως, η τηνιακή στάμνα, φαρδύκωλα σταμνιά, κουκνουκιά, λάηνα, λαήνι, κ'πακ', φουφού, ζάρα, γαλατερό, τσ'κάλι, πιθάρι, κουμί, μυσέλι, αρμεγιό, καπνιστήρια, θυμιατήρια και ανθοδοχεί. Παράλληλα, στην πλατεία της Αετοφωλιάς λειτουργεί εργαστήριο κεραμικής, όπου ο παλιός κεραμοποιός Γιάννης Εξιλιζές παραδίδει μαθήματα κατασκευής κεραμικών σκευών.

iv. ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΟΚΛΗΣ

Τον εικαστικό χάρτη του Αιγαίου εμπλουτίζει το μουσείο Κώστα Τσόκλη στην Τήνο. Το πρώην δημοτικό σχολείο του χωριού Κάμπρος της Τήνου που ερημώθηκε από μαθητές, επεκτάθηκε, μετεξελίχθηκε και επαναχρησιμοποιείται ως χώρος που στεγάζει το έργο και τον λόγο του Κώστα Τσόκλη. Το μουσείο, αφιερωμένο στους ανθρώπους της Τήνου, προσαρμόζεται στις νέες μουσειολογικές απαιτήσεις και επιστρέφει τον «χώρο» τον οποίο δανείζεται στη γνώση, επαναπροσδιορισμένο υπό το πρίσμα της καλλιτεχνικής ματιάς.

Τον επισκέπτη του μουσείου υποδέχεται ο Αι-Γιώργης με τον δράκο στον προαύλιο χώρο του, ενώ την αρχιτεκτονική του κτιρίου έχει επιμεληθεί ο Μάνος Περράκης σε απόλυτο συγχρωτισμό με την αισθητική του νησιού. Κυριαρχεί το λευκό και η πέτρα. Το μουσείο, ο Κώστας Τσόκλης το οραματίστηκε ως πνευματικό παιδί του και σε αυτό θα έχουμε τη δυνατότητα όχι μόνο να βλέπουμε το συνεχώς ανανεούμενο έργο του αλλά και αναφορές στο έργο άλλων καλλιτεχνών με τους οποίους ακολούθησε παράλληλες πορείες. Κυρίως όμως, το μουσείο αυτό μπορούμε να το δούμε και ως ένα ιδιόμορφο βιογραφικό του καλλιτέχνη.

Το εσωτερικό του χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη αφορά στην γενιά του '60, μια γενιά με όραμα που σπάει τα «ελληνικά στεγανά», αναμειγνύει στην τέχνη της προϊόντα της διεθνούς υποκουλτούρας και καταρρίπτει το μύθο της «αμόλυντης», πρωτογενούς δημιουργίας. Οι «άγιοι φίλοι» του Κώστα Τσόκλη, ουσιαστικά είναι η αίθουσα-φόρος τιμής στους ανθρώπους που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο και επηρέασαν τη ζωή και το έργο του καλλιτέχνη.

Ο ενδιαμέσος χώρος που στην ουσία ενώνει την πρώτη αίθουσα με την τρίτη συμπίπτει με ένα είδος βιογραφίας του καλλιτέχνη γραμμένη στους μακρόστενους τοίχους και συμπληρώνεται και από την προβολή του έργου «ο Οδοιπόρος». Στην τρίτη αίθουσα συναντάμε την «Απρονοησία του Προμηθέα». Η φωτιά που ατέρμονα κατακαίει, η απόγνωση, το κλάμα, ο θάνατος. Βρισκόμαστε στην κόλαση του Δάντη και ωστόσο δεν είμαστε μόνοι μέσα σε αυτή εν τέλει. Πολλαπλασιασμένο το είδωλό μας καθώς και των υπόλοιπων επισκεπτών, μας συντροφεύει σε αυτό.

v. ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΡΜΑΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

Το Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στον Πύργο της Τήνου δημιουργήθηκε από το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), το οποίο έχει και την ευθύνη για τη λειτουργία του. Ανήκει στο Δίκτυο Θεματικών Μουσείων του Ιδρύματος και είναι το πρώτο του είδους του στην Ελλάδα.

Στο Μουσείο παρουσιάζεται η τεχνολογία του μαρμάρου, υλικού που κατέχει ιδιαίτερη θέση στην αρχιτεκτονική και την τέχνη της Ελλάδας από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας, ενώ παράλληλα περιγράφεται αναλυτικά το πλέγμα εργαλειακού εξοπλισμού και τεχνικών. Ταυτόχρονα, με την έμφαση που δίνεται στην προβιομηχανική και πρωτοβιομηχανική Τήνο, του σημαντικότερου νεοελληνικού κέντρου Μαρμαροτεχνίας, αναδεικνύεται το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκαν τα τοπικά εργαστήρια.

Η μόνιμη έκθεση περιλαμβάνει ποικίλα κοσμικά, εκκλησιαστικά, επιτύμβια και καθημερινής χρήσης πρωτότυπα έργα σε μάρμαρο (υπέρθυρα, κρήνες, οικόσημα, φουρούσια, προσκυνητάρια, γουδιά, κ.ά.), πήλινα προπλάσματα και γύψινα αντίγραφα, εργαλεία λατόμευσης και Μαρμαροτεχνίας, μηχανολογικό εξοπλισμό, αρχαιακό υλικό, καθώς και την πλουσιότερη συλλογή σχεδίων παλαιών μαρμαρογλυπτών που υπάρχει στην Ελλάδα. Αυτός ο αξιοσημείωτος αριθμός αυθεντικών αντικειμένων συγκεντρώθηκε κυρίως χάρις στην ευαισθητοποίηση ιδιωτών αλλά και φορέων, οι οποίοι τα δώρισαν ή τα παραχώρησαν στο Ίδρυμα. Σε συνδυασμό, εξάλλου, με τις αλληλένδετες αναπαραστάσεις λατομείου, εργαστηρίου Μαρμαροτεχνίας και συναρμογής δεσποτικού θρόνου, οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν παραδοσιακές τεχνικές και διαδικασίες που αφορούν την εξόρυξη, την πρώτη επεξεργασία και μεταφορά του μαρμάρου, καθώς και τη μορφοποίηση και

τοποθέτηση μιας κατασκευής· με άλλα λόγια, τη διαδρομή από την πρώτη ύλη έως το ολοκληρωμένο έργο. Παράλληλα, το οπτικοακουστικό υλικό της έκθεσης ζωντανεύει με τρόπο άμεσο τις παραδοσιακές μεθόδους εργασίας του λατόμου και του μαρμαροτέχνη, ενώ οι εικόνες του οδοιπορικού καταγράφουν την έντονη παρουσία του μαρμάρου σε ολόκληρο το νησί και παροτρύνουν τους επισκέπτες σε δικές τους περιηγήσεις.

4.3.3 Ίδρυμα Τηνιακού πολιτισμού

Το Ίδρυμα Τηνιακού πολιτισμού (Ι.ΤΗ.Π) είναι κοινωφελές, μη κερδοσκοπικό Ν.Π.Ι.Δ. Επιχορηγείται και στηρίζεται από το Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου (Π.Ι.Ι.Ε.Τ) και σκοποί του είναι: «Η έρευνα, η μελέτη και η προβολή της ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Τήνου, καθώς και του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της, η ανάδειξη των καλλιτεχνικών και των εν γένει πνευματικών επιτευγμάτων των εκ Τήνου καταγόμενων, καθώς και η ενίσχυση, ενθάρρυνση και προβολή της προσπάθειας νέων καλλιτεχνών και άλλων ανθρώπων του πνεύματος στο πλαίσιο της διατήρησης και συνέχισης της παράδοσης που καταξίωσε πανελληνίως την Τήνο, την έκανε να ακτινοβολεί και την κατέταξε σε περίοπτη θέση στον τομέα των εικαστικών τεχνών».

Στο σύντομο χρόνο λειτουργίας του, το Ίδρυμα έχει επιτύχει να συνδυάζει πολιτιστικά γεγονότα υψηλού επιπέδου, με την σταθερή έγνοια και φροντίδα του για τον εντόπιο Τηνιακό πολιτισμό, την παράδοση και τους δημιουργούς του.

➤ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Στο νεοκλασικό μέγαρο του, πραγματοποιούνται κάθε χρόνο μεγάλες εκθέσεις με θεματικές από το νησί. έχει πραγματοποιηθεί έκθεση:

- λιθαναγλύφων, και ιερών εικόνων
- παλαιότερους καλλιτέχνες (έκθεση Ν. Γύζη, Νικηφόρου Λύτρα) και νεότερους
(Χαράκτη Μπάμπη, Ρετζεπόπουλο και το γλύπτη Λάζαρο Λαμέρα)

- Την Τέχνη στην Ελλάδα του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα (ζωγραφική , φωτογραφία, ξυλογλυπτική κ.α.)
- Στους Τηνιακούς καταγωγής εκπρόσωπους των διαφόρων τάσεων κ.α.

➤ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Στο νεοκλασικό μέγαρο επίσης πραγματοποιούνται μεγάλα Πανελλήνια και Διεθνή συνέδρια και σεμινάρια, όπως:

- Σεμινάριο για τον Καρκίνο του Πνεύμονα.
- Σεμινάριο του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων της Παντείου: «History & Philosophy of IR»
- Θερινό σεμινάριο του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, «Ιστορία και Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων».
- Συνέδριο για την Έρευνα στην Οικονομική Θεωρία και Οικονομετρία
- International Lung Cancer seminar, διεθνές ιατρικό συνέδριο με θέμα τον Καρκίνο του Πνεύμονα.
- Ιερατικό Συνέδριο της Ιεράς Μητροπόλεως Σύρου Τήνου: «Σύγχρονες Ποιμαντικές Διαστάσεις του Ενοριακού έργου»
- 2ο Φωτογραφικό Συνέδριο στην Τήνο
- Συνέδριο: Από την Τήνο του Βενετού Δόγη, στην Τήνο της Υψηλής Πύλης.

4.3.4 Πολιτιστικές εκδηλώσεις - Φεστιβάλ

Στο νησί διοργανώνονται ποικίλες εκδηλώσεων και φεστιβάλ, που με την κατάλληλη προβολή μπορούν να προσελκύσουν τουρισμό. Αυτές είναι:

Το Φεστιβάλ Τήνου (Εξωμβούργου) : Το φεστιβάλ ξεκίνησε να διοργανώνεται από την Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Εξωμβούργου, η οποία το υλοποιούσε έως και το 2010. Σήμερα πραγματοποιείται από την Κοινοφελή Επιχείρηση Υπηρεσιών Δήμου Τήνου με τη στήριξη του καλλιτεχνικού διευθυντή Κ. Ροδαμίτη Θέμη. Το φεστιβάλ διοργανώθηκε για πρώτη φορά το Μάιο του 2001 ως φεστιβάλ κλασικής μουσικής, ενώ στη συνέχεια επεκτάθηκε σε μουσικό-καλλιτεχνικό-πολιτιστικό. Στόχος του Δήμου είναι η ανάδειξη των ντόπιων καλλιτεχνών, των χώρων πολιτισμού και γενικότερα η παρουσίαση πολιτιστικών δρώμενων τόσο

στους κατοίκους όσο και στους επισκέπτες συμβάλλοντας έτσι στη πολιτική ανάπτυξη του νησιού.

Τον κύριο χώρο πραγματοποίησης των εκδηλώσεων αποτελεί το προαύλιο της Μονής Ουρσουλινών, στο χωριό Λουτρά. Παρόλα αυτά οι υπαίθριοι χώροι, οι εκκλησίες, τα μουσεία και οι παραλίες αξιοποιούνται για να φιλοξενήσουν τις ανάλογες εκδηλώσεις. Οι εκδηλώσεις απευθύνονται σε φίλους της μουσικής, του θεάτρου, του χορού, της ζωγραφικής, της γλυπτικής, της λογοτεχνίας της φωτογραφίας αλλά και του κινηματογράφου.

Το φεστιβάλ χρηματοδοτείται από χορηγίες ιδιωτών όπως επίσης και από τα έσοδα των πωλήσεων των εισιτηρίων από τις συναυλίες και τις υπόλοιπες εκδηλώσεις της προηγούμενης χρονιάς, Ορισμένες από τις εκδηλώσεις που έχουν χαρακτήριστη στη μνήμη των ντόπιων κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ είναι:

- ❖ Η τιμητική εκδήλωση το 2005 στον κορυφαίο φιλέλληνα συγγραφέα Ζακ Λακαριέρ, λίγες μέρες πριν φύγει από τη ζωή.
- ❖ Η εικαστική παρέμβαση του Κώστα Τσόκλη το 2006 στο εγκαταλελειμμένο χωριό Μοναστήρια, όπου για πρώτη φορά σε ελληνικό αλλά και διεθνές επίπεδο, ένα ολόκληρο χωριό ντύθηκε με καθρέφτες και έργα του ίδιου.
- ❖ Μια βραδιά σταθμό για τα πολιτιστικά δρώμενα του νησιού αποτέλεσε η συναυλία του Νίκου Παπάζογλου στο χωριό Λουτρά, η οποία είχε συγκινητική ανταπόκριση.
- ❖ Σημαντικές εκθέσεις αλλά και ιδιαίτερες εκθέσεις για τους κορυφαίους Έλληνες δημιουργούς, όπως για τον Γιαννούλη Χαλεπά, το Νικόλαο Γύζη αλλά και πολλούς άλλους.
- ❖ Πρωτότυπες βραδιές αφιερωμένες σε μεγάλους Έλληνες ποιητές και συγγραφείς όπως ο Καβάφης, ο Ρίτσος και άλλοι.
- ❖ Παραγωγές και δημιουργούς όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Μάνος Χατζηδάκης και πολλοί άλλοι.
- ❖ Σε χώρους ιδιαίτερου φυσικού κάλλους πραγματοποιούνται εκδηλώσεις με μεγάλη συμμετοχή του κόσμου όπως ο θεσμός «Όλοι μαζί τραγουδάμε», που πραγματοποιείται κάθε χρόνο με διαφορετικό θέμα.

Αρκετοί από τους πιο σημαντικούς Έλληνες συνθέτες και τραγουδιστές έχουν περάσει από το ιστορικό χώρο της πρώην Μονής Ουρσουλινών.

Το Διεθνές Λογοτεχνικό Φεστιβάλ: Το φεστιβάλ διοργανώνεται τα τρία τελευταία χρόνια, συνήθως το μήνα Ιούλιο με τη βοήθεια του καλλιτεχνικού διευθυντή Ντίνου Σιώτη στο Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού, στο θέατρο Βωλάξ εναλλακτικά στη πλατεία του χωριού Πύργος. Αποτελεί τόπο συνάντησης των καλύτερων συγγραφέων διεθνώς και σημειώνει αυξανόμενη ανταπόκριση από όλο τον κόσμο εξαιτίας της μοναδικότητάς του και της παρουσίασης των έργων των συγγραφέων.

Το διεθνές τζαζ φεστιβάλ: Το Φεστιβάλ μουσικής Τζαζ ξεκίνησε στο Ι.ΤΗ.Π. το 2009 και με τις προσπάθειες του Ιδρύματος, μουσικών, εθελοντών, φίλων της Τζαζ και της Τήνου και φυσικά του καλλιτεχνικού του διευθυντή Γιώργου Κοντραφούρη και των συνεργατών του μετατράπηκε γρήγορα σε θεσμό που κορυφώνει τα πάντα πολιτιστικός πλούσια καλοκαίρια της Τήνου. Το **JAZZONTINOS2015** πραγματοποιείται όπως κάθε χρόνο το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου με τη συμμετοχή σπουδαίων μουσικών με διεθνή καριέρα.

Tinos world music festival: Το tinos world music festival διοργανώνεται τα τελευταία 3 χρόνια στο ίδρυμα Τηνιακού πολιτισμού με σκοπό την ψυχαγωγία του Τηνιακού πολίτη αλλά και του τουρίστα που θα σπεύσει από κάθε γωνιά της Ελλάδας. Το κύριο όργανο που πρωταγωνιστεί σε αυτή τη μουσική παράσταση είναι το λαούτο. Το λαούτο, το έγχορδο μουσικό όργανο που κυριαρχεί αιώνες τώρα στην ευρύτερη λεκάνη της Μεσογείου, εστιάζει το Tinos World Music Festival.

Το λαούτο, στεριανό ή νησιώτικο, που συγγενεύει με τον ταμπουρά, τη λάφτα, το σάζι και το ούτι, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο μιας μουσικής παράδοσης αιώνων, βαθιά ριζωμένης στους λαούς που βρέχονται από τη Μεσόγειο και όχι μόνο. Διαδραματίζοντας ρόλο πρωταγωνιστικό ή συνοδευτικό, το λαούτο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ταυτότητας διαφορετικών μουσικών ειδών που γεννήθηκαν στις περιοχές αυτές, και ανάγεται πολλές φορές ακόμα και σε πολιτιστικό τους σύμβολο.

4.3.5 Πολιτιστικές εκδηλώσεις τοπικών συλλόγων

Η Γιορτή Αγκινάρας: Διοργανώνεται από το 2005 από τη Δημοτική Ενότητα Κώμης στις αρχές Μαΐου και πραγματοποιείται για μία μόνο μέρα στην κεντρική

πλατεία του χωριού με τη συμμετοχή των κατοίκων αλλά και των τοπικών παραγωγών. Πρόκειται για μια θεματική γιορτή με σκοπό την προώθηση του τοπικού προϊόντος της αγκινάρας αλλά και γενικότερα την αγροτική ανάπτυξη του νησιού. Η εκδήλωση έχει μεγάλη απήχηση με τη πάροδο των χρόνων, υπολογίζεται πως κάθε χρόνο συμμετέχουν στη γιορτή περίπου τρεις χιλιάδες άτομα από τα οποία μόνο τα πενήντα είναι εθελοντές. Κατά τη διάρκεια της γιορτής γίνεται έκθεση με φωτογραφίες από όλα τα στάδια που περνάει η αγκινάρα έως ότου φτάσει στο τραπέζι μας, ενώ παρουσιάζονται η ιστορία της αγκινάρας, οι διάφοροι τρόποι μαγειρέματος της όπως και τοπικές συνταγές που έχουν ως βασικό υλικό την αγκινάρα.

Η Γιορτή της Κάπαρης: Πραγματοποιείται στην κεντρική πλατεία του χωριού Ποταμιά στα τέλη Ιουλίου για μία μόνο μέρα τα τέσσερα τελευταία έτη, από το 2010, ενώ παρατηρείται μεγάλη απήχηση στους επισκέπτες του νησιού. Σκοπός της εκδήλωσης είναι η προβολή της ως τοπικό προϊόν, η ανάδειξη της διαφορετικότητας της ως υλικό και η παρουσίαση διαφόρων συνταγών με βάση την κάπαρη.

Η Εορτή αναβίωσης της Τράτας: Είναι ετήσια εκδήλωση που πραγματοποιείται από το 2008 από το Δήμο ΤΗΝΟΥ στη παραλία των Κιονίων κατά τα τέλη Αυγούστου και αφορά την παρουσίαση του τρόπου ψαρέματος με την τράτα. Κάθε χρόνο κατά την αναβίωση του εθίμου, συμμετέχουν στη γιορτή περίπου 1.500 άτομα και γύρω στους είκοσι εθελοντές.

Η Γιορτή του Μελιού: Διοργανώνεται από τη Κοινότητα Κάμπου, τη Δημοτική Ενότητα Εξωμβούργου/ Τήνου και του Μελισσοκομικού Συλλόγου στη κεντρική πλατεία του χωριού στις αρχές Σεπτεμβρίου με σκοπό τη προβολή του θυμαρίσιου μελιού. Η εκδήλωση οργανώνεται με τη βοήθεια των εθελοντών, που υπολογίζονται γύρω στα τριάντα άτομα και γνωρίζει μεγάλη απήχηση με την πάροδο των χρόνων. Υπολογίζεται πως ο αριθμός των συμμετεχόντων ξεπερνά τις 2.500 άτομα, κυρίως εκτός του νησιού. Επιδίωξη των φορέων που οργανώνουν τη γιορτή είναι η προβολή αλλά και η προώθηση του μελιού μέσω της παρουσίασης των ευεργετικών ιδιοτήτων του, την αναπαράσταση του τρύγου αλλά και με την παρουσίαση συνταγών με βάση το μέλι.

Το Ρακιζιό : Πραγματοποιείται από το 1996 στην αυλή του πρώην Δημοτικού σχολείου Φαλατάδου, από το Σύλλογο Φιλοπροόδων Φαλατάδου, την Τοπική Κοινότητα αλλά και από το Δήμο Τήνου στα μέσα Σεπτεμβρίου. Παρουσιάζεται ο τρόπος παραγωγής της τοπικής ρακής μέσα από την αναπαράσταση της απόσταξης την ημέρα της εκδήλωσης με πρωτοφανή απήχηση κυρίως από επισκέπτες του νησιού.

Η Γιορτή της ρίγανης : Πραγματοποιείται στο χωριό Δύο χωριά τα τελευταία 3 χρόνια και η συμμετοχή του κόσμου γεμίζει την πλατεία. Η εκδήλωση διεξάγεται στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Τήνου και όσοι την παρακολουθήσουν θα γευτούν μεζέδες με βάση τη ρίγανη. Την οργάνωση έχει ο Σύλλογος Δυο Χωριών ,με τη συνεργασία της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου Τμήμα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Κυκλάδων

Τα χοιροφάγια : Σχεδόν σε όλα τα χωριά της επαρχίας και των νησιών είναι η εποχή που ο κόσμος σφάζει τα ζωντανά του. Στο χωριό Τριαντάρος όμως γίνεται κάθε χρόνο ένα μικρό πανηγυράκι με καλεσμένους... όλο το νησί.

Μια μέρα πριν, οι άνδρες του χωριού σφάζουν και τεμαχίζουν τους χοίρους. Ξεχωριστά οι μπριζόλες, τα πλευρά. Σχεδόν όλο το βράδυ, γίνεται η προετοιμασία μέχρι που το μεσημέρι της επομένης μέρας ο κόσμος καταφτάνει. Ανάβουν τα ξύλα, τα καζάνια μπαίνουν πάνω στη φωτιά και το γλέντι ξεκινά.

Το κρασί δεν λείπει από καμιά παρέα και οι πρώτες σούπες είναι έτοιμες. Οι ψήστες δεν σταματούν λεπτό, για να εξυπηρετήσουν όλους τους επισκέπτες ψήνουν ασταμάτητα από το πρωί μέχρι το απογευματάκι. Οι μεζέδες βγαίνουν ο ένας πίσω από τον άλλον, ζεστοί και λαχταριστοί. Μικροί μεγάλοι και παιδιά δείχνουν να το διασκεδάζουν με την ψυχή τους. Μια παράδοση χρόνων που αναβιώνει και στις μέρες για τον ίδιο σκοπό και με το ίδιο κέφι.

4.4 ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ένα τριήμερο στην Τήνο αρκεί για να γνωρίσει κάποιος τα γαστρονομικά μονοπάτια του νησιού. Μια μικρή κοινωνία στη χώρα μας έχει βρει τους τρόπους να ανθεί μέσα από την παραγωγή και τη μεταποίηση των καρπών της γης και της φύσης. Να δημιουργεί προϊόντα αξιόλογα, με τη στάμπα της αυθεντικότητας που στηρίζεται μεν στην παράδοση, αλλά δεν περιορίζεται μόνο σ'

αυτή. Να δημιουργεί αξία στον τόπο, στον παραγωγό και στον καταναλωτή, ταυτόχρονα.

Στην Τήνο υπάρχουν τοπικά τρόφιμα και ποτά που κλείνουν το μάτι στο σήμερα και στο αύριο. Δεν αποτελούν τρόφιμα – σουβενίρ, αποτελέσματα μιας σειράς , μουσειακής αντιμετώπισης του γαστρονομικού πλούτου της περιοχής, όπως συχνά βλέπουμε στη χώρα μας. Είναι ζωντανές γεύσεις, καταναλώσιμες σε παρόντα χρόνο, στην καθημερινότητα της σύγχρονης ζωής. Έτσι δεν απαιτούν τελετουργία και ανάκληση της μνήμης μιας επίσκεψης στο νησί προκειμένου να βρουν μια θέση στο τραπέζι. Αντίθετα, βγαίνουν αυθόρμητα και εντάσσονται στον μεζέ της ημέρας, στη γευστική ανταμοιβή του καταναλωτή της πόλης που ψάχνει τη μοναδικότητα της γεύσης.

Είναι προϊόντα με εύρος και βάθος, μνήμη και φιλοδοξία, γεύση και θρέψη, που απευθύνονται σε αποδέκτες με υψηλό γαστρονομικό κριτήριο.

Η Τήνος έχει το χώμα, την ιστορία, τη γνώση και το μεράκι να παράγει νοστιμιά και να την πακετάρει με όρους σύγχρονης ζωής σε βαζάκια γεμάτα λιχουδιαστή προσμονή, σε σακουλάκια που προκαλούν την εγκράτεια σου ή σε μπουκάλια που ανυπομονείς να σε γεμίσουν δροσερή γεύση. Το Νησί καταφέρνει να εξελίσσεται σε έναν κορυφαίο γαστρονομικό προορισμό, για δύο βασικούς λόγους:

Ο πρώτος είναι ότι στον τόπο υπάρχει γαστρονομικό κριτήριο στους ίδιους τους κατοίκους. Δεν περιμένουν τον Αθηναίο ή τον τουρίστα να τους προσδιορίσει το επίπεδο ποιότητας μιας γεύσης . Έχουν οι ίδιοι « εσωτερικό έλεγχο » γιατί έχουν ακραία τοπική αγορά , μεταξύ τους . Είναι αυστηροί , γιατί έχουν μάθει ότι το τρόφιμο και το ποτό που θα εμπορευτείς δεν νοείται να είναι υποδεέστερο απ' αυτό που θα ήθελες στο δικό σου τραπέζι , σπίτι σου . Εκεί που ξέρεις ότι μόνο το καλύτερο είναι αποδεκτό! Και αυτό το νοιώθεις μέσα από το αγνό , περήφανο χαμόγελο τους , όταν σου προσφέρουν με καμάρι το προϊόν που κόπιασαν να φτιάξουν ώστε να δικαιώσει τα δικά τους αυστηρά κριτήρια. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι η παραγωγή προϊόντων και η γαστρονομία ως προσφορά φαγητού στην εστίαση είναι συνδεδεμένες τοπικά ώστε να εξυπηρετεί η μία την άλλη. Δεν θα βρείτε εδώ το « μοδάτο εστιατορικό φαίνεσθε » μιας δήθεν απρόσωπης γκουρμέ κουζίνας χωρίς τοπικό χρώμα. Εδώ η γαστρονομία εδράζεται στην ύπαρξη της κορυφαίας τοπικής πρώτης ύλης και είναι ταγμένη στο να την αναδεικνύει.

Η Τήνος έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στους ντόπιους αλλά και στους επισκέπτες της γνήσια και αγνά παραδοσιακά προϊόντα, ορισμένα από τα οποία, μάλιστα, εξάγει εκτός του νησιού και είναι περιζήτητα. Η λούζα, το λουκάνικο, το σκορδάτο, το χοιρομέρι είναι ονομαστά για τη γευστικότητά τους.

Πασίγνωστα, εξάλλου, είναι το εύγευστο τηνιακό γάλα, η γραβιέρα Τήνου, η κοπανιστή, το τυράκι το στρογγυλό, το πέτρωμα (τυρί ανάλατο), το ανθότυρο, το μαλαθούνη, που παράγονται σε ένα σύγχρονο συνεταιριστικό τυροκομείο καθώς και ένα σπάνιο τυρί που ωριμάζει στην κολοκύθα, το περίφημο Καρίκι. Μέσα στην κολοκύθα, λοιπόν, τοποθετείται αλατισμένο πέτρωμα και το φλασκι σφραγίζεται. Το αποτέλεσμα είναι μια απίστευτη παλέτα γεύσεων.

Ο επισκέπτης θα βρει ακόμα ντόπιο θυμαρίσιο μέλι, λιαστές ντομάτες, αγκινάρες, κάππαρη, χλωρά και ξερά σύκα και όλα τα είδη των ντόπιων φρούτων και ζαρζαβατικών. Γνωστό είναι, επίσης, το άριστης ποιότητας ροζακί σταφύλι, ενώ μπορεί κανείς να δοκιμάσει μουσταλευριά φτιαγμένη από γλυκύτατο μούστο.

Τα γαστρονομικά μονοπάτια της Τήνου μας αποκαλύπτονται για πρώτη φορά από μια εθελοντική ομάδα αποτελούμενη από επιχειρηματίες και απλούς πολίτες της Τήνου. Παρακάτω γίνεται μια αναφορά στις δράσεις και τους στόχους της ομάδας.

4.4.1 Tinos food paths

Σαν μια γροθιά, οι σχετικοί με την εστίαση επιχειρηματίες του νησιού, από το μικρότερο καφενείο μέχρι το μεγαλύτερο εστιατόριο, ενώνονται με όλους τους σχετικούς επαγγελματίες κι όλους τους εξ αίματος ή κι εξ αγχιστείας Τηνιακούς, απ' άκρη σ' άκρη του πανέμορφου αυτού τόπου, με σκοπό να τον αναδείξουν ως έναν αξιόλογο γαστρονομικό προορισμό. Κι όπως πολύ εύστοχα διατυπώνουν κι οι ίδιοι στο δελτίο τύπου: «Το φαγητό αποτελεί έναν από τους βασικότερους αλλά και ομορφότερους τρόπους γνωριμίας σε βάθος ενός τόπου. Πρέπει όμως να διαχειρίζεται με σεβασμό και αγάπη». Με αυτή την φιλοσοφία δημιουργήθηκε το Tinos Food Paths.

Κυριότερος στόχος του εγχειρήματος είναι η βελτίωση των σχέσεων και σύναψη συνεργιών μεταξύ των παραγωγών του πρωτογενούς τομέα και των εκπροσώπων εστίασης, αναψυχής, διαμονής κλπ., δεύτερος στόχος χωρίς να αποτελεί αυτοσκοπό είναι η προβολή και η εξωστρέφεια του νησιού, τρίτος στόχος

η βελτίωση της τοπικής οικονομίας και των θέσεων εργασίας και τέταρτος στόχος είναι να ξεχωρίσουμε τις πρώτες ύλες που παράγουμε και να τις προωθήσουμε στην κουζίνα μας, στην μαγειρική μας, στα πιάτα μας και στη τουριστική μας φιλοσοφία.

4.5 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι ο τουρισμός ο οποίος σχετίζεται με την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων στη θάλασσα. Συνήθως αφορά την κολύμβηση και την αναψυχή στην παραλία, αλλά με την εναλλακτική του έννοια εμπεριέχει και λοιπές δραστηριότητες, όπως τα θαλάσσια σπορ και την κατάδυση. Όσοι αγαπούν τα θαλάσσια σπορ, θα θεωρήσουν την Τήνο επίγειο παράδεισο.

Εντυπωσιακή ανάπτυξη αναμένεται να σημειώσει ο θαλάσσιος τουρισμός στην Τήνο τα επόμενα χρόνια. Αυτό τα αποτελέσματα είναι έργο δύο ανθρώπων που αγαπούν με πάθος τον θαλάσσιο πλούτο του Αιγαίου. Πρόκειται για τον Μάνθο Δελλατόλα και τον Γιάννη Βιδάλη οι οποίοι με γνώμονα την αγάπη τους για την θάλασσα, ο μεν Μάνθος Δελατόλας με το καταδυτικό κέντρο Paesino Diving Centre και ο δε Γιάννης Βιδάλης με το Tinos surf Lessons έδωσαν άλλη πνοή στο νησί συμβάλλοντας στην ανάπτυξη τόσο του θαλάσσιου τουρισμού όσο και στην οικονομία του νησιού.

4.5.1 Tinos surf lessons

Πριν τα τέλη της δεκαετίας του 90 το surfing ήταν άγνωστο στην Ελλάδα. Κι όμως, γύρω στο 1999, στην παραλία της Κολυμπήθρας, στη βόρεια ακτή της Τήνου (και σε λίγα ακόμα σημεία της χώρας), εμφανίστηκε μια παρέα με surfers που καβάλησαν τα κύματα.

Η Τήνος, με μια ποικιλία από παραλίες για surfing όπου το κύμα λειτουργεί από τα πλήθη των τουριστών και με ευκολία πρόσβασης από τα λιμάνια της Ραφήνας και του Πειραιά, είναι πια ένας θαυμάσιος προορισμός για surf διακοπές.

Η Τήνος, καταχωρημένη ως τόπος προσκυνήματος ιδίως κατά τον Δεκαπενταύγουστο, κρύβει καλά κρυμμένους θησαυρούς. Αν περάσει κανείς λίγο χρόνο στο λιμάνι της κατά τους θερινούς μήνες, θα το καταλάβει. Πλάι στους

πιστούς που συρρέουν κατά χιλιάδες ακόμη και γονατιστοί, περπατούν σε χαλαρούς ρυθμούς μαυρισμένοι αθλητικοί νεαροί με σανίδες surf , κατευθυνόμενοι προς τα βόρεια του νησιού με έναν και μοναδικό σκοπό, το κύμα της παραλίας «κολυμπήθρα».

Ένας νεανικός έρωτας με μια ντόπια δεινή surfer στην Αυστραλία ήταν η αιτία για τον Γιάννη Βιδάλη να αγαπήσει εφ' όρου ζωής το άθλημα. Επιστρέφοντας πια στην Ελλάδα και στο νησί του, την Τήνο, ξεκίνησε να κάνει surf εντατικότερα και λίγο αργότερα ταξίδεψε στην Αγγλία, από όπου απέκτησε δίπλωμα εκπαιδευτή και ναυαγοσώστη από το **British Surfing Association** καθώς και πτυχίο από το Surf Life Saving της Μ.Βρετανίας. Από τότε έχουν περάσει πολλά χρόνια και ο 28χρονος Γιάννης άνοιξε μία από τις πρώτες σχολές στην Ελλάδα στην ακτή Κολυμπήθρα της Τήνου. Είναι ένα από τα λίγα και πρώτα τέτοια εγχειρήματα στη χώρα και το πρώτο στις Κυκλάδες.

4.5.2 Paesino diving center

Το κέντρο καταδύσεων Paesino Diving Center, ιδρύθηκε το 2008 και χωρίς αμφιβολία αποτέλεσε μια καινοτομία για το μέχρι τότε άτολμο τουριστικά, νησί της Τήνου. Σκοπός του κέντρου, ήταν να δώσει την ευκαιρία στους λάτρεις της θάλασσας, αλλά και σε αυτούς που θέλουν να δοκιμάσουν κάτι διαφορετικό να γνωρίσουν τον υποβρύχιο κόσμο ενός ιδιαίτερης ομορφιάς νησιού.

Το καταδυτικό κέντρο που εδρεύει στην παραλία του Αγίου Φωκά, απευθύνεται σε μια μεγάλη γκάμα εραστών του βυθού.

Για τους έμπειρους, το Paesino Diving Center διοργανώνει καταδυτικές εκδρομές εντός και εκτός Τήνου με σκοπό την διεύρυνση των καταδυτικών τους οριζόντων.

Για όσους ονειρεύονται χωρίς ακόμη να έχουν τολμήσει, προτείνονται βουτιές εμπειρίας ή και ολοκληρωμένα, πιστοποιημένα από τον διεθνή οργανισμό αυτόνομων καταδύσεων IANTD προγράμματα εκπαίδευσης.

Το εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι ότι το καταδυτικό κέντρο απευθύνεται και σε μικρά παιδιά. Με τον ειδικό εξοπλισμό και εξειδικευμένους εκπαιδευτές, τα πιτσιρίκια από 8 χρονών και πάνω, μπορούν να μνηθούν στην κατάδυση και τον γοητευτικό υποβρύχιο κόσμο.

4.6 ΑΝΑΡΡΙΧΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τα βουνά και τα λαξεμένα από τον άνεμο βράχια του νησιού προσφέρονται για αναρριχήσεις. Έτσι, τα πιο δημοφιλή μέρη αυτού του σπορ είναι ο βράχος του επιβλητικού Ξώμπουργου, αλλά και οι τεράστιοι γρανιτόλιθοι στα τοπία της Βωλάξ και της Λιβιάδας. Αυτήν την άγρια και άκρως επικίνδυνη ομορφιά έρχεται να προβάλλει μία ομάδα νέων δημιουργώντας το Climb Exomnourgo.

4.6.1 Climb Exomnourgo

Η αναρρίχηση είναι μια ακόμη προσθήκη στον καμβά των εναλλακτικών δραστηριοτήτων που υπάρχουν στο νησί. Υπάρχει η πεποίθηση μάλιστα ότι η Τήνος μπορεί να γίνει ένας ιδιαίτερα δημοφιλής προορισμός για αναρριχητές, τόσο από την Ελλάδα όσο και από τον υπόλοιπο κόσμο καθώς από τη μία ο βράχος του Εξωμβούργου αποτελείται από ξεχωριστής ποιότητας γρανίτη, ο οποίος σε συνδυασμό με την πανέμορφη θέα προσφέρει μια ιδιαίτερη και αξέχαστη αναρριχητική εμπειρία, ενώ συγχρόνως η Τήνος αποτελεί έναν κοντινό και εύκολα προσβάσιμο προορισμό.

Η αναρρίχηση βράχου ξεκίνησε ως κομμάτι της ορειβασίας, που αποσκοπούσε στην εξάσκηση των ειδικών τεχνικών και κινήσεων που θα επέτρεπαν στον ορειβάτη να ξεπεράσει ένα πιθανό εμπόδιο στην πορεία του στο βουνό. Με την πάροδο του χρόνου απέκτησε πολλούς λάτρεις, ενώ σήμερα αποτελεί ένα άθλημα για όλες τις ηλικίες χωρίς να θεωρείται κάτι επικίνδυνο ή πολύ δύσκολο.

4.7 ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Τήνος είναι το ιδανικό νησί, για τους λάτρεις της πεζοπορίας. Η Τήνος διατηρεί ένα από τα πυκνότερα και καλύτερα διατηρημένα δίκτυα παλαιών λιθόστρωτων δρόμων και μονοπατιών στο Αιγαίο. Το περιηγητικό αυτό δίκτυο απλώνεται στο μεγαλύτερο μέρος του νησιού, με κομβικά σημεία τους οικισμούς και με βασικούς προορισμούς τόπους ή μεμονωμένα μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος και περιοχές σπάνιων φυσικών ιδιομορφιών.

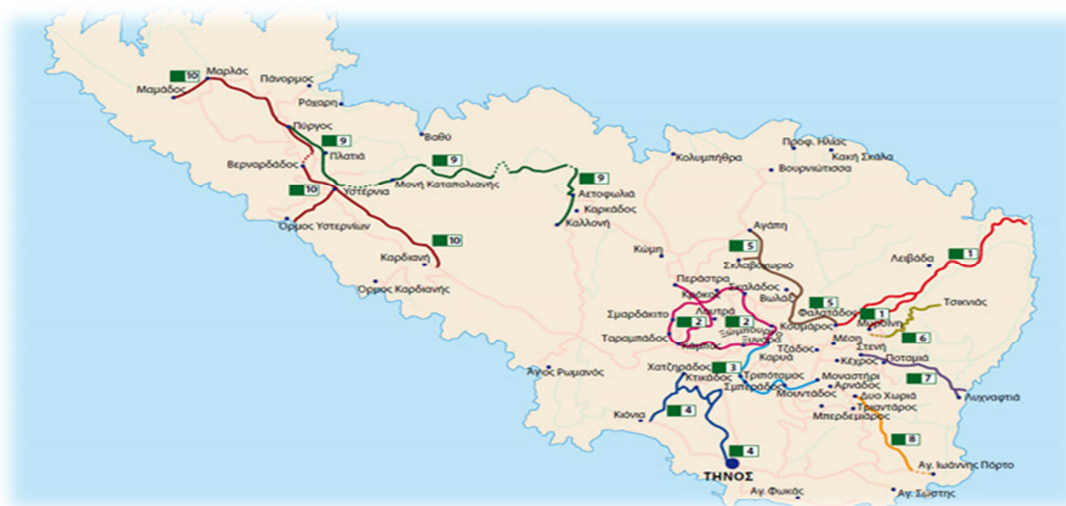
Είναι αλήθεια ότι αν δεν αφήσετε το αυτοκίνητο θα έχετε γνωρίσει ένα μάλλον μικρό κομμάτι της Τήνου και σίγουρα θα έχετε χάσει μερικές από τις πιο γοητευτικές εικόνες του νησιού. Περπατώντας στην ξερή καλοκαιρινή ή στην καταπράσινη χειμωνιάτικη Τήνο, τα χωριά, οι ξερολιθιές, οι μύλοι, οι περιστεριώνες, τα ξωκλήσια, τα λιθόστρωτα καλντερίμια θα αποτελούν τις βασικές αναφορές.

Το πρόγραμμα "Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού - Ανάδειξη Διαδρομών Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος" αποκατέστησε και σηματοδότησε μονοπάτια σε περιοχές με ιδιαίτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον.

Οι εκτιμήσεις με βάση γραπτές πηγές, μορφολογικά-κατασκευαστικά στοιχεία και προφορικές μαρτυρίες συγκλίνουν στο ότι το δίκτυο αυτό στο μέγιστο μέρος του έλκει την καταγωγή του τουλάχιστον από την προεπαναστατική περίοδο. Πολλά τμήματα του κατασκευάστηκαν κατά τους βυζαντινούς χρόνους, ενώ τα περισσότερα απ' αυτά πήραν την οριστική τους μορφή στην εποχή της Λατινοκρατίας, με κατά περιόδους σωστικές επεμβάσεις.

Οι δέκα επίσημες διαδρομές είναι οι εξής:

- Φαλατάδος - Μυρσίνη - Μαγγανάρι - Πλατύ - Ακτή Λιβιάδας
- Ξινάρα - Ξώμπουργο - Κουμάρος - Σκαλάδος - Κρόκος - Λουτρά - Περάστρα - Σμαρδακιτο - Ταραμπάδος - Κάμπος.
- Μονή Κεχροβουνίου - Μουντάδος - Σμπεράδος - Τριπόταμος - Ξώμπουργο.
- Κιόνια - Χατζηράδος - Κτικάδος - Σμουρδιά - Βαρύ - Πόλες - Χώρα.
- Φαλατάδος - Βωλάξ - Γρίζα - Σκλαβοχωριό - Αγάπη.
- Στενή - Ποταμιά - Μαρούλη - Λυχναφτιά.
- Μυρσίνη - Προφήτης Ηλίας - Κορυφή Τσικινιά.
- Δυο Χωριά - Μανταλού - Φανερωμένη - Κουναρές - Αγ. Βαρβάρα - Άγιος Σώστη
- Καρδιανή - Όρμος Γιαννάκη - Ιστέρνια - Όρμος Ιστερνίων - Πλατιά - Πύργος - Πάνορμος - Μαρλάς - Μαμάδος.
- Καλλονή - Καρκάδος - Αετοφωλιά - Κόρης Πύργος - Σταυριά - Μονή Καταπολιανής - Πλατιά - Πύργος - ρόχαρη.

Εικόνα 6: Χάρτης πεζοπορικών διαδρομών Τήνου-Trekking map

4.7.1 Tinos horse riding

Μια νέα δραστηριότητα που σίγουρα δεν θα αφήσει ασυγκίνητους μικρούς και μεγάλους προσφέρεται στους επισκέπτες της Τήνου. Το Tinos horse riding υπόσχεται μια αξέχαστη έφιππη συνάντηση με τη φύση και τον πολιτισμό του νησιού, ακολουθώντας τα μεσαιωνικά μονοπάτια της Τήνου που διασχίζουν τα παραδοσιακά της χωριά. Περίπου 2,5 χιλιόμετρα από τη χώρα, στο δρόμο για μοναστήρι και στη θέση «ΠΡΙΑΣΤΡΟ», οργανώθηκε το φροντισμένο Κέντρο Τουριστικής Ιππασίας.

4.7.2 Ο Γύρος του νησιού με ποδήλατο

Παρ' ότι ορεινή, η Τήνος μπορεί να υπερηφανεύεται για μερικές απλά συγκλονιστικές ποδηλατικές διαδρομές. Οι ποδηλατοδράσεις της Τήνου προβάλλουν το μοναδικό μέσο που δεν είναι μέρος της κρίσης αλλά της λύσης. Με στόχο το ποδήλατο να γίνει μέρος της καθημερινότητας των κατοίκων του νησιού οι ποδηλατοδράσεις προτείνουν 3 βόλτες, ανάλογα με τις αντοχές και τη σύσταση της παρέας.

- I. **ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΠΡΩΤΗ:** Για δυνατούς ποδηλάτες.
- II. **ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΔΕΥΤΕΡΗ:** Για αθλητικές οικογένειες.
- III. **ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΡΙΤΗ:** Με θέα τις Κυκλάδες για ανέμελες παρέες.

4.8 ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Τήνος τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει ανάπτυξη στον Αθλητικό Τουρισμό. Πολλές αθλητικές δράσεις γίνονται στο νησί την τελευταία τριετία προσελκύοντας αθλητές από κάθε γωνιά, όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και του Εξωτερικού.

Ενδεικτικά να αναφέρουμε: Το **Tinos Running Experience** που διοργανώνει ο Εμποροεπαγγελματικός Σύλλογος Τήνου, που κάθε χρόνο είναι ποιοτικά καλύτερο και ποσοτικά αυξανόμενο με βάση την προσέλευση των αθλητών στους αγώνες του. Το καλοκαίρι του 2013 πραγματοποιήθηκε ο Ποδηλατικός Μαραθώνιος Τήνου, 2014 το Έξωμερια **Trail Race** και το Tinos Running Experience το οποίο έλαβε χώρα και το 2015.

Το 2016 εκτός του Tinos Running Experience που θα διοργανωθεί (με κάποιες νέες καινοτομίες), θα έχουμε και την εμφάνιση του **Tinos Challenge**. Βέβαια, δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε τα μονοπάτια που διαθέτει το νησί. Που είναι γνωστά τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Ο αθλητικός τουρισμός παρουσιάζει μια ταχύτατη ανάπτυξη όχι μόνο στην Τήνο αλλά και στον παγκόσμιο τουριστικό κλάδο. Οι τουρίστες που ενδιαφέρονται για τον αθλητισμό, ποικίλουν από εκείνους που κάνουν αποδράσεις Σ/Κ αναζητώντας ενδεικτικά την ποδηλασία και το τρέξιμο έως τους αθλητές που ταξιδεύουν από προορισμό σε προορισμό.

4.9 S.W.O.T. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Η συγκεκριμένη ανάλυση αποτελεί εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο επικαλείται η παρούσα πτυχιακή μελέτη με σκοπό να καταγράψει συγκεντρωτικά τόσο τα εσωτερικά όσο και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά για το νησί της Τήνου με απώτερο στόχο την αποτίμηση, μέσω της διαδικασίας της τουριστικής υποδομής και αλλά και της δυναμικής της περιοχής .

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μίας επιχείρησης ή μιας περιοχής όταν η επιχείρηση ή περιοχή πρέπει να λάβει

μία απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει ή με σκοπό την επίτευξή τους.

Το αρκτικόλεξο SWOT προκύπτει από τις αγγλικές λέξεις: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (αντίστοιχα στα ελληνικά: δυνατά σημεία, αδύνατα σημεία, ευκαιρίες, απειλές).

Κατά την ανάλυση SWOT μελετώνται τα δυνατά (Strengths) και αδύνατα (Weaknesses) σημεία μίας επιχείρησης, οργανισμού ή και περιοχής, καθώς και οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που υπάρχουν.

Τα δυνατά και αδύνατα σημεία αφορούν το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης καθώς προκύπτουν από τους εσωτερικούς πόρους που αυτή κατέχει (π.χ. ικανότητες προσωπικού και στελεχών, ιδιότητες και χαρακτηριστικά της επιχείρησης, τεχνογνωσία, χρηματοοικονομική υγεία και ικανότητα να ανταποκριθεί σε νέες επενδύσεις, κλπ.). Αντιθέτως οι ευκαιρίες και οι απειλές ανακλούν μεταβλητές του εξωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης τις οποίες η επιχείρηση θα πρέπει να εντοπίσει, να προσαρμοστεί σε αυτές ή ακόμα και να τις προσαρμόσει όπου κάτι τέτοιο είναι εφικτό (π.χ. είσοδος νέων ανταγωνιστών, ρυθμίσεις στο νομικό περιβάλλον, δημιουργία ή/και εμφάνιση νέων αγορών, κλπ.).

Πίνακας 19: SWOT εσωτερική ανάλυση της Τήνου.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	
ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΜΑ ΣΗΜΕΙΑ
<ul style="list-style-type: none"> ○ Μεγάλη αρχαιολογική ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά η οποία μπορεί να αποτελέσει την βάση περεταίρω ανάπτυξη πολιτιστικού και αρχαιολογικού τουρισμού. ○ Πλούσια λαογραφική παράδοση. ○ Προνομιακή γεωγραφική θέση, 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Περιορισμένη χρήση νέων τεχνολογιών . ○ Η τουριστική ανάπτυξη είναι άνισα κατανομημένη στις περιοχές της Αττικής και στα γύρω νησιά.

<p>λόγω της γειτνίασης με άλλα νησιά του Αιγαίου.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Καλές και ήπιες κλιματολογικές συνθήκες. ○ Καλή ποιότητα παράλιων περιοχών οι οποίες ενδείκνυνται για μπάνιο και γενικότερο παραθερισμό. ○ Ξενοδοχειακά καταλύματα σε ικανοποιητικό αριθμό. 	
---	--

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2015.

Πίνακας 20: SWOT εξωτερική ανάλυση της Τήνου.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> ○ Αξιοποίηση νέων συστημάτων πληροφορικής για την προβολή και την προώθηση τοπικών προϊόντος. ○ Ασφαλής τουριστικός προορισμός. ○ Περιοχή της Ελλάδας η οποία απολαμβάνει γεωγραφικά προνόμια. ○ Ανάπτυξη μορφών τουρισμού που θα τονώσουν δυναμικά τη τοπική οικονομία. ○ Δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Παγκόσμια οικονομική κρίση ○ Ο ανταγωνισμός σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. ○ Ελλιπής δράση των δημοσίων φορέων στην προβολή. ○ Βελτίωση της ποιότητας ανταγωνιστικών προορισμών με παράλληλη διατήρηση τιμών παρεχόμενων υπηρεσιών. ○ Απαίτηση καταναλωτών για ποιοτικό τουριστικό προϊόν στην ίδια ή χαμηλότερη τιμή.

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο της νήσου Τήνου, 2015.

4.10 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Το νησί της Τήνου αποτελεί ιδανικό προορισμό με πολλές προοπτικές ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Τα παραδείγματα που προηγήθηκαν είναι αρκετά ώστε να πείσουν και τον πιο δύσπιστο για την αξία των επιχειρηματικών τολμημάτων στην αγορά των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρώτη προτεραιότητα δίνεται στην οριζόντια ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού στο νησί σε πέντε λειτουργικές μορφές: το θαλάσσιο, τον πολιτιστικό, τον περιπατητικό, τον γαστρονομικό, τον αναρριχητικό και τον αθλητικό τουρισμό. Αυτή η προσέγγιση συνδέει τη μοναδικότητα της Τήνου με ένα μοναδικό τουριστικό προϊόν: την πληθώρα των θαλάσσιων και χερσαίων διαδρομών που καλύπτει όλο το σύμπλεγμα. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί λόγω της πληθώρας των πόρων της να προβάλλεται σαν αυτόνομος προορισμός εναλλακτικού τουρισμού αξιοποιώντας την φήμη της σαν κλασσικός προορισμός. Ειδικές τοπικές στρατηγικές που ήδη εφαρμόζονται μπορούν να εμπλουτίσουν την εικόνα του νησιού συνολικά. Τέλος, οι καινοτομικές πρωτοβουλίες των ντόπιων επιχειρηματιών συμβάλλουν στην ενίσχυση της εικόνας της Τήνου σαν προορισμό εναλλακτικού τουρισμού. Στη επόμενο μέρος που ακολουθεί θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα σχετικά με την παρούσα κατάσταση και τις προοπτικές ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Τήνο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η οικονομική συμβολή της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Η υιοθέτηση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως κεντρικό άξονα της αναπτυξιακής πολιτικής, μπορεί αποδεδειγμένα να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη της Τήνου. Η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης στηρίζεται αρχικά στον εξειδικευμένο και αποκεντρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης με έμφαση στην ισορροπία ανάμεσα στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να προωθούνται συγκροτημένα σχέδια τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο τα οποία αποβλέπουν στη λειτουργική διασύνδεση των διαφορετικών κλάδων της οικονομίας με τον τουρισμό και στην προστασία και ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε επίπεδο νησιού πρέπει να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τοπική πρωτοβουλία, ενώ η πολιτεία και η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, για να συμβάλλουν στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξή του. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρηματίες-επενδυτές έχουν τη δυνατότητα να δραστηριοποιηθούν σε έναν χώρο με πολλές επιλογές, ειδικά αν βρίσκονται σε μικρά νησιά, στα οποία δεν έχουν ακόμη ενεργοποιηθεί ανταγωνιστικές επιχειρήσεις.

Η ύπαρξη αναπτυξιακών προγραμμάτων τα οποία χρηματοδοτούνται είτε από την Ε.Ε. είτε από το ίδιο το κράτος, την Περιφέρεια κτλ. μπορούν να στηρίξουν μία επιχειρηματική δραστηριότητα. Για παράδειγμα, εάν υπάρχει ενδιαφέρον για κάποια καινοτομική δραστηριότητα η οποία απαιτεί υψηλό επίπεδο κατάρτισης ή τεχνογνωσίας, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να παρακολουθήσουν σεμινάρια, συχνά επιδοτούμενα, που διοργανώνονται στην εκάστοτε περιφέρειά και τα οποία παράσχουν εφόδια στους συμμετέχοντες προκειμένου να γίνουν ανταγωνιστικοί και καινοτόμοι. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη εξ' ορισμού στηρίζεται σε μικρές ή μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις συχνά οικογενειακού τύπου όπου όλη η οικογένεια μπορεί να εμπλέκεται με στόχο την παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας με σεβασμό στην ορθή διαχείριση

του περιβάλλοντος. Η επιχειρηματική πρωτοβουλία σε αυτό το επίπεδο μπορεί να κινητοποιήσει το οικονομικό κύκλωμα του εκάστοτε νησιού με πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, καθώς και άλλοι μεσάζοντες θα συμβάλλουν μέχρι την τελική διάθεση του τουριστικού προϊόντος και η προστιθέμενη αξία του θα διαχέεται σε περισσότερους από έναν εμπλεκόμενους.

Η Ε.Ε. δίνει στηρίζει και ενισχύει πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης, απασχόλησης και κατάρτισης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, νέων και γυναικών με διάφορα προγράμματα και ιδίως σε δραστηριότητες που αφορούν τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ο λόγος για αυτή την κινητοποίηση των ευρωπαϊκών, κρατικών και τοπικών μηχανισμών είναι η διεύρυνση της παραγωγικής βάσης και βέβαια η διατήρηση των δυναμικών ομάδων ηλικιών στην περιφέρεια που τις έχει περισσότερη ανάγκη. Συνοπτικά λοιπόν οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να είναι μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης και ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας, καθώς συμβάλλουν στην συγκράτηση των κατοίκων στην Τήνο χάρη στην εξασφάλιση κύριου ή συμπληρωματικού εισοδήματος.

Ευκαιρίες για ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού στηρίζουν την ένταξη στην παραγωγική διαδικασία και το οικονομικό κύκλωμα των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων όπως είναι οι νέοι άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι νέοι που δυσκολεύονται να βρουν απασχόληση στο νησί τους μπορούν να ωφεληθούν σε δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού, που να τους διασφαλίζουν εισόδημα και εργασία είτε σε μέρος είτε σε όλο το χρόνο. Παράλληλα οι γυναίκες, μπορούν να γίνουν ενεργά μέλη της οικονομίας των νησιών μέσα από πρωτοβουλίες που άπτονται των ήπιων μορφών τουρισμού. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα των γυναικείων συνεταιρισμών σε νησιά όπως η Σύρος και η Νάξος, οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν στον τουρισμό προωθώντας και αναβιώνοντας παραδοσιακά προϊόντα, τα οποία έτσι διατήρησαν την ανταγωνιστικότητά τους. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή τα άτομα με ειδικές

ανάγκες μπορούν να απασχοληθούν περιστασιακά ή με σκοπό απλά της συμπλήρωσης του εισοδήματός τους στις επιχειρηματικές ευκαιρίες που δημιουργούν οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο μέτρο που μπορούν. Οι φορείς που εμπλέκονται την τρέχουσα περίοδο με σχετικά προγράμματα είναι οι ακόλουθοι:

- Υπουργείο Ανάπτυξης (www.ypan.gr)
- Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού (www.visitgreece.gr)
- Αναπτυξιακή Εταιρία Κυκλάδων (www.anetky.gr)
- Κέντρο Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου (www.keta-notioaigaio.gr)
- Επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα 'ΕΠΑΝ' (www.antagonistikotita.gr)
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (www.oaed.gr)

Η περίπτωση των ενισχύσεων μέσω ΟΑΕΔ είναι ένα ακόμη παράδειγμα του πώς οι νέοι επιχειρηματίες μπορούν να τολμήσουν ένα επιχειρηματικό άνοιγμα στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, με στήριξη του κράτους. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια επιπλέον προγράμματα τα οποία έχουν παλαιότερα στηρίξει άμεσα ή έμμεσα τη δραστηριοποίηση των τοπικών φορέων και των επιχειρηματιών, με χρηματοδότηση, στήριξη ενεργειών μάρκετινγκ και πιθανόν να προκηρυχθούν παρόμοια στο μέλλον:

- Leader+
- Leonardo da Vinci
- EDEN (European Destinations of Excellence)
- Agenda 21
- Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
- Νέος αναπτυξιακός νόμος (Περιοχή Β')
- Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα (Επιδότηση του κόστους δανεισμού των τραπεζικών δανείων επενδυτικού χαρακτήρα καθώς και επιδότηση χρηματοδοτικών μισθώσεων)
- Ε.Π. Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση

Η τουριστική ανάπτυξη που σέβεται την τοπική κοινωνία και το περιβάλλον ενός προορισμού μπορεί να έχει μακροχρόνια θετικά αποτελέσματα και να προσφέρει τη δυνατότητα σε όλη την τοπική κοινωνία να εμπλακεί σε αυτή και να ωφεληθεί από αυτή. Ομάδες οι οποίες παραδοσιακά αντιμετώπιζαν προβλήματα απασχόλησης και ισότητας στις επαγγελματικές ευκαιρίες (νέοι, γυναίκες κτλ.) με αυτή τη μορφή ανάπτυξης μπορούν να δραστηριοποιηθούν επιτυχώς στο χώρο του τουρισμού έμμεσα ή άμεσα. Αυτό σημαίνει πως όλη η οικονομία και η τοπική κοινωνία θα έχει προοπτικές εξέλιξης όταν τα μέλη της είναι ενεργά.

Σχέδιο Τουριστικής Προβολής

Το σχέδιο προώθησης και τουριστικής προβολής έχει ως σκοπό τη δημιουργία μιας ξεκάθαρης και στοχευόμενης στρατηγικής προβολής του τουριστικού προϊόντος της περιοχής στις επιλεγμένες γεωγραφικές αγορές και στα επιλεγμένα τμήματα αυτών των αγορών.

Κεντρικός στόχος του σχεδίου είναι «η επανατοποθέτηση της Τήνου στην παγκόσμια και εγχώρια τουριστική αγορά ως πολυδιάστατου ανταγωνιστικού τουριστικού προορισμού».

Η στρατηγική στο τομέα της τουριστικής προβολής πρέπει να εστιάσει:

- Σε στρατηγική προώθησης εναλλακτικού τουρισμού (τουρισμός φύσης – περιηγητικός). Η Τήνος αποτελεί τον ιδανικό προορισμό κάθε επισκέπτη. Εκτός από τα ιστορικά κατάλοιπα, τις παραδόσεις, την γαστρονομία και την πολιτιστική δραστηριότητα, έχει να προβάλει και άλλες δυνατότητες που καλύπτουν ακόμη και τον πιο απαιτητικό επισκέπτη (δραστηριότητες: ψάρεμα , καταδύσεις , αναρρίχηση, Trekking (πεζοπορία) κ.α) . Το ίδιο το νησί διαθέτει φυσικές ομορφιές, παραλίες, αξιοθέατα, χωριά, καταλύματα, εστίαση, νυχτερινή διασκέδαση, δραστηριότητες, εκδηλώσεις.
- Σε στρατηγική προώθησης Τουρισμού Τέχνης & Πολιτισμού . Η Τήνος έχει να προσφέρει μία σπουδαία πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά. Αναφέρονται επιγραμματικά θεματικοί άξονες με περιθώρια περαιτέρω εξωτερίκευσής τους στο ελληνικό και διεθνές περιβάλλον:
  - α) Ζωγραφική – Γλυπτική – Μαρμαροτεχνία – Αρχιτεκτονική - Αγιογραφία κλπ.
  - β) Μουσεία – Εκθέσεις – Φεστιβάλ.

γ) Η Αρχαία Τήνος - Ο Ναός του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης .

- Σε στρατηγική προώθησης Θρησκευτικού Τουρισμού . Εκτός της συμβολής της εις τους άλλους τομείς, η Τήνος έχει και κάτι άλλο. Κάτι που δεν έχουν τα άλλα μέρη, κάτι τελείως ιδιαίτερο και ξεχωριστό, έχει το θαύμα. Έχει «Σημείων μέγα».
- λαμβανομένου του είδους και αριθμού των επισκεπτών συγκλίνει να στοχεύσεις στις εξής αγορές:
  - Εγχώρια αγορά (Αθήνα – Ελλάδα)
  - Διεθνής Αγορά³⁷
  - Μ. Βρετανία (περιηγητικός τουρισμός – πολιτιστικός)
  - Γαλλία (τουρισμός υπαίθρου – πολιτιστικός)
  - Ιταλία
  - Ολλανδία
  - Γερμανία
  - Ρωσία
- Αύξηση της αναγνωρισιμότητας της Περιοχής.
- Δημιουργία καλής εικόνας για το νησί.
- Αύξηση της πληροφόρησης για τις διαθέσιμες επιλογές και με τον τρόπο αυτό αύξηση του βαθμού ικανοποίησης του τουρίστα αλλά και πιθανή άμβλυση της εποχικότητας.
- Αύξηση των μεγεθών σε όρους επισκεψιμότητας και δαπάνης.
- Καλλιέργεια τουριστικής κουλτούρας και υποστήριξη των επαγγελματιών.
- Ιστοσελίδα / μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Δεν μπορεί να γίνει λόγος για ανταγωνιστικό προϊόν αν δεν υπάρχει μια άρτια και σύγχρονη ιστοσελίδα. Η ιστοσελίδα θα αποτελέσει ένα κεντρικό εργαλείο προβολής και προώθησης του νησιού αλλά και ένα σύγχρονο και διαδραστικό εργαλείο επικοινωνίας, ενημέρωσης και πληροφόρησης, συμμετοχής αλλά και οργάνωσης της πληροφορίας που αφορά το νησί λειτουργώντας έτσι και ως ένα αποθετήριο πληροφοριακού υλικού.

³⁷www.itep.gr

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια να αποτυπωθεί στο βαθμό που επιτρέπει μια πτυχιακή εργασία η σπουδαιότητα των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως αυτές εμφανίζονται στο νησί της Τήνου. Λόγω της καταγωγής μας από το νησί της Τήνου, νησί με μεγάλη ιστορία και σημαντική συμβολή στον τομέα του Τουρισμού, θεωρήσαμε ότι το θέμα αυτό μας αφορά και μαζί με τον καθηγητή μας πιστέψαμε ότι μπορούμε να προσθέσουμε και εμείς ένα μικρό λιθαράκι στην ανάδειξη αυτού του πλουτισμένου από πολλές οπτικές νησιού

Κάναμε μια κύρια αναφορά σε ιστορικά, δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία του νησιού. Την τροπή που έφερε ο ερχομός του τουρισμού στις ζωές των κατοίκων αλλά και στην μορφή του νησιού γενικότερα.

Με την άφιξη του τουρισμού το νησί της Τήνου είναι φανερό ότι υπέστη ριζική αλλαγή και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολείται με τον Τουρισμό.

Μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων προς την σωστή κατεύθυνση, και επομένως να βελτιώσει τις οικονομικές επιδόσεις μιας χώρας. Έτσι μπορεί να καταστεί η κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας

Η Τήνος έχοντας δύο σημαντικά πλεονεκτήματα συμβάλλει αρκετά στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας αφού προσελκύει όλους τους μήνες του έτους μεγάλο αριθμό τουριστών. Το πρώτο είναι το φυσικό δομημένο περιβάλλον της, με το σημαντικό, ανά τους αιώνες πολιτισμό και παράδοση. Το δεύτερο είναι η εκκλησία της Παναγίας Μεγαλόχαρης που πλαισιώνεται από τους ενοριακούς ναούς και τα ξωκλήσια συνθέτοντας την πίστη με τη θρησκευτική τέχνη.

Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού του νησιού ασχολείται με τον τουρισμό. Αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη και οι τουριστικοί φορείς να αξιοποιήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα τους τουριστικούς πόρους του νησιού, με σκοπό τη βελτίωση, χωρίς όμως την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Όσο για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί βρίσκονται σε αρχικό στάδιο διότι δεν έχουν μελετηθεί στο μέγιστο και δεν γίνονται αποδεκτοί από την τουριστική αγορά.

Τα δυνατά σημεία για την Τήνο είναι το κλίμα, η εύκολη πρόσβαση , οι διαφορετικοί τουριστικοί προορισμοί , οι αρχαιολογικοί χώροι, η ιστορία και η πληθώρα μονίμων κατοικιών σε σχέση με άλλους προορισμούς.

Τα αδύνατα σημεία είναι η άνιση ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών, η ελλιπής τουριστική προβολή και προώθηση και η προσφορά χαμηλών τουριστικών υπηρεσιών.

Ευχόμαστε το νησί μας και οι φορείς να εκμεταλλευτούν σωστά τους πόρους προσφέροντας στον καταναλωτή τουριστικού προϊόντος άριστες υπηρεσίες κάνοντας τον όχι μόνο να θελήσει να επισκεφτεί ξανά το νησί αλλά και να το διαφημίσει στο περιβάλλον του προσελκύοντας ακόμα περισσότερους τουρίστες.

Ένας ικανοποιημένος καταναλωτής αποτελεί την καλύτερη διαφήμιση και η Τήνος τη χρειάζεται για να αναδείξει τα κρυμμένα της πλούτη.

«Η Τήνος διαμορφώνει τη νέα της τουριστική ταυτότητα.»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- ❖ Ada Cavazzani-Malcolm J. Moseley, *The practice of rural development partnerships in Europe: 24 case studies in six europa countries*, Rubettino 2001
- ❖ Andrew Holden, *Environment And Tourism*, Routledge, 2008
- ❖ Brachya V., Juhasz F., Pavasovic A., Trumbic I., *Guidelines for Integrated Management of Coastal and Marine Areas with Special Reference to the Mediterranean Basin*, Split, Croatia, PAP/RAC (MAP-UNEP), 1994
- ❖ Ceballos-Lascurain, *Tourism, Ecotourism and Protected areas*, IUCN, Switzerland and Cambridge, UK, 1996
- ❖ David B. Weaver, *The Encyclopedia Of Ecotourism*, CABI Publishing, 2001
- ❖ James Higham, *Critical Issues In Ecotourism: Understanding A Complex Tourism Phenomenon*, Elsevier Ltd, 2007
- ❖ John Wainwright And John B. Thornes, *Environmental Issues In The Mediterranean, Processes And Perspectives From The Past And Present*, Routledge, 2004

Ελληνική

- ❖ Ανδριώτης, Κ. (2005) Τουριστική ανάπτυξη και Σχεδιασμός, Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε
- ❖ Βελισσαρίου Ε., (2002) "Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, από το πρόγραμμα σπουδών Διοίκηση Τουρισμού και Τουριστικών Επιχειρήσεων" (τόμος Δ') Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα
- ❖ Δέφνερ , Α (1999) Πολιτιστικός Τουρισμός και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου
- ❖ Ηγουμενάκης Νίκος , Κραβαρίτης Κώστας , Λύτρας Περικλής « Εισαγωγή στον Τουρισμό» , INVERBOOKS, (1998)
- ❖ Κοκκώσης , Χ Τσάρτας , Π. (2005), "Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη" Εκδόσεις Κριτική

- ❖ Κούρου Ν., (2005) Σύντομη Επισκόπηση της Ιστορίας της Τήνου, Τήνος-Ιστορία και πολιτισμός, τόμος Α Έκδόσεις Δεδεμαδή
- ❖ Λογοθέτη , Χ., (1997) "Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη " , Εκδόσεις Σακκουλά
- ❖ Λογοθέτης, Μ.,(2004). Τουρισμός και βιώσιμη ανάπτυξη.
- ❖ Μοίρα , Πολυξένη (2009) Θρησκευτικός Τουρισμός , εκδ.interbooks
- ❖ Σφακιανάκης Μ., (2004) , "Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού " , ΕΛΛΗΝ, ΑΘΗΝΑ
- ❖ Τσακλάγκανος, Α. (2001) Βασικές Αρχές του Μάρκετινγκ, τόμος Β, Αδελφοί Κυριακίδη Α.Ε, Θεσσαλονίκη.
- ❖ Τσάρτας Πάρις, «Κοινωνικές και Οικονομικές επιπτώσεις της Τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
- ❖ Τσόκλη Μ, (2015). «Θαλάσσιος τουρισμός –Αναρριχητικός τουρισμός» ΤΑΜΑ ελεύθερη έκδοση της Τήνου
- ❖ Τσόκλη Μ, (2013). «Για την Παναγία της Τήνου – 15 Αύγουστος» ΤΑΜΑ ελεύθερη έκδοση της Τήνου
- ❖ Τσόκλη Μ, (2014). «Γαστρονομικός – Πολιτιστικός τουρισμός» ΤΑΜΑ ελεύθερη έκδοση της Τήνου

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ <http://www.statistics.gr>
- ❖ <http://www.gnto.gov.gr/>
- ❖ www.world-tourism.org
- ❖ www.sete.gr
- ❖ www.e-Kklades.gr
- ❖ www.cycladesnews.gr
- ❖ www.cyclades-tour.gr
- ❖ www.tinostoday.gr
- ❖ www.tinos.biz
- ❖ www.tinos360.gr
- ❖ www.tinoscyclades.gr

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο / Η κάτωθι υπογεγραμμένος / η Δελητόλης Άγγελος, του Σωβήφ, του φοιτητής του Τμήματος Λογιστικής κ' Χρηματοοικονομικής του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ., πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω :

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονεμίσει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή. Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού βμήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στο άρθρου 18, παρ. 5 του ισχύοντος Εσωτερικού Κανονισμού.»

Ο Δηλών

Ημερομηνία

26/6/2016

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο / Η κάτωθι υπογεγραμμένος / η ...ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ....., του ...ΙΩΑΝΝΟΥ....., του φοιτητής του Τμήματος...ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ., πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω :

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονείμει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή. Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού μήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στο άρθρου 18, παρ. 5 του ισχύοντος Εσωτερικού Κανονισμού.»

Ο Δηλών

Ημερομηνία

26/6/2016